

Rainer Maria Rilke

Tanrı'dan Öyküler

Türkçesi: Kâmuran Şipal

Cem Yayınevi

DÜNYA KLASİKLERİ DİZİSİ

RAINER MARIA RILKE
Tanrı'dan Öyküler
Türkçesi: Kâmuran Şipal

1. Basım: Mart 2001
ISBN: 975-406-722-8
Dizgi: Mustafa Balaban
Baskı: Umut Matbaacılık
(0212) 637 09 34

CEM YAYINEVİ
Küçükparmakkapı İpek Sk. No:11
80060 Beyoğlu - İstanbul
Tel: (0212) 293 41 70 Faks: (0212) 244 15 33

RAINER MARIA RILKE

Tanrı'dan Öyküler

Türkçesi:
Kâmuran Şipal

Dostum Ellen Key! Bir ara bu kitabı sizin ellerinize bırakmıştım, siz de hiçbir şeyi sevmediğiniz kadar sevmiştiniz onu. Dolayısıyla, kitabın benim değil, sizin olduğunu düşünmeye alıştım. Bu yüzden, yalnız sizin kitabınızın değil, bu yeni baskıda çıkan bütün kitapların başına isminizi koymamı ve şöyle yazmamı hoş görün lütfen: TANRI'DAN MASALLAR ELLEN KEY'indir

*Rainer Maria Rilke
Roma, Nisan 1904*

Tanrı'nın Ellерinin Masalı

Bu yakında bir sabah yolda giderken komşu kadına rastladım. Selamlaştık.

Kısa bir aradan sonra, “Bu ne güzel bir sonbahar!” dedi komşum, başını kaldırıp gökyüzüne baktı. Ben de onun gibi yaptım. Gerçekten de sonbaharla bağdaşmayacak kadar ısı l ısı l, nefis bir sabah tı. Ansızın aklıma bir şey geldi, “Bu ne güzel bir sonbahar!” dedim yüksek sesle, ellerimi biraz sağa sola oynatarak. Komşum da doğru der gibi başını salladı. Bir an yüzüne kaydı gözlerim. Kusursuz ve sağlıklı yüzü öylesine sevimli bir edayla inip kalkıyordu ki! Alabil-diğine aydınlık bir yüzdü, sadece dudakların çevresinde ve şakaklarda ufak tefek kırışıklar görölüyordu. Nereden gel-mişti bunlar komşumun yüzüne? Sordum ansızın: “Küçük kızlarınız ne âlemde?” Komşumun yüzündeki kırışıklar bir an için kayboldu, ama hemen ardından, eskisinden daha yoğun, daha belirgin ortaya çıktılar. “İyiler, Tanrı'ya şükürler olsun, ama—” Komşum yürümeye başlamıştı, ben de neza-ket kurallarının gereğini yaparak sol tarafına geçip kendisi-ne eşlik ettim. “Biliyor musunuz, ikisi de artık öyle bir çağa geldiler ki, bütün gün *sorular sorup duruyorlar*. Bütün gün olsa gene iyi, hatta gecenin bir yarısına kadar.” “Öyle”, di-ye mırıldandım ben, “çocukların yaşamında bir dönem var-dır...” Ama komşum, hiç istifini bozmadan sürdürdü konuş-

masını: “Hani sordukları da yalnız bu atlı tramvay nereye gidiyor. gökyüzünde kaç yıldız var. on bin çoktan daha mı çok gibi sorular değil, bambaşka şeyler soruyorlar ayrıca. Örneğin, Tanrı Baba Çince konuşur mu? Tanrı Baba neye benziyor? Hep Tanrı Baba. Tanrı Baba. Bu konuda kimse bir şey bilemez ki, öyle değil mi!” “Hayır”, diye onayladım ben. “Ne var ki, bazı tahminlerde bulunulabilir işte...” “Bir de bakıyorsun, Tanrı’nın ellerini soruyorlar. Siz gelin de bir yanıt verin!”

Komşumun gözlerinin içine baktım. “Bağışlayın”, dedim pek nazık, “son olarak Tanrı’nın elleri demiştiniz, öyle değil mi?” Komşum başını sallayarak doğruladı. Sanırım biraz şaşırmıştı. “Şey”, diyerek aceleyle ekledim, “Tanrı’nın ellerine ilişkin olarak benim kuşkusuz bildiğim bazı şeyler var.” Komşumun gözlerini belerttiğini görünce, “Tesadüfen”, dedim ben, hiç vakit geçirmeksizin, “tamamen tesadüfen –ben– –” Ardından hayli kesin bir edayla, “Siz de bu konuda bütün bildiklerimi anlatacağım”, diye ekledim. “Biraz vaktiniz varsa, izin verin, eve kadar eşlik edeyim size; anlatacaklarım için bu kadar zaman yeterli olacaktır.”

Ardından sözü kendisine bıraktığımı görünce, “Memnuniyetle”, diye yanıtladı komşum. “Ama bildiklerinizi çocukların kendilerine anlatsanız?...”

“Çocukların kendilerine mi? Yo yo, hanımefendi, olmaz, asla olmaz. Sizin anlayacağınız, çocuklarla ne zaman konuşsam apışıp kalır, ne diyeceğimi bilemem. Aslında kötü bir şey değil. Gelgelelim, onlar benim bu halimi öyle yorumlayabilir ki, sanırım yalan atıyormuşum da kendimi suç üstü yakalamışım... Oysa anlatacaklarımın doğruluğundan kuşku duyulmaması benim için çok önemlidir, bu bakımdan anlatacaklarımı siz çocuklara aktarsanız... Şüphe yok ben-

den çok daha iyi altından kalkarsınız bu işin. Anlatacaklarım arasında bağlantılar kurar, onları süsler bezersiniz: ben sadece yalın gerçekleri en kısa yoldan size aktaracağım. Tamam mı?” Bunun üzerine, “Peki, peki”, diye yanıtladı komşum dalgın.

Düşünüp taşındım. “Başlangıçta...” Ama hemen ara verdim sözlerime. “Çocuklara anlatacak olsam, ilkin onlara açıklamam gereken bazı şeyleri sizin bildiğinizi varsayabilirim herhalde, sayın komşum”, dedim. “Örneğin, şu yaradılış olayı...” Uzunca bir süre sustu komşum. Sonra, “Evet – yedinci günde...” dedi. Kadıncağızın sesi tiz ve ince çıkıyordu. “Durun!” diye atıldım. “Daha önceki günleri anımsayalım sizinle, çünkü öykümde önemli olan bu günlerdir. Evet, Tanrı Baba bilindiği üzere kolları sıvayıp yeryüzünü yarattı, sulardan ayırdı onu, ardından ışık olsun dedi, ışık oldu. Sonra da hayranlık duyulacak bir tempoyla çalışıp çeşitli nesneleri yarattı. Demek istediğim, yeryüzünde var olan büyük nesneleri, kayaları, dağları örneğin, bir ağacı ayrıca ve bu ağacı model alıp pek çok diğer ağacı.” Konuşmamın burasında arkamızdan gelen ayak sesleri işittim, yanımızdan geçip gitmeyen, bizim fazla gerimizde de kalmayan birinin ayak sesleri bir süredir yankılanmaktaydı. Keyfimi kaçırdı bu. Yaradılış olayına dönerek konuşmamı sürdürüp şöyle dedim: “Tanrı’nın bu başarılı ve hızlı çalışmasına akıl erdirebilmek için, uzun ve derin düşüncelerden sonra onun her şeyi önceden kafasında hazırladığını kabul etmek gerekiyor, ancak böyle bir hazırlıktan sonra...” Derken ayak sesleri yanı başımızda duyulmaya başladı, pek hoş denemeyecek bir ses gelip yapıştı bize: “Oh, sanırım Bay Schmidt’ten söz ediyorsunuz. affedersiniz...” Sinirli sinirli, bize gelip katılan kadına baktım. Ne var ki, komşum kızarıp bozardı, ne söyleyeceğini bilemedi, “Hımın”, dedi öksürerek, “hayır –daha

doğrusu– evet, biz de tam –yani bir bakıma–” “Bu ne güzel bir sonbahar!” dedi öbür kadın birden, sanki hiçbir şey olmamış gibi. Kırmızı, küçük yüzü ıslı ıslıldı. Derken komşumun şöyle dediğini duydum: “Doğru. Haklısınız. Bayan Hüpfner, eşine seyrek rastlanır güzel bir sonbahar!” Bunun üzerine iki kadın ayrıldı birbirinden. Bayan Hüpfner kıkırdarak ekledi ardından: “Çocuklara da selam söyleyin benden, olmaz mı.” Ama iyi kalpli komşumun Bayan Hüpfner’e aldıracağı yoktu artık, büyük bir merakla benim anlatacaklarımı bekliyor, sabırsızlanıyordu. Ama ben anlaşılmaz hoyrat bir edayla şöyle dedim: “Gördünüz mü, komşucum, nerede kalmıştık, aklımdan çıkıp gitti!” “Son olarak Tanrı’nın kafasıyla ilgili bir şeyler söylüyordunuz. Demek istiyorum ki–” Komşum kızarıp bozardı.

Onun bu hali bana pek dokundu, hemen anlatmaya koyuldum. “Evet, şunu belirteyim ki, yeryüzünde sadece yaratılmış *nesneler* yer aldığı süre, Tanrı Baba’nın, gözlerini sürekli aşağılara çevirip bakması gerekmiyordu. Nasıl gerek-sindi, yeryüzünde bir olayın gerçekleşmesi söz konusu değildi henüz. Orası öyle, rüzgâr hanidir bilip tanıdığı bulutlara pek benzeyen dağlar, tepeler üzerinde esmeye başlamıştı çoktan, ama ağaçların doruklarına belli bir güvensizlik duyuyor, buralara sokulmaktan kaçınıyordu. Buna da Tanrı Baba’nın hiç itirazı yoktu doğrusu. Nesneleri adeta gözü kapalı yaratıp koymuştu ortaya; ancak sıra hayvanlar, yaratmaya gelince, çalışmalar kendisi için ilginçlik kazandı, tümüyle işe verdi kendini, seyrek olarak kalın kaşlarını kaldırıp yeryüzüne bir baktı şöyle. İnsanı şekillendirirken de onu büsbütün unuttu. Bilmiyorum, yaradılış sürecinde insanın organlarının hangisine sıra gelmişti ki, Tanrı Baba’nın çevresinde kanat sesleri duyuldu. Bir melek, ‘Sen ki her şeyi görensin...’ ilahisini söyleyerek geçti Tanrı Baba’nın önünden.

Tanrı Baba birden irkildi. Meleği günaha sokmuştu, çünkü söylediği ilahi gerçeğe aykırıydı. Hiç durmayıp gözlerini yeryüzüne çevirdi. Gerçekten de aşağıda, pek giderilemeyecek tatsız bir olay gerçekleşmişti, minik bir kuş, yolunu şaşırmış, korkuyla yeryüzü üzerinde ordan oraya uçup duruyordu ve Tanrı Baba da onun imdadına koşacak durumda değildi, zavallı hayvancağızın *hangi* ormandan çıkıp geldiğini görmemişti çünkü. Kafası iyice kızarak şöyle dedi: ‘Kuşlar, ben kendilerini nereye koydumsa, orada kalacak.’ Ama anımsadı birden, meleklerin şefaati üzerine onları da kanatlarla donatmış, meleklerle benzer bir varlığın yeryüzünde de bulunmasını istemişti. Bu da işte daha çok canını sıktı Tanrı Baba’nın. Böylesi keyifsizliklere karşı en etkili ilaç da çalışmaktır kuşkusuz. Ve Tanrı Baba yeniden kolları sıvadı, insanı kurup çatmaya koyuldu, çok sürmeden neşesi yerine geldi. Karşısında duran meleklerin gözleri ayna işlevini görüyordu. Bu aynalara bakarak kendi yüz hatlarının enini boyunu ölçüp biçti, dikkatle ve *aceleye kaçmaksızın* bu hatları bir küreye aktardı, ilk insan yüzünü şekillendirdi böylece. Alında çalışma başarılı olmuştu. Ancak, iki burun deliğinin simetrik biçimde yüze yerleştirilmesi çok daha zorluk doğurdu Tanrı Baba için. Önündeki işin üzerine eğildikçe eğildi; derken yukarısında bir esinti hissedip gözlerini kaldırdı. Deminki melek çevresinde dönüp duruyor, ama bu kez bir ilahi söylediği işitilmiyordu, daha önce söylediği ilahideki yalandan dolayı sesinden olmuştu. Ama Tanrı Baba, dudaklarının kıpırdanışlarından onun yine de aynı ilahiyi söylediğini fark etti: ‘Sen ki her şeyi görensın...’ Beri yandan, Tanrı Baba’nın yanında saygın bir yere sahip Ermiş Nikolaus onun yanına sokulup uzun ve gür sakalı arasından şöyle mırıldandı: ‘Yarattığın aslanlar sessiz sakin oturuyorlar yerlerinde; bir de mağrurlar ki, bunu söyleme-

den geçemeyeceğim. Ama küçük bir köpek yeryüzünün hemen bir ucunda koşuşup duruyor. Teriye cinsi bir köpek. biliyor musun. aşağıya yuvarlandı yuvarlanacak. Ve gerçekten Tanrı Baba beyaz bir şeyin küçük bir ışık gibi, yeryüzünün korkunç derecede yuvarlaklaştığı İskandinavya bölgesinde keyifli keyifli, ordan oraya koştuğunu gördü. Çileden çıktı; Ermiş Nikolaus'a sitemde bulunarak, yarattığı aslanlara bir itirazı varsa, buyurup kendisinin de birkaç aslan kotarmasını istedi. Bunun üzerine, Ermiş Nikolaus gökyüzünden ayrıldı, sertçe kapıyı vurup kapattı giderken, sarsıntıdan bir yıldız aşağı yuvarlandı, yeryüzünde tam da gelip küçük köpeğin üzerine düştü. Bu da hayvancağızın büsbütün felaketine yol açtı. Tanrı Baba da olup bitenlerde tüm suçun kendisinde olduğunu içten içe itiraf etmeden duramadı ve karar verdi, bundan böyle gözlerini yeryüzünden hiç ayırmayacaktı. Ve ayırmadı da. Yapılacak işleri kendisi gibi bilge ellerine bıraktı; kurulup çatıldıktan sonra insanın nasıl bir görünüme kavuşacağını merak etmesine karşın, yeryüzüne bakıp durdu hep. Gelgelelim, aşağıda sanki inadına tek bir yaprak kımıldamaz olmuştu. Çektiği bütün sıkıntı ve eziyetlerden sonra bari biraz neşelenip keyfine bakmak için ellerine buyurdu, kotarılan insanı hayatın içine salmadan kendisine göstermelerini istedi. Saklambaç oynayan çocuklar gibi dönüp dolaşıp soruyordu: 'Bitti mi?' Ama sorusuna yanıt olarak her seferinde balçığı yoğuran ellerinin sesini işitiyor ve bekliyordu. İnsanın tamamlanması çok, ama fazlasıyla çok zaman almış gibi bir duygu vardı içinde. Sonunda bir şeyin boşlukta aşağılara düştüğünü gördü, karanlık bir şeydi ve izlediği doğrultuya bakılırsa hemen yanı başından çıkıp gitmişe benziyordu. İçini fena bir önsezi kapladı, ellerini çağırdı yanına. Elleri de koşup gelerek önünde dikildi, baştan aşağı balçığa bulanmışlardı.

çalışmaktan sıcacıktılar henüz ve korkudan titriyorlardı. Tanrı Baba, ‘Hani insan?’ diye gürleyerek tersledi ellerini. Bunun üzerine, sağ el sol elin üzerine atıldı, ‘Sen onu koy-verdin!’ dedi. Sol el de, ‘Ben mi?’ diye yanıtladı sinirlenmiş. ‘Bütün işi sen tek başına yapıp çıkarmak istedin, *bana* hiç söz hakkı tanımadın ki!’ ‘Onu tutacak, salıvermeyecektin!’ dedi sağ el. Ve havaya kalktı, tam sol ele vuracakken fikrini değiştirdi. Derken iki el birbirleriyle yarışarcasına, ‘İnsan da o kadar sabırsızdı ki!’ dediler. ‘Bir an önce hayata atılmak isteyip duruyordu. İkimiz de bir şey yapamadık doğrusu, ikimiz de suçsuz.’

Ne var ki, Tanrı Baba’nın kafası fena halde kızmıştı, iki elini de yanından kovup uzaklaştırdı, çünkü yeryüzüne bakmasını engelliyorlardı. ‘Sizi ellikten çıkarıyorum. Bundan böyle ne haliniz varsa görün!’ dedi. Tanrı Baba’nın elleri de o günden sonra öyle yaptılar. Ama neye el atsalar, bir *başlangıçtan* öteye gitmiyor, işin sonunu getiremiyorlardı. Tanrı’sız hiçbir şey dört başı mamur değildir kuşkusuz. Ve sonunda eller yorulup bezgin düştü. Şimdilerde bütün gün diz çöküp tövbe ve istiğfar ediyorlar, en azından böyle söyleniyor. Bize kalırsa, Tanrı Baba ellerine kızdığından işi bırakıp istirahatata çekildi. Dolayısıyla, yedinci gün hâlâ sürmekte.”

Bir an sustum, Komşum bu fırsattan pek akıllıca yararlanıp şöyle dedi: “Yani size göre, artık bir barışın sözü edilemez, öyle mi?”

“Yo, yo”, dedim. “En azından ben umudumu yitirmedim.”

“Peki, ne zaman gerçekleşecek bu?”

“Şey, Tanrı Baba, sözünü dinlemeyen melekler tarafından yeryüzüne salıverilmiş insanın nasıl görüldüğünü bile-ne kadar.”

Komşum ilkin düşünüp taşındı. ardından güldü: “Ama gözlerini yeryüzüne çevirip bakması yeterdi bunun için...”

“Affedersiniz”, diye yanıtladım ben kibarca. “Bu sözünüz doğrusu keskin bir zekânın ürünü. Ama anlatacaklarım bitmedi henüz. Evet, Tanrı Baba ellerini bir kenara itip de gözlerini yeniden yeryüzüne çevirdiğinde, aradan ben diye-yim bir dakika, siz deyin bin yıl, nihayet bilindiği üzere bir fark yoktur ikisinin arasında, geçmiş bulunuyordu. Yeryüzünde *tek bir insan* değil, bir milyon insan vardı artık. Ama hepsi de üzerlerinde giysilerle dolaşmaya başlamıştı. Tam o sıradaki moda da pek zevksiz bir şeydi, insanların yüzlerini fena halde çirkinleştirdiğinden, Tanrı Baba, onların hakkın-da tamamen yanlış ve ne diye saklayayım, pek olumsuz bir fikir edinebilirdi ancak.”

Bunun üzerine, “Hımm”, dedi komşum, bir şey söyleyecek oldu. Ben hiç aldırmadım, sözcükleri iyice vurgulayarak konuşmamı noktaladım: “İşte bunun içindir ki insanın gerçekte nasıl biri olduğunu Tanrı Baba’nın bir an önce bilmesi gerekiyor. Sevinelim ki, bunu ona söyleyecek kimseler var...” Ancak, sevinmekte acele etmedi komşum: “Peki, kimmiş bunlar, söyler misiniz lütfen!” “Kim olacak, çocuklar!” diye yanıtladım. “Bazen de ressamalar, şiirler kaleme alan, binalar yapan büyük kişiler...” “Nasıl binalar, kiliseler mi yani?” “Evet, ama başka binalar da, genel olarak binalar kurup çatanlar...”

Komşum, usul usul başını salladı. Anlattıklarımın bazıları pek şaşırtıcı gelmişti kendisine. Evi de gerilerde kalmıştı, ağır ağır yürüyerek döndük. Komşum, birden pek neşelenip gülmeye başladı. “Amma da saçmalık!” dedi. “Tanrı’nın bilmediği şey mi var? O minik kuşun da nereden çıkıp geldiğini avcunun içi gibi bilmesi gerekirdi.” Ardından ağzının payını aldın mı der gibi bana baktı. Ben, ne yalan söyleye-

yim. biraz afallamıştım. ama kendimi toparladım derken. oldukça ciddi bir yüz takınarak. “Hanımefendiciğim”. dedim adeta hocalık taslayarak. “Aslında bir masal bu. Ne var ki, bu sözüme sadece bir bahane gözüyle bakmamanız için (tabii komşum şiddetle böyle bir şeyin söz konusu olamayacağını belirtti) size kısaca şunu söyleyeyim ki, *ne kadar* özellik bulunuyorsa, Tanrı’da vardır hepsi. Ama dünya üzerinde –adeta– uygulayacak bir durumla karşılaşmadan önce, bunlar gözüne büyük bir güç gibi görünüyordu. Bilmem açıkça anlatabiliyor muyum? Nesneler yaratıldıktan sonra Tanrı’nın yetenekleri uzmanlık alanlarına bölündü, bir ölçüde ödevler kimliğini kazandı. Yeteneklerinin hepsini akılda tutmakta zorlanmaya başladı Tanrı. Bu da işte birtakım çelişkilerin doğmasına yol açtı. Aklımdayken, bütün bunları yalnızca size anlatıyorum. Sakın söylediklerimi çocuklara aktarayım demeyin!” Komşum, “Hiç yapar mıyım böyle bir şey”, diye yanıtladı kesin bir edayla.

“Bir melek ‘Sen ki her şeyi *bilensin...*’ diye bir ilahi söyleyerek Tanrı’nın önünden geçseydi, hiçbir terslikle karşılaşmazdı.”

“Bu masalın da gereği kalmazdı o zaman.”

“Kuşkusuz!” diye onayladım ben. Ardından komşuma veda edip ayrılacak oldum. Komşum, “Ama her şeyin anlattıklarınız gibi gerçekleştiğinden kesinlikle emin misiniz?” diye sordu. “Kesinlikle!” diye yanıtladım, adeta görkemli bir edayla.

“Bugün çocuklara bir şeyler anlatabileceğim.”

“Anlatacaklarınızı ben de dinleyebilmeyi ne çok istedim! Hoşça kalın!”

“Güle güle!” dedi komşum.

Derken yine dönüp geldi. “Peki ama, neden başkası değil de özellikle bu melek...”

“Sayın komşum”. dedim kadının sözünü keserek. “şimdi görüyorum ki, sevimli iki kızınızın size o kadar çok soru sorması, hiç de çocuk olmalarından değil–”

“Nedenmiş peki?” diye sordu komşum merakla.

“Şey, hekimlerin açıkladığına göre, insanlarda kalıtımla geçen bazı özellikler vardır...”

Komşum, ah sizi, sizi der gibi parmağını oynattı. Ama yine de iki iyi dost gibi ayrıldık birbirimizden.

Sevgili komşuma ileride (şunu da belirteyim ki, ilk karşılaşmamızın üzerinden hayli zaman geçmişti) bir kez daha rastladım. Yalnız değildi; dolayısıyla, kendisine anlattıklarımı kızlarına aktarıp aktarmadığını, aktardıysa nasıl bir sonuçla karşılaştığını sorup öğrenemedim. Aradan çok geçmeden aldığım bir mektup, bu konudaki kuşkularımı giderdi, beni aydınlattı. Mektubu gönderenden onu yayınlama iznini koparamadığım için, burada ister istemez son cümlesini aktarmakla yetineceğim. mektubu kimin yolladığını okuyucular bu cümleden kolaylıkla çıkaracaklardır. Şu söz-cükler yer alıyordu mektubun sonunda: “Ben ve ben de aralarında olduğum için ayrıca beş çocuk.”

Mektup elime geçer geçmez, şu yanıtı yolladım: “Sevgili yavrucaklar! Tanrı Baba’nın elleri masalından hoşlandığınıza inanıyorum yürekten; masal benim de hoşuma gidiyor. Ama yine de kalkıp size gelemeyeceğim. Bu yüzden darılmayın bana emi? Kim bilir, belki hoşunuza gitmeyebilirim. Çirkin bir burnum var, ucunda da bazen olduğu gibi kırmızı bir sivilcecik görebilirsiniz belki. Bu durumda da bütün zaman bu sivilceden gözlerinizi ayıramayacak, burnumun birazcık altında ağzımdan çıkan sözleri kulaklarınız duymayacaktır. Bakarsınız benim bu sivilce rüyalarınıza da girer. Bütün bunların olmasını da gönlüm istemez doğrusu. Onun

için. benim size bir başka önerim var: Bizim annelerimiz dışında da ocuk *olmayan* bir yığın ortak dostumuz ve tanıdığımız bulunuyor. Ben kendilerine zaman zaman bir masal anlatacağım. onlar da masalı size aktaracaklar. Bu işi benden daha güzel yapacaklarına kuşku yok, çünkü ortak dostlarımız arasında hatta büyük yazarlar da yer alıyor. Anlatacağım masalların konuları bir sırdır, bunu şimdi burada sizlere aıklayamayacağım. Ama madem ki Tanrı Baba kadar sizi hiçbir şey ilgilendirmiyor, hiçbir şeyi bu kadar çok merak etmiyorsunuz, masallarımı anlatırken uygun bir fırsat yakaladım mı, bu konuda bildiklerimi de araya sıkıştırmaktan geri kalmayacağım. İçlerinde size doğru gelmeyen bir şeyle karşılaştınız mı, bana yine güzel bir mektup dşenip bildirir ya da annenize söylersiniz, o bana açıklar. Çünkü bazı yerlerde yanılmış olabilirim, bu alabildiğine güzel masalları başkalarından dinleyeli öyle çok zaman geçti ki aradan! Sonra, o zamandan beri dinlediğim pek güzel sayılmayacak öyle çok masal kaldı ki kafamda! Hayat ta böyledir genellikle. Ama hayat yine de pek şahane bir şey! Masallarda sık sık *bunun* da sözü edilecektir. Sizleri selamlarım böylece –ben, kendisi de içinde olduğu için tek bir kişi.”

Yabancı Adam

Yabancı biri bir mektup yazdı bana. Ne Avrupa'dan bahsetti bu mektubunda, ne Musa'dan, ne büyük, ne küçük peygamberlerden, ne Rus imparatorundan, ne Korkunç İvan'dan, ne de onun atalarından söz etti; ne belediye başkanından, ne komşum ayakkabı tamircisinden, ne yakındaki kentten, ne de uzak kentlerden söz açtı; benim her sabah içine dalıp kaybolduğum o pek çok karacasıyla ormanın da mektupta sözü geçmiyordu. Anneciğinden ya da kocaya varalı kuşkusuz hayli zaman olmuş kız kardeşlerinden de anlatmıyordu mektubunda. Belki de anneciği bu dünyadan göçüp gitmişti, yoksa nasıl olur da dört sayfalık mektubun hiçbir yerinde adı edilmezdi. Yabancı adamın bana çok, çok daha büyük bir güven beslediği kendini açığa vuruyor, beni kardeşi yerine koyuyor, bana sıkıntısından, derdinden söz açıyordu.

Akşamleyin çıkıp geliyor bana yabancı adam. Lambayı yakmadım, ilkin paltosunu soyunmasına yardımcı oldum, kendisini benimle oturup çay içmeye buyur ettim. Çünkü tam o sıra her gün çayımı içtiğim saatti. Böyle yakın kişileri konuk edince, teklif tekellüfö bir yana bırakabiliyor insan. Kalkıp masaya oturacağımız zaman, bıktım konuğumun tedirgin bir hali var; yüzü endişeyle dolup taşıyor, elleri titriyordu. "Ha unutmadan, bir mektup sizin için", dedim. Çayı

fincanlara koymaya davrandım ardından. “Şeker alır mıydınız? Limon? Rusya’da çayı limonla içmeye alıştım ben. Siz de bir denemek ister miydiniz?” Bunun üzerine bir lamba yakıp uzak bir köşeye yüksek bir yere yerleştirdim. Aslında odadaki loşluk kaybolmadı; ne var ki, şimdi eskisinden daha sıcak ve pembeydi. Lamba yanınca, konuğumun yüzündeki hatlar daha bir belirgin, daha sıcak ve çok daha aşına ortaya çıktı. Bir kez daha kendisini selamlayarak şöyle dedim: “Biliyor musunuz, hanidir bekliyordum sizi.” Yabancı adama buna hayret edecek vakit bırakmadan nedenini açıkladım: “Bildğim bir öykü var, sizden başkasına anlatmak istemem doğrusu. Nedenini sormayın. Yalnızca söyleyin bana, yeriniz rahat mı, çayın şekeri yeterli mi, anlatacağım öyküyü dinlemek istiyor musunuz?” Konuğum gülümsemeden duramadı, ardından evet diye yanıtladı sorumu. “Hepsine üç kez evet mi?” “Üç kez evet.”

İkimiz de koltuklarımızda arkamıza yaslandık, yüzlerimiz gölgelendi. Ben elimdeki çay fincanımı yere bıraktım, çayın ıslıl ıslıl parıldayan altın sarısı içimi hazla doldurdu, ansızın sordum: “Yüce Tanrı’yı hâlâ hatırlıyor musunuz?”

Yabancı adam düşünceye daldı. Bakışları karanlığın derinliklerine gömüldü. Gözbebeklerindeki küçük küçük aydınlık noktalarla, gözleri yaz ve güneşin pırıl pırıl ve cömertçe eğleştiği bir parktaki iki uzun ağaçlıklı yola benziyordu. Bu yollar da yuvarlak loşlukta böyledir ilkin, giderek yoğun bir karanlığa gömülerek uzanır, nihayet ileride parıldayan bir noktaya gelip dayanır, belki çok daha aydınlık bir güne açılan öbür baştaki çıkış kapısıdır burası. Ben bütün bunları düşünürken, o duraksaya duraksaya, sanki bir gönülsüzlükle sesini hizmete koşuyormuş gibi. “Evet, hatırlıyorum.” dedi. “Güzel!” diyerek teşekkürlerimi belirttim. “İşte bu Tanrı’dan söz ediyor öyküm. Ama ilkin bir şeyi da-

has öyler misiniz bana: Zaman zaman çocuklarla konuştuğunuz oluyor mu?” “Oluyor elbet. şöyle ayak üstü en azından—” “Ellerinin o yakışksız söz dinlemeziğinden dolayı Tanrı’nın yaradılış süreci tamamlanmış insanın neye benzediğini öğrenme imkânından yoksun kaldığını duymuşsunuzdur sanırım?” Konuğum, “Biri bir yerde bundan söz etmişti, ama kim olduğu aklımda kalmadı”. diye yanıtladı; silik, belirsiz anımsamaların alm üzerinden hızla kayıp gittiğini görür gibi oldum. “Fark etmez.” dedim, onun rahat rahat düşünmesine meydan bırakmayarak, “siz benim anlatacaklarıma kulak verin şimdi: Tanrı, uzun zaman bu belirsizliğe katlandı. Onun sabrı da gücü ve kudreti kadar büyüktür çünkü. Gelgelelim, bir ara yoğun bulutlar kendisiyle yeryüzü arasına girip yuvalanmış, günlerce de yerinden kımıldamamıştı; dolayısıyla, Tanrı dünyayı, insanları ve zamanı gerçekte yaratmamış da bunları yalnız düşünde mi görmüştü, pek bilemez olmuştu. Sonunda epey önce gözüm görmesin seni artık diyerek yanından kovup uzaklaştırdığı, o gün bu gün de ufak tefek, önemsiz işlerle uğraşıp ortalarda görünmeyen sağ elini çağırdı yanına. Emre hazır, koşup geldi sağ el, çünkü Tanrı’nın artık kendisini bağışlayacağını sanmıştı. Tanrı, sağ elini o güzelliği, gençliği ve gücü içinde karşısında dikiliyor bulunca, gönlünden onu bağışlamak geçmedi de değil doğrusu. Ama derken fikrini değiştirdi. Dönüp yüzüne bakmaksızın şöyle buyurdu sağ eline: ‘Hemen yeryüzüne inecek, insanlar hangi kılıkta gezip dolaşıyorlarsa, sen de o kılığa gireceksin; sonra bir dağın tepesine çıkıp dikileceksin ki, seni açık seçik görebileyim. Aşağıya varır varmaz, doğru genç bir kadının yanına varıp ona ‘Yaşamak istiyorum’ diyeceksin. ama usulcacık söyleyeceksin bunu. İlkini seni bir karanlık saracak, ardından da çocukluk denen o zifiri karanlık. Sonra da büyük bir adama dönüşüp sana buyurdu-

ğum gibi bir dağın tepesine çıkacaksın. Bütün bunların olup bitmesi bir an`dan uzun sürmeyecektir. Haydi şimdi güle güle!

Bunun üzerine, sağ el sol ele veda etti. dostluk taşan pek çok isimle hitap etti kendisine: hatta ileri sürüldüğüne göre, ansızın önünde eğilip ona şöyle dedi: 'Ey. kutsal ruh!' Ama tam o anda Ermiş Paulus çıkıp geldi. Tanrı'nın sağ elini kesip kopardı, baş meleklerden biri de eli havada kaptı, bol giysisinin altına sokarak alıp götürdü. Tanrı'nın sol eli yara yerini kapadı, kanın yıldızlar üzerine akıp oradan da hazin damlalar halinde yeryüzüne düşmesini önlemek istedi. Kısa bir süre geçti aradan, yeryüzünde olup bitenleri dikkatle izleyen Tanrı, çelikten giysilere bürünmüş insanların dağlardan özellikle birinin çevresinde kaynaştığını fark etti. Sağ elinin bu dağın tepesine çıkışını beklemeye başladı. Ama, anlaşıldığı kadarıyla sırtına kırmızı pelerin geçirmiş bir tek insan çarptı gözüne, havada dalgalanan siyah bir şeyi yanı sıra sürükleyip dağdan yukarı çıkarmaya çalışıyordu. Tam o anda Tanrı'nın sağ elinin kesildiği yerden akan kanın önündeki sol el huzursuzlanmaya başladı; derken, Tanrı'nın önlemesine fırsat kalmadan ansızın yerinden fırladı, deli gibi yıldızlar arasında ordan oraya seğirtmeye koyuldu, bir yandan da, 'Ah zavallı sağ el, zavallı sağ el, sana yardım edemiyorum bir türlü', diye sızlanıp duruyordu. Bu arada ucundan sarktığı Tanrı'nın sol yenini çekip çeğiştiriyor, koldan kendisini kurtarmak için uğraşıp didiniyordu. Ne var ki, bütün yeryüzü Tanrı'nın kanıyla kaplanmıştı, bu kanın altında neler olup bittiği görülebilecek gibi değildi. O zamanlar az kalsın ölüp gidecekti Tanrı. Son bir çabayla sağ elini geri çağırıldı: sağ el dönüp geldi. benzi sararmış, titreyerek. hasta bir hayvan gibi her zamanki yerine geçti, serilip kaldı. Tanrı'nın sağ elini yeryüzünde sırtında kırmızı pelerinle dağa tırma-

nırken gören. dolayısıyla olup bitenler konusunda biraz bilgisi bulunan sol el bile. dağın tepesinde sonradan olanlara ilişkin bir şey öğrenememişti sağ elden. Dağın tepesinde kesinlikle korkunç bir şey geçmişti. çünkü Tanrı'mn sağ eli hâlâ kendine gelebilmiş değil; ellerini hâlâ bağışlamamış Tanrı'nın eski gazabından çok, yaşadığı olayın anısıyla kahrolup durmakta.”

Derken biraz soluklanmaya bıraktım sesimi. Yabancı konuk elleriyle yüzünü kapamıştı. Uzun süre de bu durumunu korudu. Sonra, hanidir aşınası olduğum bir sesle, “Pe-ki, ne diye bana bu öyküyü anlattınız?” diye sordu.

“Sizden başka kim anlardı ki beni? Siz rütbesiz, makkamsız, zamanla sınırlı bir payeden yoksun, nerdeyse isimsiz çıkıp geldiniz bana. Odaya girdiğinizde, içerisi karanlıktı. Yine de ben yüz hatlarınızda bir benzerlik gördüm—” Yabancı adam, gözlerini kaldırıp soran bakışlarla bana baktı. “Evet”, dedim suskun bakışına yanıt olarak. “Sık sık geçer aklımdan, belki de derim, Tanrı'nın eli yine yoldadır— — —”

Çocuklar, bu öyküyü duyup öğrendiler. Anlaşılan içindeki her şeyi kavrayabilecekleri gibi anlatılmıştı kendilerine, çünkü öyküyü pek sevmişlerdi.

Tanrı, Yoksul İnsanların Olmasını Neden İstiyor?

Bir önceki öykü öylesine yaygınlık kazanmıştı ki, Öğretmen Bey pek kırgın bir yüzle sokakta dolaşıp duruyordu. Onu anlayabiliyordum. Kendisinin anlatmadığı bir şeyi çocukların bildiklerini ansızın görmek, bir öğretmen için hiç de hoş değil. Öğretmenler kendilerinin meyve bahçesini çeviren tahta perdedeki tek delik olmasını ve bahçeye bu delikten bakılmasını arzular. Tahta perde başka delikleri de içeriyorsa, çocuklar her Allahın günü bir başka delik önüne yığılır ve çok geçmeden deliklere bakmaktan kısaca usanır, bezerler. Böyle bir karşılaştırmaya başvurmak istemezdim hani, çünkü bir delik olmaya rıza göstermeyecek öğretmenler de vardır kuşkusuz. Ancak, kendisinden söz ettiğim öğretmen komşumdur; karşılaştırmamı ilk benden duydu ve son derece yerinde buldu onu. Aynı görüşü paylaşmayanlar da olsa, komşum bu konuda bir otoritedir.

Komşum karşımda dikiliyordu; gözlüğüyle sürekli oynayarak şöyle dedi: “Çocuklara bu öyküyü kimin anlattığını bilmiyorum; ancak, kesin bir şey varsa, onların kafalarının içini böyle anlaşılmadık hayallerle tıka basa doldurmak yerinde bir davranış sayılamaz. Bir çeşit masaldan başka şey değil anlatılanlar—” Sözüünü keserek, “Tesadüfen anlatıyorlardı, ben de duydum”, dedim. (Yalan da değildi, çünkü o

akşamdan sonra komşum kadın tarafından bana tekrar anlatılmıştı.) “Ya”, dedi Öğretmen Bey; bunu kolay açıklanabilir buldu. “Ee, ne diyorsunuz şimdi?” diye sordu. Ben duraksadım, o da hiç fazla beklemeden sürdürdü konuşmasını. “Bir kez dinsel içerikli, Kutsal Kitap’ta yer alan konulara öyle serbestçe ve keyfi şekilde el atılmasını yakışıksız görüyorum. En azından bütün bu konular ilmihalde öylesine yetkin bir şekilde dile getirilmiştir ki, daha iyisi can sağlığı.” Bir şey diyecek oldum, ama son anda Öğretmen Bey’in ‘bir kez’ sözcüğünü kullandığını anımsadım; dolayısıyla bunu gramer kuralları ve sağlıklı cümle yapısı bakımından ‘ikincisi’, hatta belki ‘nihayet’ sözcüğünün izlemesi gerektiğini, ancak ondan sonra söyleyeceğim şeyi söylememin uygun kaçacağını düşündüm. Tahmin ettiğim gibi de oldu. Öğretmen Bey, kusursuz yapısı bu konuda uzman kişilere kıvanç verecek cümleyi benden başkalarına da söylediği ve onların da benim gibi söz konusu cümleyi akıllarından çıkaramayacakları için, o güzel, ileriye hazırlayıcı ‘nihayet’in ardından bir üvertürün final bölümü gibi çıkıp gelen konuşmayı burada okuyuculara sunmak istiyorum. “Nihayet... (Kutsal Kitap’taki o her türlü temelden yoksun hayli fantastik yorumu bir yana) konu bana hiç de yeterince ele alınmış ve enine boyuna irdelenmiş görünmüyor. Vaktim olsa da, ben öyküler yazsaydım...” Kendimi alamayarak sözünü kesip, “Anlattığım öyküde arayıp da bulamadığınız bir şey mi var?” diye sordum. “Evet, var bazı şeyler, deyim yerindeyse edebieleştirel açıdan. Sizinle bir meslektaş olarak konuşmam gerekirse—” Ne demek istediğini anlamamıştım; alçakgönüllü bir edayla, “Pek nazıksınız, ama ben şimdiye kadar asla öğretmenlik gibi bir meslekte...” Ansızın aklıma bir şey geldi. cümlemi bitirmeden sustum. O ise serinkanlılıkla devam etti konuşmasına. “Yalnızca bir örnek size: Şurası kabul edi-

lemez ki, Tanrı (öykünün anlamı üzerinde bu noktaya kadar düşünecek olursak). Tanrı, diyeceğim, bir insanın neye benzediğini görmek için Tanrı'nın bir başka denemede bulunmaması, demek istiyorum ki—" O anda Öğretmen Bey'in gönlünü almam gerektiğini hissetmişim. Önünde biraz eğilerek konuşmaya başladım: "Sizin toplumsal sorunlara (deyim yerindeyse çalışmalarınızın karşılığını da görerek) tam bir vukuf la yaklaştığınız herkesçe biliniyor." Öğretmen Bey gülümsedi. "Eh, o zaman şimdi size söylemeyi düşündüklerimin ilgi alanınıza hiç de pek uzak düşmeyeceğini var sayabiliriz. Kaldı ki, sizin ağzınızdan son çıkan, keskin bir zekâ ürünü sözünüzden yola koyulacağım." Öğretmen Bey, şaşkın şaşkın bana baktı: "Tanrı acaba şu sıra..." Ben, "Doğru", diye onayladım. "Tanrı şu sıra yeni bir denemede bulunmak üzere." Öğretmen Bey, "Gerçekten mi?" dedi sert bir tonla. "Söz sahibi çevrelerde bilinen bir şey mi bu?" "Kesin bir şey söyleyemem", diyerek üzüntümü belirttim. "Söz konusu çevrelerle bir ilişkim yok, ama yine de size anlatacağım küçük öyküyü dinlemek istemez miydiniz?" "Bana büyük bir lütufta bulunursunuz." Öğretmen Bey, gözlüğünü çıkarıp titizlikle temizlemeye koyuldu, bu arada çıplak kalmış gözleri adeta utanır gibiydi.

Ben anlatmaya koyuldum: "Günlerden bir gün Tanrı'nın gözü büyük bir kentten içeri kaydı. Kentte bir karmaşa, bir hayhuy başını almış gidiyordu. Tanrı'nın gözleri bu karmaşadan yorulunca (yorgunluğa da kentteki elektrik tellerinden oluşan ağların az katkısı olmamıştı), bakışlarını tek başına duran, yüksek bir kira evine yöneltti, bir süre ayırmadı oradan. Bu ev Tanrı'nın gözleri için çok daha az zahmet vericiydi. Beri yandan, içinde öteden beri beslediği özlem, yaşayan bir insanı görme özlemi depreşmişti. Bu amaçla, bakışları kira evinin en alt katından başlayarak tek tek

katların pencerelerinden içeri uzandı. Birinci katta (ailesiyle varlıklı bir tüccar oturuyordu burada) nerdeyse giysilerden başka bir şey çarpmadı gözüne. İçeridekilerin vücutlarının her bir köşesini pahalı kumaşlar örtüyordu; ayrıca, giysilerin dış yüzleri pek çok yerde öyleydi ki, adeta altlarında bir insan vücudu yoktu. İkinci katta durum bundan pek farklı değildi. Üçüncü katta oturanların sırtlarındaki giysiler önemli ölçüde daha azdı: buna karşılık öylesine kir pas içindeydiler ki, Aziz Tanrı gri yarıklar görebildi sadece, o iyi kalpliliğiyle bu insanlara üreyip çoğalmalarını emretmeye çoktan hazırды. En sonunda Tanrı'nın gözüne tavan arasında, duvarları yamuk bir odacıkta bir adam ilişti, sırtında küllüstür bir ceket vardı, önünde bir balçık yoğurup duruyordu. Tanrı, 'Bak sen, nerden buldun bu balçığı?' diye seslendi adama. Adam, ağzından pipoyu bile çekip almaya gerek duymadan, 'Nerden buldumsa buldum!' dedi homurdanarak. 'Gönül isterdi ki, bir ayakkabıcı olayım. Oysa şimdi otur babam otur, çalışmaktan canım çıkıyor...' Yüce Tanrı daha başka sorular da yöneltti adama, ama adamın keyfi yerinde değildi, soruları bundan böyle yanıtsız bıraktı. -Günlerden bir gün kentin belediye başkanından kocaman bir mektup aldı adam. Bu kez Yüce Tanrı'nın sormasını beklemeden kendisi ona her şeyi anlattı: Kaç zamandır kendisine bir yerden bir sipariş veren biri çıkmamıştı. Şimdi ansızın kentteki park için bir heykel yapması isteniyordu, heykelin ismi de *hakikat* olacaktı. Adam uzak bir atölyede gece gündüz çalışmaya başlamıştı; onu öyle iş başında gören Yüce Tanrı'nın belleğine eskiye ilişkin değişik anılar üşüştü. Ellere kızgınlığı hâlâ sürüp gitmese, kendisi de yine balçıktan bir şeyler kotarıp koyardı ortaya. Ne var ki, hakikat ismindeki heykelin atölyeden taşınıp götürülerek parkta belirlenen, Tanrı'nın görebileceği bir yere dikileceği gün gelip çat-

tığında, büyük bir skandal patlak verdi: kentin üst düzey yöneticilerinden, öğretmenlerden ve diğer nüfuzlu kişilerden bir kurul, halkın ziyaretine açılmadan önce heykelin kısmen giydirilmesi gerektiğini ileri sürmüştü. Heykeli yapan adamı bağırıp çağırıyor, lanetler okuyordu. Yüce Tanrı nedenini anlayamamıştı bir türlü. Kentin büyükleri, öğretmenler ve diğerleri sanatçı adamı günaha sokmuşlardı ve Yüce Tanrı elbette bu kimselerden – Ama, bakıyorum, siz çok kötü öksürmeye başladınız.” Öğretmen Bey, tamamen duru bir sesle, “Şimdi geçer!” dedi. – “Evet, anlatacağım bir iki şey daha kaldı, o kadar. Yüce Tanrı adeta iğnenin ucuna bir şey takılıp takılmadığını görmek için birden sudan çıkarılan bir olta gibi, çekip aldı gözlerini kira evinden ve parktan. Gerçekten de oltaya takılmış bir şey vardı: İçinde pek çok kişinin oturduğu minik bir ev. Evdekilerin üzerlerinde fazla bir giysi yoktu, fakir insanlardı çünkü. ‘Demek buymuş sorun’, diye düşündü Yüce Tanrı. ‘İnsanların fakir olmaları gerekliyormuş. Bu evdekiler sanırım pek yoksul, ama ben onları öylesine yoksul duruma sokacağım ki, sırtlarına geçirecek bir gömlek bile bulamasınlar.’ Ve düşündüğü gibi de yaptı Yüce Tanrı.”

Anlatacaklarımı bitirdiğimi ima etmek için konuşmamı burada noktaladım. Bu, Öğretmen Bey’i memnun etmemişti; daha önceki gibi şimdiki öyküyü de sona ermiş ve tamamlanmış saymıyordu. “Evet”, dedim kendimi bağışlatmaya çalışarak, “öyküye fantastik bir son bulmak için bir şair gerek, çünkü gerçekten sonlanmış değil öykü.” “Nasıl yani?” dedi Öğretmen Bey ve merakla bana baktı. Bir hatırlatmada bulunarak, “Ama sayın Öğretmen, ne kadar da unutkan-sınız!” dedim. “Öyle ya, siz buradaki yoksullar derneğinin yönetim kurulundasınız...” “Doğru, yaklaşık on yıl var ki, yönetim kurulundayım. Ne olmuş peki?” “Sorun da bu ya.

Siz ve sizin dernek çok uzun bir zamandır Yüce Tanrı'yı amacına ulaştırmaktan alıkoşuyor. Sizler insanları giydiriyorsunuz-- "Ama rica ederim". diye yanıtladı Öğretmen Bey alçakgönüllü. "Bizim yaptığımız hayırseverlik sadece. Nihayet Tanrı'nın kendisi de son derece hamiyet sahibi biri değil midir?" "Bak sen, söz sahibi çevrelerdeki de buna inanıyorlar mı dersiniz?" diye sordum, içimde kötü bir niyet beslemeksizin. "Elbette inanıyorlar. Ben özellikle yönetim kurulu üyesi sıfatıyla övücü pek çok söz işittim bu konuda. Laf aramızda, ilk terfimde de bu yoldaki çalışmalarımı sürdürmem isteniyor-- -- Anlıyorsunuz, değil mi?" Öğretmen Bey utandı, kızardı yüzü. "Bu konuda en iyi dileklerimi kabul buyurunuz lütfen", diye karşılık verdim. Ellerimizi uzatıp tokalaştık: Öğretmen Bey, pek mağrur ve ölçülü adımlarla uzaklaştı. Eminim okula gitmekte geç kalmıştır. Sonradan işittiğime göre, öykünün kendilerine uygun düşen bir bölümü çocukların kulağına gitmişti. Öğretmen Bey öyküyü kendi kafasından tamamlamış mıydı acaba?

İhanet Rusya'ya Nasıl Girdi

Burada, komşu evlerden bir tanıdığım var. Sarışın, kötürüm bir adam. Kış olsun. yaz olsun, pencerenin hemen önündeki sandalyesinde oturur. Pek genç görünen biridir, hatta kulak kabartmış bekleyen yüzünde bazen çocuksu bir ifade okunur. Ama kimi günler de vardır, yaşlanıp kocar birden, dakikalar yıllar gibi geçip gider üzerinden, bakarsınız ihtiyar mı ihtiyar birine dönüşüvermiştir. Donuk donuk bakan gözleri hayata güle güle demiştir sanki. Hanidir tanıştırız kendisiyle. Başlangıçta bakıştık hep, daha sonra birbirimize gülümsedik, bir yıl boyu selamlaştık; birbirimize o sırada olup bitmiş falan ya da filan şeyi aklımıza geldiği gibi anlatmaya ne zaman koyulduk Allah bilir. Evinin önünden geçtikçe, “İyi günler!” diye selamlarım kendisini. Penceresi o zengin ve sessiz güz aylarında bile açık durur. Epeydir görmemiştim dostumu.

“İyi günler, Ewald!” dedim pencereye yaklaşıp; hep yapageldiğim bir şeydi bu. “Seyahatteydim, yeni döndüm.” Sabırsızlık okunan gözlerle, “Nereye gitmiştiniz?” diye sordu dostum. “Rusya’ya”, diye yanıtladım. “O kadar uzağa ha?–” Sandalyesinde arkasına yaslanıp, “Nasıl bir ülke şu Rusya?” diye sordu. “Çok büyük. öyle değil mi?” “Evet”. diye yanıtladım. “Büyüktür, ayrıca–” “Aptalca bir soru mu benimkisi yoksa?” dedi kötürüm dostum gülümseyerek; kı-

zarıp bozardı. “Hayır Ewald”, dedim. “Tersine: Siz nasıl bir ülke diye sordunuz ya, benim değişik şeyler geçti kafamdan. Örneğin, şu Rusya nereye kadar uzanıyor?” “Doğu’da mı?” diye atıldı dostum. Ben düşündüm. “Hayır.” “Kuzeyde mi peki?” O anda aklıma gelerek, “Şu haritaya bakmak var ya, Ewald, canını çıkarıyor insanın. Harita her şeyi dümdüz gösterir. Üzerine dört yön işaretlendi mi, sanılır ki, gereken her şey yapılmıştır. Gelgelelim, bir ülke bir atlas değildir ki! Dağları ve uçurumları vardır bir ülkenin. Yukarıda olsun, aşağıda olsun, bir yere gelip dayanmak zorundadır.” “Hımm–”, dedi dostum Ewald, düşünüp taşınarak. “Haklısınız. Acaba Rusya’nın yukarısında ve aşağısında ne var?” Ansızın dostumun yüzünde çocuksu bir ifade belirdi. Ben, “Biliyorsunuzdur”, diye yükselttim sesimi. “Tanrı mı acaba?” “Evet”, diye onayladım, “Tanrı.” Kötürüm dostum anlayışla başım sallayarak, “Öyle”, dedi. Derken içinde bazı kuşklar belirir gibi oldu. “İyi ama, Tanrı bir ülke midir?” “Sanmıyorum”, diye yanıtladım. “Ama ilkel dillerde pek çok şey aynı ismi taşır. Bir ülke var, Tanrı ismiyle anılır; beri yandan ülkenin hükümdarına Tanrı denir. İlkel kavimler, ülkelerini ve Tanrılarını birbirinden ayıramazlar. Bunlardan her ikisi de büyüktür ve iyidir, korkunç ve iyi.”

“Anlıyorum”, dedi penceredeki dostum ağırdan alarak. “Peki, Rusya’dakiler ülkelerinin Tanrı’ya komşu olduğunun bilincinde midir?” “Her fırsatta bilincine varırlar bunun. Tanrı’nın gücü ve kudreti işte öylesine büyüktür. Avrupa’dan ne getirilirse, Batı’dan ne gelirse, hepsi ülkenin sınırından geçer geçmez taşlara dönüşür. Bazen de değerli taşlar olup çıkarlar, ama yalnızca zenginler, ‘aydın’ kişiler içindir bunlar. Öbür baştaki ülkeden ise halkın karnını doyuracağı ekmek gelir.” “Herhalde bol bol ekmek yiyordur halk.” Dostumun bu sözü üzerine duraksadım. “Hayır, böyle bir

şey söz konusu değil. Bazı koşullar var ki, Tanrı'dan yapılacak ithalatı güçleştiriyor—" Dostumu kafasındaki düşünceden vazgeçirmeye çalıştım. "Ama komşuların geniş ülkelerindeki gelenek ve göreneklerden pek çoğu Rusya'dakiler tarafından benimsenmiştir. Bütün o seremoniyi alalım örneğin. Çar'la Tanrı'yla konuşulur gibi konuşuluyor." "Ya, demek majesteleri denmiyor Çar'a?" "Hayır, Çar'a da, Tanrı'ya da babacık diye hitap ediliyor." "Ve her ikisinin önünde de dize geliyor halk?" "Her ikisinin önünde insanlar kendini yere atıyor, alınlarını toprağa değdiriyor, ağlayıp şöyle diyorlar: 'Ben günahkâr bir kulum, bağışla beni babacık!' Almanlar, bunun insan onuruna hiç yakışmayan bir kölelik sayıldığını ileri sürüyor. Bana gelince, ben başka türlü düşünüyorum. Diz çökmenin nedir anlamı? Karşıdakine duyulan saygıyı açığa vurmak. Bunun için insanın başındaki şapkayı çıkarması yeterlidir diyor Almanlar. Orası öyle, selam olsun, eğilmek olsun, bunlar da bir saygının dışavurumlarıdır nihayet. Herkesin yere kapanmasına izin verecek kadar geniş olmayan ülkelerde kullanılan kısaltmalardır. Ne var ki, kısaltmalar çokluk mekanikleşir, anlamlarının bilincine varılmaksızın uygulanmaya başlarlar. Bu yüzden, zaman ve mekânın elverdiği yerde, o güzel ve önemli saygı sözcüğünü hiç kısaltmadan yazmak iyidir."

"Evet, elimden gelse, ben de diz çökerdim—" dedi kötürüm dostum hayallere dalarak. Kısa bir aradan sonra konuşmamı sürdürdüm. "Ama", dedim, "Rusya'da Tanrı'dan gelen daha başka pek çok şey vardır. İnsanlar öyle bir duygu içinde yaşarlar ki, sanki her yeni şey ondan gelir, her giysinin, her yemek, her erdem, hatta her günahın günlük yaşamdaki yerini almadan önce Tanrı tarafından onaylanması gerekmektedir." Kötürüm dostum, nerdeyse dehşete kapılarak bana baktı. Dostumu hiç vakit geçirmeden rahatlat-

mak isteyerek. “Beninkisi bir masal sadece”. dedim. “Byline denen eski Rus efsanelerinden biri. Almanca söylersek. geçmişte kalmış bir şey. İçeriğini kısaca anlatayım size. Masal ‘İhanet’ ismini taşıyor.” Derken pencereye yaslandım; kötürüm dostum da biri bir masal anlatmasın. her zaman se-verek yaptığı gibi gözlerini yumdu.

“Günlerden bir gün Rus Çarı Korkunç İvan, komşu prenslikleri haraca bağlamaya kalktı; Moskova’ya, bu beyaz kente altın yollamazlarsa kendilerine karşı büyük bir savaş açmakla tehdit etti onları. Prensler birbirleriyle görüşüp danıştıktan sonra ağız birliğiyle şöyle dediler: ‘Sana üç bilmece söyleyeceğiz. Bizim belirleyeceğimiz günde kalkıp Doğu’ya, beyaz taşın bulunduğu yere geleceksin. Bizler de orada toplanmış olacağız, sen de üç bilmecenin cevabını bize bildireceksin. Baktık ki hepsi doğrudur, sana istediğin on iki ton altını vereceğiz.’ Haberi alan Çar İvan Vasilyeviç düşünüp taşınmak istediye de, oturduğu beyaz kentte çalmaya başlayan pek çok çanın sesi rahat rahat düşünmesine fırsat vermedi. O da bunun üzerine ülkesinde ne kadar bilgin ve danışman varsa huzuruna çağırttı, sorduğu bilmeceleri bilemeyenleri, Çıplak Vassiliy’in anısına bir kilisenin inşa edildiği büyük, kırmızı meydana götürüp kellesini uçurttu. O bu işle uğraşırken zaman bir su gibi hızla akıp geçti ve Çar İvan Vasilyeviç Doğu’ya, prenslerin toplanmış kendisini beklediği beyaz taşın giden yolu tuttu. Üç bilmecedan hiçbirine bir cevap bulamamıştı, ama at üzerinde geride bırakacağı bir hayli yol vardı, bakarsın yolda bilge birine rastlayabilirdi. O zamanlar pek çok bilge yollara düşmüş, kaçmaya çalışıyordu, çünkü krallar kendilerine yeterince bilge görünmeyen bilgelerin kellelerini kopartmaya alışmıştı. Ne var ki, Çar İvan böyle bir bilgeye rastlamadı yolda; ama bir sabah ihtiyar, sakallı bir köylü gördü, bir kiliseyi kurup çatmaya çalış-

şıyor. o sırada çatı makasının yapımıyla uğraşıyor. küçük lataları merdivenden çıkarıp makasın üzerine yerleştiriyordu. Yaşlı köylünün ikide bir yukarıdan aşağı inmesi, aşağıda yığılmış duran latalardan bir defada pek çoğunu uzun cüppesine sarıp yukarı çıkarmak varken onları tek tek yukarı taşıması doğrusu pek hayret vericiydi. Böylece durmadan çatıya tırmanıp aşağı inmesi gerekiyordu, yüzlerce latayı yukarı taşıyabileceğine pek ihtimal verilecek gibi değildi. Bunu gören Çar İvan sabırsızlanarak, 'Hey budala!' diye seslendi köylüye (Rusya'da köylüler çokluk böyle çağrılırlar), 'latalardan bir defada birçoğunu yüklenip öyle çık yukarı, bu senin için çok daha kolay olur.' O sırada aşağıda bulunan köylü durdu, ellerini gözlerine siper ederek, 'Bu benim işim, Çar İvan Vasilyeviç', diye yanıtladı. 'Herkes kendi işini başkalarından daha iyi bilir; ama mademki sen benim buradan geçiyorsun, Doğu'da, buradan hiç de uzak sayılmayan beyaz taşın başında senden istenecek üç bilmecenin cevabını söyleyeyim sana.' Ardından her üç bilmecenin cevabını teker teker sıraladı, bunları iyice kafasına yerleştirdi Çar'ın. Çar İvan, şaşkınlığından teşekkür etmeyi bile pek akıl edememişti. 'Ödül olarak ne dilersin benden?' diye sordu nihayet. Köylü, 'Hiçbir şey', dedi ve aldığı bir latayla merdivenden çıkacak oldu. 'Dur!' diye emretti Çar. 'Olmaz, benden mutlaka bir şey dilemelisin!' 'Eh, babacık, madem sen emrediyorsun, o zaman Doğu'daki prenslerden alacağın on iki ton altın var ya, bir tonunu bana verirsin.' Çar İvan başını sallayarak, 'Peki', dedi. 'Sana bir ton altın vereceğim.' Bilmecelerin cevaplarını unutmamak için, hiç durmayıp oradan ayrıldı.

On iki ton altınla Doğu'dan dönen Çar İvan, beş kapılı Kreml'in ortasındaki sarayına kapandı; on iki ton altını sarayın pırıl pırıl döşemesinin üzerine bir bir boca etti, altınlar

orta yerde gerçek bir dağ oluşturdu ve dağın kocaman. siyah gölgesi düştü yere. Unutkanlıktan on ikinci ton altını da yere boşaltmıştı Çar İvan. Bunları tekrar yerine koymak istediye de. o görkemli yığından bir ton altını çıkarıp almaya kıyamadı. Gece vakti avluya indi, ince ince kumları toplayıp küpün içine doldurdu: küpün dörtte üçü kumla dolunca, usulcacık yine sarayına döndü, kumun üzerine biraz altın yerleştirip ertesi sabah küpü bir ulakla engin Rusya'nın içe-risine, ihtiyar köylünün kilisesini kurup çattığı yere yolladı. Ulağın geldiğini uzaktan gören köylü, tamamlanması daha çok zaman isteyen kilisenin çatısından indi aşağı. Ulağa, 'Daha çok yaklaşayım deme, dostum!' diye seslendi. 'Dörtte üçü kum, dörtte biri zar zor altınla dolu küpünle dön geri. Bu altınlara benim ihtiyacım yok. Efendine de söyle, Rusya'da şimdiye kadar ihanet diye bir şeyle karşılaşılmadı. Bir gün gelir de efendin artık kimseye güvenemezse, suç onundur, çünkü nasıl ihanette bulunulacağını kendisi başkalarına göstermiş bulunuyor. Gelecek yüzyıllarda bütün Rusya'da onu kendisine örnek alıp izinden gidecek pek çok insan çıkacaktır. Bana altın gerekli değıl, ben altınsız da yaşayabilirim. Ben efendinden altın değıl, doğırluk ve dürüstlük beklemiştim. Ama efendin beni düş kırıklığına uğrattı. Böyle söylersin ona, beyaz kenti Moskova'da, kara vicdanı ve sırtında altın giysisiyle oturan Korkunç İvan Vasilyeviç'e.'

At üzerinde bir süre gittikten sonra, ulak yeniden dönüp geldi; ama köylü de, kilise de kayıplara karışmıştı. Daha önce oracıkta duran lata yığınının da yerinde yeller esiyordu. Görünürde boş, dümdüz uzanıp gidiyordu arazi. Korkuya kapılan ulak dolu dizgin Moskova'ya döndü, nefes nefese Çar'ın önüne gelip dikildi, olup bitenleri dili diline dolaşarak anlattı efendisine, sözde köylünün Tanrı'nın kendisinden başkası olamayacağını açıkladı."

Anlattığım öykü havada yankılanıp eridikten sonra. “Acaba ulak haklı mıydı.” diye sordu dostum Ewald.

“Belki-”, diye yanıtladım. “Ama biliyor musunuz, halk batıl inanışları benimsemeye yatkındır her vakit. Eh, ben gi-deyim artık.” Kötürüm dostum, “Yazık”, dedi içtenlikle. “Bana yakında bir öykü daha anlatmak istemez misiniz?” “Memnuniyetle, ama bir şartım var.” Yeniden pencereye yaklaştım. Ewald hayretle, “Neymiş bu şart?” diye sordu. “Lütfen size anlatacaklarımı bir fırsatını bulur bulmaz kom-şu çevrelerdeki çocuklara da aktaracaksınız.”

“Oh, çocuklar şu sıra yanıma öyle seyrek uğruyor ki!” Dostumu avutmaya çalıştım. “Geleceklerdir, merak etme-yin! Galiba son zamanlar onlara bir şeyler anlatmak gelme-di içinizden, belki de anlatacak bir şey bulamadınız ya da çok şey buldunuz da seçemediniz içinden birini. Bir insan gerçek bir öykü biliyorsa, sanıyor musunuz ki, bu başkala-rından saklı kalabilir? Allah korusun, ağızdan ağıza yayılır öykü, özellikle de çocuklar arasında. Hoşça kalın!” Bunun üzerine, ayrıldım oradan.

Çocuklara gelince, daha aynı gün öykü kulaklarına git-mişti.

Yaşlı Timofei Ezgi Söyleyerek Nasıl Öldü

Kötürüm birine bir şeyler anlatmak, ne büyük bir haz kaynağıdır. Sağlıklı insanlar öylesine kararsız kimselerdir ki! Nesnelere bazen bu, bazen öbür tarafından bakarlar. Kendileriyle bir saat kadar birlikte mi yürüdünüz, ilkin sizin sağınızda bulunmuşlarsa, bakarsınız ansızın sol yanınızdan gelir sesleri; tek nedeni de, bunu daha kibar bir davranış, daha seçkin bir terbiyenin işareti saymalarıdır. Oysa kötürüm bir insan karşısında böyle bir tasaya kapılmak yersizdir. Devinimlerindeki kısıtlılık nesneler karşısında benzer bir tutum takınmaya zorlar onu; beri yandan, nesnelerle arasında gerçekten içtenlikli ilişkiler kurar. Böyle bir tutum başkalarından üstün biri yapar onu; öyle biri ki, yalnız suskunluğuyla değil, ağzından seyrek çıkan sözcükler ve gönlündeki yumuşak, saygı içeren duygularla da çevresine kulak verir.

Ben, öykülerimi herkesten çok dostum Ewald'a anlatmayı severim. Ben geçerken, her Allahın günü önünde oturduğu pencereden seslenip de, "Size bir şey soracaktım", dediğini işitince, dünyalar benim oldu. Hiç durmayıp pencereye yaklaştım, selamladım kendisini.

Dostum Ewald, "Lütfen", dedi, "bana geçenlerde anlattığınız öyküden söz eder misiniz? Bir kitapta mı okudunuz onu?"

“Evet”, diye yanıtladım sesimde hüzünlü bir tonla. “Ölüp gittikten sonra, bilginler kitaplara gömdüler onu. Hani hiç de çok olmadı öleli. Daha yüz yıl önce, kaygısız tasasız pek çok ağızda yaşayıp gidiyordu. Ama insanların şimdilerde kullandığı sözcükler, bu ağır, bir ezgi gibi söylenmeye gelmeyen sözcükler öyküye düşmandı, pek çok ağız birbiri ardından çekip aldı elinden, sonunda öykü dul bir kadına kocasından kalmış kırık dökük bir miras gibi, birkaç kuru, yavan dudakta, tamamen kendi kabuğuna çekilerek sefil bir yaşam sürmeye başladı. Geride bir evlat bırakmadan bu dudaklarda da can verdi; daha önce belirttiğim gibi, kendi soyundan başkalarına da gömütlük işini görmüş bir kitaba, saygıda hiç kusur edilmeyerek gömüldü.” Benim anlatış tarzıma ayak uydurarak, “Peki, öldüğünde çok yaşlanmış mıydı?” diye sordu kötürüm dostum, “400 ila 500 yaşında vardı!” diye yanıtladım, gerçeğe uygun olarak. “Hısım ve akrabalarından bazısı, bununla kıyaslanamayacak kadar ileri bir yaşa erişmişti.” Dostum Ewald hayretle, “Nasıl? Asla bir kitapta bir süre dinlenmeden mi?” diye sordu. Bir açıklamada bulunarak, “Bildğim kadarıyla, bütün vakitleri ağızdan ağza yollarda geçti”, dedim. “Hiç uyku uyumadılar mı peki?” “Uyudular elbet. Onları bir ezgiye dönüştürüp dile getiren birinin ağzından çıktıktan sonra, zaman zaman bir başkasının sıca-cık ve karanlık gönlünde bir süre dinlendikleri oldu.” “İnsanların kendileri pek mi sessizdir ki, ezgiler yüreklerinde uyuyabiliyordu?” Dostum Ewald, söylediklerime hiç de inanmış gibi görünmüyordu. “Öyleydiler herhalde!” diye yanıtladım sorusunu. “İleri sürüldüğüne göre, daha az konuşuyor, giderek hızlanan, bir beşikte sallanıyormuş izlenimi uyandıran danslar yapıyorlardı. Ama her şeyden önce, günümüzde insanlığın genelde eriştiği uygarlık düzeyi-

ne karşın sık sık karşılaşıldığı gibi, öyle yüksek sesle güldükleri yoktu.”

Dostum Ewald, bir şey daha sormaya hazırlanıyordu ki, kendini tutup gülümsedi: “Ben de durmadan sorular yönel-tiyorum size. Oysa belki bana anlatacağınız bir öykü vardır?” Ardından, içi beklentiyle dolup taşarak bana baktı.

“Bir öykü mü? Bilmem ki. Ancak, size şu kadarını söyleyeyim ki, bu ezgiler bazı ailelere atalarından miras kalmıştı. Ezgiler geçmişten devralınıyor, sonra başkalarına aktarı-lıyordu; kendilerinden hiç yararlanılmaksızın değil elbet, günlük yaşamdaki kullanımlarının izlerini üzerlerinde taşı-yarak, ama örselenip hırpalanmaksızın, hani nasıl eski bir İncil atalardan torunlara kalır, onun gibi tıpkı. Mirastan yoksun bırakılanların miras hakkına sahip kılınanlardan ayrıldığı nokta, ezgiler söyleyecek yetenekten yoksunlukları ya da baba ve dedelerinin ezgilerinin ancak çok küçük bir bölümüne aşına olmasıydı. Ezgilerin geri kalanlarıyla, bütün bir byline ve skaski’lerin kendilerinde barındırdığı o büyük yaşantı parçası ellerinden çıkıp gidiyordu. Örneğin, Jegor Timofeyeviç babası yaşlı Timofei’nin isteğine aykırı davranarak genç ve güzel bir kızla evlenmiş, onunla kalkıp Kiyev’e gitmişti, biricik ve gerçek kutsal kiliseye mensup en büyük din fedailerinin mezarlarını barındıran kutsal kentti burası. Ancak on günlük bir yolculuktan sonra sınırlarına ulaşılabilecek kadar geniş bir çevrede, ezgiler söylemede bir eşine daha rastlanmayacak baba Timofei, oğlunu lanetledi; konu komşuya, onun gibi bir evladının hiç olmadığı gibi bir duygunun çokluk ruhunda belirmediğini açıklıyordu. Derdini ve üzüntüsünü içine atarak sustu, sesini çıkarmadı. Tozlu bir keman içinde durur gibi yaşlı babanın gönlünde kapalı duran pek çok ezginin varisleri olmak için kulübesine üşüşen gençleri, baba Timofei hep geri çeviriyordu. ‘Baba, babacık,

ezgilerden birini ya da ötekisini ver bize yeter. Onları yanı-mıza alıp köylere taşımak istiyoruz. Akşam inip de ağıllara kapatılan sürülerin sesleri duyulmaz oldu mu, evlerin avlu-larından işiteceksin söyleyeceğimiz ezgileri.’ Sobanın başın-dan ayrılmayan baba Timofei, bütün gün hayır diyerek ba-şını sallıyordu. Kulakları eskisi gibi iyi işitmiyordu artık. İçerisini dinleyerek kulübesinin çevresinde dolanıp duran delikanlılardan birinin, bir ara kendisine yine aynı soruyu yöneltip yöneltmediğini bilemiyor, dolayısıyla titreyerek hayır, hayır, hayır diye ak saçlı başını sallıyor, uykuya dala-na kadar, hatta uyuduktan sonra da bir süre aynı sözcükleri yineliyordu. Gençlerin isteklerini seve seve yerine getirme-yi isterdi aslında; bir gün ölmüş, suskun bedeninin toz top-rak olup bu ezgilerin üzerini örteceği, belki de bunun çok geçmeden gerçekleşeceği aklına geldikçe hayıflanmadan edemiyordu. Gelgelelim, gençlerden birine bir şeyler öğret-meye kalksa, ister istemez Jegor’unu anımsayacak, o zaman da kim bilir nasıl duygular uyanacaktı ruhunda. Çünkü su-sup durduğundan, şimdiye kadar kimse ağladığını görme-mişti. Ağzından çıkan her sözcüğün arkasında bir hıçkırık saklıydı; her seferinde ağzını çarçabuk ve sımsıkı kapamak zorunda kalıyordu, yoksa bakarsın sonunda korktuğu başı-na gelebilirdi.

Yaşlı baba Timofei, biricik oğluna çok küçük yaştan be-ri kimi ezgiler belletmişti. On beş yaşına geldiğinde, oğlu, gerek kendi köylerindeki, gerek komşu köylerdeki delikan-lıların hepsinden çok ezgi biliyor, bunları onlardan daha düzgün ve doğru bir şekilde söylemesini beceriyordu. Öy-leyken baba Timofei, çokluk cumaları, biraz çakırkeyifse oğluna şunları söylemeyi alışkanlık edinmişti: ‘Jegoruşka, benim küçük güvercinim, sana bir sürü ezgi öğrettim, pek çok byline, ermişlere ilişkin pek çok söylence sonra. Hemen

her gün bir tane. Ama biliyorsun ki, bizim çevrede bu işi benden iyi bilen yoktur. Babama gelince, nerdeyse Rusya'da söylenen bütün ezgileri biliyordu; bildiği Tatar öyküleri de vardı ayrıca. Daha pek gençsin, sıradan sözcüklerle asla kıyaslanamayacak İkona gibi sözüklerin içlerinde geçtiği en güzel byline'lerden henüz sana hiç söz etmedim; ister bir Kazak'ın, ister bir köylünün dinleyip de ağlamadan duramayacağı o ezgileri henüz öğrenmiş değilsin.' İşte bu sözleri baba Timofei, oğlunun önünde her pazar, ayrıca Rus halkının bütün bayram günlerinde, yani hayli sık yineliyordu. Babasıyla arasındaki ağır bir tartışmanın ardından, oğul Jegor, yoksul bir köylünün güzel kızı Üstyenka'yla ortadan kaybolana kadar sürdü bu.

Söz konusu olaydan sonraki üçüncü yıl, tam da engin Rusya'nın dört bir yanından aralıksız Kiyev'e giden o pek çok hacı kabilelerinden birinin yola çıkacağı sırada, yaşlı Timofei hastalandı. Kulübesinden içeri giren komşusu Ossip, 'Hacılarla ben de Kiyev'e gidiyorum, Timofei İvanoviç', dedi. 'İzin ver de seni bir kez daha kucaklayayım.' Ossip, yaşlı Timofei'nin yakın bir dostu değildi; uzun hac yolculuğuna çıkmadan, bir baba gibi ona veda etmeyi uygun görmüştü. 'Bazen seni kırıp gücendirmişimdir', diyerek hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı, 'Bağışla beni cancağızım, sarhoşken yapmışımdır. Sen de biliyorsun, içkiliyken buna karşı elinden bir şey gelmiyor insanın. Evet, ne diyecektim, senin için dua edeceğim, bir mum dikeceğim senin için. Haydi hoşça kal şimdilik, babacığım, Timofei İvanoviç. Allahın izniyle belki yakında yine iyileşir kalkarsın ayağa, o zaman bize yine ezgiler söylersin. Öyle öyle, ezgilerini son defa dinleyeli ne çok zaman geçti aradan. Ne ezgilerdi doğrusu! Djuk Stepanoviç ezgisi örneğin; sanıyor musun, unuttum bunu? Unuttuğumu düşünüyorsan çok safsın derim. Hâlâ dün gibi hatı-

rımda. Kuşkusuz, senin gibi – sen de bu ezgiyi vallahi bir güzel söylemiştin ki! Allah sana *bu* yeteneği vermiş, bir başkasına da *başka* yeteneği. Bana da örneğin–’

Sobanın başındaki sırada yatan yaşlı Timofei, inildeyerek arkasına döndü; bir şey söylemek istiyormuş gibi bir hareket yaptı. Adeta usulcacık Jagor ismi çıkmıştı ağzından. Belki de Ossip’le oğluna bir haber yollamak istiyordu. Ama komşusu Ossip kapıdan, ‘Bir şey mi diyorsun, Timofei İvanoviç?’ diye sorunca, yine olduğu yerde sakın sakın yatmaya başladı, ak saçlı başını yavaşçacık sallamakla yetindi. Ama yine de, Allah bilir nasıl olduysa oldu, Ossip’in köyden ayrılıp gitmesinin üzerinden bir yıl geçmiş geçmemişti ki, hiç beklenmedik bir anda Jegor köye döndü. Yaşlı babası ilkin onu tanıyamadı, kulübenin içi karanlıktı; ayrıca, iyice ihtiyarlamış gözleri yabancı, yeni bir kişiyi gönülsüz algılamaya başlamıştı. Ama Timofei kulübenin içinde yabancı birinin sesini işitir işitmez ürktü birden, sobanın başındaki yatağından sıçrayıp kalkarak yaşlı, sallanıp yalpalayan bacakları üzerinde dikildi. Jegor, düşmemesi için babasına sarıldı. Baba ve oğul kucaklaştılar. Baba Timofei ağlamaya başladı. Oğlu Jegor ise sorup duruyordu sürekli: ‘Çoktan beri hasta mısın baba?’ Biraz yatışan babası, yine sobanın başındaki yatağına uzandı. Sesinde öncekinden değişik, sert bir tonla, ‘Hani eşin?’ diye sordu. Ama sorusuna ilkin bir cevap alamadı. Derken oğlu Jegor bir tükürük attı yere. ‘Kovdum onu anlayacağın’, dedi. ‘Çocuk da beraber.’ Ardından bir süre sustu. ‘Bir ara Ossip geldi bana! Ossip Niki-föroviç, sen misin?’ diye sordum. ‘Evet, benim’, diye yanıtladı o, ‘Baban hasta Jegor. Artık ezgi söyleyemiyor. Köy sessizliğe gömüldü, sanki hiç kimse yaşamıyor içinde. Ne kulağa bir kapı sesi geliyor, ne ortalıkta bir kıpırtı var. Ne ağlayan, ne de gülen kimse. Haklı bir neden olmayınca kim

gölüp ağlayacak ki!’ O böyle söyleyince, beni bir düşünce-
dir aldı. Ne yapmalıyım diye sordum kendi kendime. Karım
Üstyenka’yı çağırdım, ‘Bak Üstyenka dedim, benim köye
dönmem gerekiyor, yoksa kimse artık ezgi söylemeyecek
orada. Sıra bana geldi. Babam hastalanmış.’ – ‘Peki, git!’
dedi Üstyenka. – ‘Ama seni yanımda götüremeyeceğim, ba-
bam seni istemiyor çünkü. Köye varıp da ezgiler söylemeye
başladım mı, bakarsın bir daha da dönüp gelmem buraya.’
Üstyenka, ne demek istediğini anlamıştı. ‘Madem öyle, Al-
laha emanet ol!’ dedi. ‘Şu sıra pek çok hacı var burada, bi-
ze bir sadaka veren çıkar. Allah bizden yardımını esirgeme-
yecektir, Jegor!’ Ben de bunun üzerine onları bırakıp gel-
dim. Haydi baba, şimdi bildiğin ne çok ezgi varsa, durma
söyle bana!’

Jegor’un yine dönüp geldiği, yaşlı baba Timofei’nin de
yine ezgiler söylemeye başladığı haberi bir anda bütün köye
yayılmıştı. Ama rüzgâr o sonbahar köyde bir hoyrat esmeye
başlamıştı ki, yaşlı Timofei’nin kulübesinin önünden geçen-
ler, içeride gerçekten ezgiler söylenip söylenmediğini bile-
miyordu. Kapıyı çalanlar oluyor, ama açan çıkmıyordu. Ba-
ba oğul, yalnız kalmak istiyorlardı çünkü. Jegor, babasının
yatağının, sobanın yanı başındaki sıranın bir kenarında otu-
ruyor, bazen kulağını babasının ağzına yaklaştırıyordu, çün-
kü gerçekten ezgiler söylüyordu babası. Yaşlı sesi, biraz
boynu bükük ve titrek, birbirinden güzel tüm ezgileri alıp
Jegor’a taşıyor, Jegor da sanki onlar kendi ağzından çıkıyor-
muş gibi zaman zaman başını sallıyor, aşağıya sarkıttığı ba-
caklarını oynatıyordu. Pek çok gün böylece sürüp gitti bu.
Baba Timofei, belleğinden boyuna biri öbüründen güzel ez-
giler bulup çıkarıyordu; oğlunu geceleyin sık sık uykusun-
dan uyandırıyor, dalgın ve titreyen elleriyle yaptığı belirsiz
hareketlerin eşliğinde, küçük bir ezgi mırıldanıyor, derken

bunu bir başka ezgi, onu da bir diğeri izliyordu. Ta ki sabah, miskin ve uyuşuk, yüz göstermeye başlasın. Ezgilerinin en güzelini söyledikten sonra da, baba Timofei, gözlerini hayata yumdu. Son günlerinde, belleğindeki daha bir yığın ezgiyi vakit bulup oğluna aktaramadığından sızlanıp yakınmıştı. Alnında kırışıklıklarla yatağında yatıyor, kendini zorlayarak telaş ve tedirginlik içinde düşünmeye çalışıyor, dudakları bir beklenti içinde titreşiyordu. Yattığı yerde arada bir doğrulup oturuyor, bir süre başını sallayıp ağzını oynatıyordu. Sonunda alçak sesle bir ezgi gelip katıldı ötekilere. Ama artık Djuk Stepanoviç'ten aynı dizeleri mırıldanıp duruyordu yaşı Timofei, bunlar onun hepsinden çok sevdiği dizelerdi. Oğlu da şaşırmış, bunları babasından ilk kez işitiyormuş gibi yapıyor, onu kızdırmak istemiyordu.

Yaşı Timofei öldükten sonra, oğlu Jegor'un tek başına oturduğu ev uzun zaman herkese kapalı kaldı. Baba Timofei'nin ölümünü izleyen birinci baharda Jegor Timofeyeviç evin kapısından çıktı, hayli uzun bir sakalı vardı şimdi; köyde ordan oraya dolaşıp ezgiler söylüyordu. Sonraları komşu köyleri de gezip dolaşmaya başlamıştı; köylüler, Jegor'un ezgi söylemede en az babası kadar usta biri sayılacağını birbirlerine anlatıp duruyordu; çünkü ağırbaşlı ve yiğitlik taşan bir sürü ezgi vardı Jegor'un bildiği. Ayrıca, ister bir Kazak'ın, ister bir köylünün ağlamadan dinleyemediği bütün diğer ezgileri de biliyordu. Beri yandan, o zamana kadar ezgiler söylemiş hiç kimseden işitmedikleri kadife gibi ve hüznün taşan bir sesi vardı Jegor'un köylülere göre. Ve bu ses hiç beklenmedik bir anda kendini açığa vuruyor, bu da dinleyenleri özellikle duygulandırıyordu. Hiç değilse anlatanlar bana bunu böyle anlattı."

"Demek bu ses oğul Timofei'ye babasından geçmemiş", dedi dostum Ewald, bir süre sonra. "Hayır", diye ya-

mtladım. “Bunun ona kimden geçtiğini Allah bilir.” Ben pencereden ayrılıp giderken. kötürüm dostum eliyle bir işaret yaparak arkamdan seslendi: “Belki de karısını ve çocuğunu düşünmüştür ezgiler söylerken. Şey, onları sonradan köye getirmedi mi? Babası ölmüştü nasıl olsa?” “Sanmıyorum” dedim. “En azından öldüğü vakit yanında kimse yoktu.”

Adalet Ezgisi

Bir dahaki sefer penceresinin önünden geçerken, bana el etti, gülümsedi dostum Ewald: “Çocuklara bir vaatte bulundunuz muydu?” Ben şaşırılmış, “Nasıl yani?” diye sordum. “Ne bileyim, onlara Jegor’un öyküsünü anlatınca, Tanrı yok bu öyküde, diye yakınmaya başladılar.” Ben irkildim: “Anlamadım, içinde Tanrı’nın geçmediği bir öykü mü? Nasıl olur?” Derken anımsadım. “Doğru, şimdi üzerinde düşünüyorum da, öyküde gerçekten Tanrı’dan söz edilmiyor hiç. Bunun nasıl olabildiğini aklım almıyor bir türlü; biri çıkıp da kendisine içinde Tanrı’nın geçmediği bir öykü anlatmamı isteseydi, ömür boyu düşünürdüm de, böyle bir öykü bulamazdım...”

Dostum benim bunu kendime böyle dert etmemi gülümsemeyle karşıladı. “Üzülmenizin hiç gereği yok”, dedi sevecen bir tonla. “Bana sorarsanız, sonuna kadar anlatılmadan bir öyküde Tanrı geçecek mi, geçmeyecek mi, kim bilebilir! Öyküde iki sözcük bile eksik olsa, hatta son sözcüğü izleyen sessizlikten sonra bile Tanrı hâlâ çıkıp gelebilir.” Başımı sallayarak onayladım dostum Ewald’ı. Kötürüm dostum sesinde değişik bir edayla konuşmasını sürdürdü: “Şu Rus ezgileri konusunda bildiğiniz daha başka şeyler yok mu acaba?”

Duraksadım. “Şey, Tanrı’dan söz etsek daha iyi olmaz mı acaba. Ewald?” Dostum, hayır der gibi başını salladı. “Ben istiyorum ki, bu kendine özgü insanlar hakkında biraz daha çok bilgi edineyim. Bilmiyorum, nedendir, kafamdan hep geçirip durur, böyle biri kulübemden içeri girirse derim—” Bunu söylerken başını kapıdan yana çevirdi. Ama gözlerini çok geçmeden yine bana döndürdü, bakışlarında bir şaşkınlık okunuyordu. “Ama olacak gibi değil kuşkusuz”, diyerek hemen sözlerini düzeltmeye çalıştı. “Neden olmayacakmış, Ewald?” dedim. “Ayaklarını kullanabilen insanlardan esirgenen pek çok şeyi siz yaşayabilirsiniz, çünkü hiçbir özürü bulunmayan insanlar pek çok şeyin önünde durmadan geçip giderler, pek çok şeyden soluğu kaçmakta alırlar. Tanrı sizi, dostum Ewald, bütün bu telaş ve koşuşmalar içinde sakın birer nokta oluşturmakla yükümlü kılmıştır. Nasıl her şey sizin çevrenizde devinip duruyor, hissetmiyor musunuz? Başkaları günlerin peşinde seğirtir hep; diyelim bunlardan birini ele geçirdiler, öylesine nefes nefese kalmışlardır ki, kendilerinde onunla söyleşecek gücü asla bulamazlar. Size gelince, dostum, pencerenizin önünde oturur, hep beklersiniz, bekleyenlerin de her zaman bir şey çıkar karşısına. Sizin başkalarından düpedüz değişik bir yazgınız var. Düşünün bir, Moskova’daki İberik Yarımadası’ndan getirilmiş Madonna bile kiliseciğinden ister istemez bazen çıkar dışarı, dört atlı siyah bir arabayla bir vaftiz ya da bir cenaze töreninin yapılacağı yere gitmek üzere yola düşer. Ama *her şey* sizin yanınıza gelmek zorundadır.”

“Öyle”, dedi dostum Ewald yabancı bir gülümsemeyle, “Azrail bile gelse kalkıp karşılayamam. Pek çok insan yolda rastlar ona. Azrail evlerinin kapılarından içeri ayak atmaktan çekinir, evdekileri bilmedikleri yerlere çağırır, savaşılar çekip götürür kendilerini, dik bir kuleye çıkartır, sallanan

bir köprüden geçirir. vahşi. ıssız bir köşeye götürür ya da bir cinnetin kucağına iter. İnsanların büyük çoğunluğu. en azından evlerinin dışında bir yerde karşılaşır Azrail’le ve kendisini sırtlayıp evlerine taşır da farkına varmaz. Azrail miskin ve uyuşuktur çünkü. sürekli rahatsız edilecek olmadı mı. yerinden kıpırdamaz hiç, kim bilir uykuya dalıp gider belki de.” Kötürüm dostum, bir süre düşündükten sonra belli bir gururla sürdürdü konuşmasını: “Ama beni istiyorsa, kendisi gelmek zorundadır. Çiçeklerin hayli uzun süre solmadan kalabildiği bu küçük, aydınlık odacığımdan içeri girecek, eski halı üzerinden yürüyüp dolabın önünden geçecek, masayla yatak arasından ilerleyerek benim rahat, sevimli, eski koltuğuma yaklaşacak. Belki koltuğum da ölecektir benimle, çünkü adeta bu yaşamı benimle birlikte yaşadı. İşte Azrail normal olarak bütün bunları yapacak, hiç gürültü çıkarmayacak, bir şeyi devirmeyecek, olağanüstü hiçbir devinimde bulunmayacak, bir misafir gibi davranacak. Bu yüzden de odamı seviyor, onu hayli yakın buluyorum kendime. Her şey bu küçük sahnede olup bitecek, dolayısıyla hayatta karşılaşacağım son olay da, bu odada şimdiye kadar gerçekleşmiş ve ileride gerçekleşecek olaylardan pek farklılık göstermeyecek. İnsanların ölümden, öbür olaylardakinden değişik bir dille söz etmelerini, bunu öldükten sonra başlarına geleceklerinden dışarıya hiçbir haber sızdıramayacaklarından yapmalarını öteden beri, hatta çocukken bile hep tuhaf karşılamışımdır. Ölen biriyle, ciddi olarak zamandan elini çekmiş ve çözümü hayli süredir kafasını kurcalayan bir sorun üzerinde rahat rahat düşünebilmek için kendisini bir odaya kapatmış insan arasında ne bakımdan bir ayrım vardır bilmem. Paternoster* duası bile bazen akıllarına gelmezken, insanlar belki sözcüklerin değil, olayların oluşturacağı

* Hristiyanlarda ibadetin başında yer alan dua. (Ç.N.)

karanlık bir duruma nasıl akıl erdirebilsin. Bunun için kim-
senin insanın yanına sokulamayacağı sessiz bir köşeye çekil-
mek gerekir. Kim bilir. ölümler de yaşam üzerinde düşünmek
için yaşamdan kendilerini geriye çekip almış insanlardır bel-
ki.”

Kısa süren bir suskunluğu sona erdirmek isteyerek, “Bu
konuda genç bir kız geldi aklıma”, diye başladım söze. “De-
nebilir ki, şenlikli yaşamının ilk on yedi yılında yalnızca
bakmıştı kız. İri iri gözleri vardı ve gözleri öylesine özgürdü
ki, dışarıdan aldıklarını yalnızca kendileri harcayıp tüketi-
yordu; kızın tüm vücudundaki yaşam ise, gözlerden bağımsız,
içteki yalın seslerle beslenerek akıp gidiyordu. Ne var
ki, söz konusu dönemin ardından fazlasıyla şiddetli bir olay
birbiriyle pek ilişkisiz bu ikili yaşamı sekteye uğrattı, kızın
gözleri adeta içe çevrildi. dış dünyanın tüm ağırlığı gözler-
den geçerek kalbin karanlıklarına dalıp gidiyor ve günler
öylesine bir güçle derin ve sarp bakışlardan içeri yuvarlanı-
yordu ki, kızın daracık göğsünde bir kristal gibi tuzla buz
oluyordu. Sonunda genç kız sararıp soldu, hastalık gelip çul-
landı üzerine, yalnızlık yakasına yapıştı, düşünüp durmaya
başladı, sonunda düşüncelerin belki rahatsız edilemeyeceği
o sessiz köşede aldı solluğu.”

“Nasıl öldü kız?” diye sordu dostum Ewald yavaşca, biraz
kısıp bir sesle. “Suda boğuldu”, diye yanıtladım. “De-
rin, suskun bir havuzda. Ve havuzdaki suyun yüzünde pek
çok halka oluştu, halkalar büyüüp genişledi, beyaz nilüfer-
lerin altında sürdürdüler büyümelerini, suda yıkanmakta
olan bütün çiçekler kımıldanmaya başladı.”

Sözlerimin sonundaki sessizliğin fazla büyümesine fırsat
vermeyerek. “Bu da bir öykü mü?” diye sordu dostum
Ewald. “Hayır”, dedim. “Bir duygu sadece.” – “Ama bu
duygu çocuklara aktarılamaz mı?” Düşündüm. “Belki–”

“Peki nasıl?” “Bir başka öyküyle.” Ve anlatmaya koyuldum.”

“Rusya’nın güneyinde özgürlük için savaşıldığı bir dönemdi.”

“Özür dilerim”, dedi dostum Ewald. “Bu söylediğinizi nasıl anlamak gerekiyor, yani halk Çar’dan yakasını kurtarmak mı istiyordu? Böyle bir şey Rusya’yla ilgili olarak kafamda yaşattığım imaja uygun düşmüyor hiç.

Sonra, sizin önceki öykülerinizle de çelişiyor. Bu durumda şimdi anlatacağınız öyküyü dinlememeyi yeğlerim. Rusya’nın güneyindeki duruma ilişkin olarak kafamda yaşayan imajı seviyorum çünkü, bu imajın hiç örselenip hırpalanmaksızın bende varlığını sürdürmesini isterim.”

Çaresiz gülümseyerek dostum Ewald’ı yatıştırmaya çalıştım. “Polonyalı Pan’lar (aslında bunu size öyküden önce açıklamam gerekirdi) Rusya’nın güneyinde ve Ukrayna denen o ıssız, kuş uçmaz kervan geçmez bozkırlarda egemenliği ellerine geçirmişti. Katı yürekli kimselerdi hepsi. Bunların baskısı, ayrıca kiliselerin anahtarlarını bile ellerinde tutup dindar kimselere para karşılığında veren Yahudilerin açgözlülüğü, Kiyev çevresinde ve Dinyeper Irmağı boyunca ta yukarılara kadar uzanan bölgede yaşayan gençleri bezginliğe sürüklemiş, düşüncelere salmıştı. Kiyev kenti, Rusya’nın başka kentlerinden önce dört yüz kilise kubbesiyle kendisinden söz ettirdiği bu kutsal yer, giderek kendi içine gömülmeye başlamıştı. Yangınlarla, ansızın başgösteren sapık düşüncelerle yok olup gidiyor, bunların arkasında gece yavaş yavaş uçsuz bucaksız bir niteliğe bürünüyordu. Bozkırdaki halk ne olup bittiğinin bilincinde değildi. Ancak, tuhaf bir huzursuzluğa yakalanmış ihtiyarlar. geceleri kulübe-lerinden çıkıp suskun gözlerle hanidir rüzgârın esmediği gökyüzüne bakıyordu; gündüzleri ise kurganların yamaçla-

rında boy gösteren insanlar dümdüz uzanan bir bozkırın önünde bekliyorlardı. Geçmiş kuşakların toplu mezarları olan kurganlar, donup kalmış, uyuyan bir dalga gibi bütün bozkırda bir baştan bir başa uzanıyordu. Ve mezarların dağları simgelediği bu ülkede, insanlar uçurumları oluşturmaktaydı. Derin, karanlık ve suskundu halk ve konuştuğu sözcükler gerçek varlıklar üzerinde sallanan, güçsüz köprülerdi sadece. Kurganlardan zaman zaman karanlık kuşlar havalanıyordu. Bazen vahşi ezgiler insanların yüreklerindeki alacakaranlıktan içeri atıyor kendilerini, bu alacakaranlıklarda kayboluyor, kuşlar gökyüzünde kayıplara karışıyordu. Gözler hangi yöne çevrilirse çevrilsin, sınır diye birşeyle karşılaşılmıyordu asla. Evler bu ölçsüzlükten kendilerini korumuyor, küçük pencerelerini bu ölçsüzlük dolduruyordu. Yalnızca odaların giderek kararan köşelerinde eski İkonalar, Tanrı'nın bu kilometre taşları duruyor, yanan cılız bir ışığın parıltısı yıldızlı gecede *kaybolmuş* bir çocuk gibi İkonalar'ın çerçeveleri üzerinde geziniyordu. İkonalar biricik dayanaktır, yol kenarlarındaki biricik güvenilir işaretlerdir ve hiçbir ev yoktur ki, onlarsız ayakta kalabilsin. Sık sık yeni İkonalar'a gereksinim duyulur, çünkü eskir İkonalar, zamanla yıpranır, kurtlar tarafından yenilir, kırılıp dökülürler. Örneğin evlenen, kendine bir kulübe çatan biri bir İkona'yı gereksinir ya da yaşlı Abraham gibi bu dünyadan göçen biri, bakarsın Ermiş Nikolaus'u, mucizeler gösteren bu zatı kavuşturulmuş ellerinin arasında tutmak istediğini açıklamıştır önceden, belki gökteki ermişleri bu İkona'daki ermişle karşılaştırmayı ve hangisinin daha saygın biri sayılacağını öğrenmeyi düşünmüştür.

Aslında meslekten ayakkabıcı Peter Akimoviç de İkona ressamlığıyla uğraşıyordu. Bir İkona üzerinde çalışmaktan yorgun düştü mü, üç kez istavroz çıkardıktan sonra bir

ötekisine yöneliyor. ayakkabıcılık işindeki dikiş atmalar, çe-kiç sallamalarda olduğu gibi İkona ressamlığında da aynı dindarlık açığa vuruyordu kendini. Ama artık yaşlanıp ko-camıştı Peter Akimoviç, yine de hayli dinç ve zinde sayılır-dı. Çizmeler üzerinde uğraşırken eğdiği belini, İkonalar'ın önünde yeniden doğrulturdu; bu da onu bir kamburdan ko-rumuş, dik durmasını, omuzlarında ve belinde belli bir den-genin oluşmasını sağlamıştı. Yaşamının en büyük bölümünü yalnız başına geçirmişti Peter Akimoviç, karısı Akulina'nın kendisine çocuk doğurması, çocukların ölmesi ya da büyü-yüp evlenmesi gibi huzurunu kaçırabilecek olaylardan ken-dini uzakta tutmuştu hep. Ancak, yetmişinci yaşını yaşar-ken, ancak şimdi varlıklarını gerçekten algıladığı evdeki ki-şilerle ilgilenmeye başlamıştı. Bunlar da ağzı var dili yok al-çakgönüllü bir kadın olup kendini hemen tümüyle çocukla-rına adanmış eşi Akulina, ayrıca giderek kocayan çirkin bir kız, bir de nisbeten geç doğmuş, o sıra ancak on yedisinde-ki Alyoşa isminde bir oğuldu. Peter Akimoviç, oğlu Alyo-şa'yı İkona ressamı olarak yetiştirmek istiyordu; çok geçme-den bütün siparişleri karşılayamayacak duruma geleceğini görüyordu çünkü. Ne var ki, az sonra oğluna öğretmenliği bırakmıştı; Alyoşa o biricik kutsal Meryem Ana'nı İkonası-nı yapmışsa da, yaptığı İkona eldeki sarsılmaz ve seçkin ör-neğe öylesine uzak düşmüştü ki, kötü bir işçilik ürünü eser Kazak Golokopitenko'nun kızı Mariana'ya benzemiş, yani insanı bayağı günaha sokacak bir şey ortaya çıkmıştı. Bunun üzerine yaşlı Peter Akimoviç hiç vakit geçirmede, ikide bir istavroz çıkararak, oğlu tarafından aşağılanmış resim tahta-sı üzerine, bilinmez neden, bütün ermişlerden üstün tuttuğu Dimitriy'in resmini yapmaya koyuldu.

Alyoşa da bundan böyle bir İkona yapmaya kalkma-mıştı artık. Babası kendisinden bir ermişin başındaki haleyi

altın yaldızla bezemesini istemediği zamanlar. çokluk dışarıda. bozkırda vakit geçiriyor. kimse nerede olduğunu bilmiyordu. Onu evde tutacak kimse yoktu. Annesi Alyoşa'ya şaşıyor, sanki yabancı biriymiş gibi onunla konuşmaktan çekiniyordu. Çocukken Alyoşa'yı hep pataklamıştı ablası: kardeşi büyüdükten sonra bu sefer onun kendisini pataklamasını beklemiş, Alyoşa bunu yapmayınca da ondan nefret etmeye başlamıştı. Köyde de oğlanla ilgilenecek başka kimse yoktu. Alyoşa, kendisine evlenme teklif edince, Kazak babanın kızı Mariana onunla gülüp alay etmişti. Öbür kızlara ise kendisiyle evlenmek isteyip istemediklerini sormayı gereksiz bulmuştu Alyoşa. Zaporoglar kendisini örgütleri olan Seç üyeliğine kabul etmemiş, çünkü ona zayıf, üstelik biraz toy biri gözüyle bakmışlardı. Bir defasında Alyoşa kaçıp en yakındaki manastıra gitmiş, ama buradaki keşişler de onu aralarına almaya yanaşmamıştı. Böylece Alyoşa'ya kala kala o engin, dalgalanıp duran bozkır kalmıştı. Günlerden bir gün avcının biri Alyoşa'ya Allah bilir içi neyle dolu eski bir tüfek armağan etmişti. Alyoşa nereye gitse tüfeği yanında götürüyordu, ama tüfekle hiç ateş ettiği olmamıştı, birincisi tutumlu davranmak istemiş, ikincisi de neye ateş edeceğini bilememişti.

Yaz başında ılık ve sessiz bir akşam vakti evde hep birlikte hantal bir masanın başında oturmuşlardı. Masa üzerinde bir çorba kâsesi duruyordu. Peter Akimoviç çorbadan yiyor, ötekiler de ona bakıyor, ondan artakalacak çorbayı bekliyorlardı. Birden yaşlı baba, elindeki kaşığı boşlukta tutup yayvan, solgun yüzlü başını, kapıdan gelip masa üzerinden çapraz geçerek alacakaranlıktan içeri düşen ışık demetine çevirdi. Ortadakilerin hepsi kulak kabarttı. Dışarıdan, kulübenin duvarlarından gelen bir ses işitiliyordu, sanki bir gece kuşu kanatlarıyla kulübenin direklerine usulcacık sür-

tünür gibiydi. Oysa güneş pek batmamıştı henüz. hem gece kuşları genel olarak köye kadar seyrek gelirdi. Derken bu sefer bir başka büyük hayvan evin çevresinde ağır adımlarla dolanıyor. sanki bir şeyler arayan adımlarının sesi kulübenin bütün duvarlarından aynı zamanda duyuluyormuş gibi geldi içeridekilere. Alyoşa, oturduğu sıradan usulca doğrulup kalktı; onun kalkmasıyla birlikte yüksek, siyah bir şey kapının önüne gelerek içerisini karanlığa boğdu; kulübedeki akşamı kovup uzaklaştırarak yerine geceyi geçirdi. Büyüklüğü nedeniyle kulübe içinde ancak güvensiz adımlarla ilerleyebiliyordu. ‘Ostap!’ dedi ansızın Peter Akimoviç’in kızı o sevimsiz sesiyle. Derken herkes tanıdı Ostap’ı. O âmâ Kobzarlardan biriydi Ostap, on iki telli bandurasıyla köyle-ri dolaşarak Kazakların büyük ününe, kahramanlıklarına ve sadakatlerine, Hietmans Kirdyaga, Kukubenko, Bulba ve diğer yiğitlerine ilişkin ezgiler söylüyor, herkes de seve seve kendisini dinliyordu. Ostap, kulübede ermiş İkonasının bulunduğunu tahmin ettiği yönde üç kez eğildi (bilinçsizce yüzünü kendisine döndürdüğü ermiş, Znamenkaya idi), sobanın yanına gelip oturdu ve sordu ardından alçak sesle: ‘Kimin evindeyim?’ Peter Akimoviç, güler yüzlü bir sesle: ‘Bizim, babacık, ayakkabıcı Peter Akimoviç’in’, diye yanıtladı. Peter Akimoviç ezgilerin dostu biriydi, bu beklenmedik konunun gelişine pek sevinmişti. ‘Anladım, İkonalar yapan Peter Akimoviç’in’, dedi âmâ Ostap, Peter Akimoviç’in sözüne kendisi de dostça karşılık verdi böylece. Kulübenin içini bir sessizlik kapladı. Banduranın altı uzun telinde bir ezgi yankılanmaya başlamıştı; giderek büyüdü ezgi ve az sonra, kısa ve bitkin. çalgının altı kısa telinden dönüp geldi. Hızlanan ritimlerle yinelendi ezgi. sonunda oradakiler, başdöndürücü bir tempoyla tırmandığı yerden ezginin tepetaklak yuvarlanışını adeta görmekten korktukları için, gözleri-

ni kapamadan duramadılar. Derken ezgi ansızın kesildi. Kobzar'ın kıvrak ve hüznü sesine bıraktı yerini. Kobzar'ın sesi çok geçmeden bütün evi doldurmakla kalmayarak dışarı taştı, komşu kulübelerde oturanları da çağırdı; komşular kapının ve pencerelerin önlerinde toplandılar. Bu kez söylenen, bir kahramanlık ezgisi değildi; Bulba'nın, Ostranitza'nın ve Nalivaikos'un ünü artık yerinden oynatılamayacak gibi sağlamdı; Kazakların sadakati dünya durdukça yaşayacağı benziyordu. Kobzar'ın söylediği ezgi, Kazakların yiğitliklerini anlatmıyordu. Ezgiyi işitenlerin içindeki dans hevesi derin bir uykuya yatmıştı adeta, kimse bacaklarını oynatmıyor, kimsenin eli havaya kalkmıyordu. Ostap'ın başı gibi onu dinleyenlerin başları da önlerine sarkmış, ezginin hüznü havasıyla ağırlaşmıştı:

'Dünyada adalet diye bir şey kalmadı. Adalet, kim bilebilir artık onu? Dünyada adalet diye bir şey kalmadı; çünkü adalet adaletsizliğin sultanı altına girdi.

Bugün adalet zincire vurulmuş, acınacak bir durumda. Haksızlık gülüp eğleniyor kendisiyle, bizler gördük bunu; haksızlık Panlarla altın koltuklarda şimdi, altın salonda oturuyor Panlarla.

Adalet kapının eşiğinde serilmiş yere, yalvarıp yakarıyor. Haksızlıklar ve kötülükler Panların konuğu şimdi. Panlar güleriyle saraylarına davet ediyorlar onları ve kendilerine Met'le dolu kadehler sunuyorlar.

Ah, adalet, anneciğim, anneciğim benim, kartalınkine benzeyen kanatlarıyla adalet; belki ileride adil olmak, adil davranmak isteyecek biri çıkıp gelir, o zaman Tanrı yardımcısı olsun! Tek başına bakarsın çıkar işin içinden ve adil kimselerin günlerinin kolay geçmesini sağlar.'

Ezginin ardından başlar güçlkle doğruldu, tüm alınlarda suskunluk okunuyordu; konuşmak isteyip de konuşama-

yanlar da görmüşlerdi bunu. Ve kısa, vakur bir sessizliğin ardından bandurada yine yankılanmaya başladı ezgi, bu kez giderek büyüyen topluluk tarafından daha iyi anlaşıldı. Ostap, ard arda üç kez yineledi adalet ezgisini. Her seferinde değişik bir edayla söyledi. İlk seferinde ezgi bir yakınmayı andırıyordu. İkinci yinelenişinde bir suçlama gibi yankılandı; Kobzar'ın başını dik tutarak üçüncü kez söyleyişinde ise birbirine ulanmış kısa kısa buyrukları içeren bir havası vardı ve bu titrek sözlerden kopup gelen vahşi bir öfke herkesi yakalayıp önüne kattı, engin, aynı zamanda endişeli bir coşkunun içine sürükledi.

Ostap doğrulup ayağa kalkınca, 'Erkekler nerede toplanıyor?' diye sordu genç bir köylü. Kazakların bütün hareketleri konusunda bilgi sahibi olan yaşlı Ostap, yakındaki bir yerin ismini verdi. Hiç durmayıp sağa sola dağıldı erkekler; kısa seslenişler işitiliyor, silahların şakırtısı duyuluyor, kapıların önünde kadınlar ağlaşıyordu. Bir saat sonra silahlı bir topluluk köyden çıkıp Tschern yönünde ilerlemeye koyuldu. Peter Akimoviç, kendisinden daha fazla bilgi alabilmek için Kobzar'a bir kadeh şıra sunmuştu. Oturduğu yerde şırayı içen yaşlı Ostap, ayakkabıcı Peter Akimoviç'in sorularına kısa yanıtlar verdi sadece. Sonra teşekkür ederek gitmeye davrandı. Alyoşa, âmâ Ostap'ı kolundan tutup kapının eşiğinden geçirdi. Dışarıdaki geceye çıkıp tek başına kaldıklarında, bir rica tonuyla sordu: 'Herkes savaşa gidebilir mi?' Yaşlı Ostap, 'Herkes!' diye yanıtladı ve adımlarını açıp hızlı hızlı yürüdü; sanki içine daldığı gecede gözleri açılacak, görmeye başlayacaktı.

Odada herkes uyur uyumaz, giysilerini çıkarmadan sobanın başına uzanıvermiş Alyoşa, doğrulup kalkarak kapıdan dışarı çıktı. Ansızın birinin kendisini kucaklayıp saçlarına usulcacık bir öpücük kondurduğunu hissetti. Alyoşa,

mehtapta annesi Akulina'yı tanıdı hemen: annesi tin tin eve seğırtiyordu. 'Anne?!' diye seslendi ardından. Alyoşa şaşır-mış, içinde pek tuhaf bir duygu uyanmıştı. Azıcık duraksadı. Bir yerde bir kapı açılıp kapandı. Yakınlarda bir köpek uludu. Alyoşa, tüfeğini omuzlayıp adımlarını açarak yürü-meye koyuldu; önünden gitmiş köyün erkeklerine sabah ol-madan yetişmeyi umuyordu. Kulübede ise kimse Alyo-şa'nın eksikliğini hissetmemiş gibi davrandı. Ancak, yeni-den masaya oturduklarında, baba Peter Akimoviç, oğlu Al-yoşa'dan boş kalan yerin farkına vardı, tekrar yerinden kal-karak odanın bir köşesine yürüdü, Ermiş Znamenskaya'nın önünde incecik bir mum yaktı. Çirkin kızı omuzlarını silkti.

O sırada Ostap, gözleri görmeyen bu ihtiyar bir sonraki köyden geçiyordu, yumuşacık yankılanan hüzünlü bir sesle yeniden adalet ezgisini söylemeye koyulmuştu.”

Kötürüm dostum, bir süre bekledikten sonra hayretle bana bakarak, “E. neden bitirmiyorsunuz öykünüzü?” diye sordu.

“İhanet öyküsüne benziyor çünkü. Öyküdeki yaşlı Os-tap, Tanrı'nın kendisiydi.”

“Vay canına, ben bilmiyordum bunu!” diye yanıtladım ürpererek.

Venedik Gettosundan Bir Sahne

Bir evin sahibi, ilçenin kaymakamı, gönüllü itfaiye örgütünün onursal başkanıydı Bay Baum; ayrıca daha bir sürü sıfatı olan bir adamdı. Ama lafı uzatmayalım. Bay Baum dostum Ewald'la konuşmalarımızdan birine kulak misafiri olmuştu. Bunun da şaşılacak bir tarafı yoktu, çünkü dostumun zemin katında oturduğu ev kendisine aitti. Bay Baum'la hanidir göz aşinalığımız vardır. Ama geçen gün yolda giderken durdu, şapkasını çıkarıp havaya kaldırdı biraz, altında minik bir kuş olsa uçup gidebileceği kadar, fazla değil. Nazikçe gülümseyip tanışmamızın yolunu açtı: "Sanırım bazen seyahate çıkıyorsunuz?" dedi. "Oh, evet—" diye yanıtladım ben, biraz dalgın. "Haklı olabilirsiniz." Bunun üzerine Bay Baum senli benli devam etti sözlerine: "Biz galiba sizinle bu ilçede İtalya'yı görmüş tek kişileriz." "Öyle mi?" dedim. Biraz daha dikkatle kendisini dinlemeye çalıştım. "Eh, o zaman hiç vakit geçirmeden birbirimizle konuşmalıyız."

Bay Baum güldü. "Evet, İtalya –az şey değil doğrusu! Çocuklarıma anlatırım hep. Venedik'i alın örneğin!" Ben, olduğum yerde durdum. "Hâlâ Venedik'i anımsıyor musunuz?" "Ama rica ederim", dedi Bay Baum iç geçirerek; kızgınlığını açığa vuramayacak kadar şişmandı. "Nasıl anımsamam! Venedik'i bir defa gören –Piazzette– öyle değil mi?" "Evet", diye yanıtladım. "Ben en çok kanal içinden geçişi-

mizi anımsamaktan hoşlanırım. gerilerde kalmış zamanların kıyısından, kenarından o sessizce. usulcacık kayıp gidişimizi.” Bay Baum’un aklına geldi birden: “Palazzo Franchetti.” dedi. Ben, “Cà Doro”, diye karşılık verdim. “Balık pazarı–” “Palazzo Vendramin–” O. kültürlü bir Alman pozu takınarak ekledi hemen: “Richard Wagner’in kaldığı yer.” Ben, başımı sallayarak onayladım. “Ponte’yi biliyor musunuz?” Bay Baum, bilgi sahibi bir edayla gülümsedi: “Bilmez olur muyum! Sonra müzeyi, akademiyi de unutmamak gerekiyor. Tizian’ın...”

Böylece Bay Baum, kendisini bir çeşit yorucu sınavdan geçirmişti. Ben de bu zahmetine karşılık onu bir öyküyle ödüllendirmek istedim. Ve durmayıp anlatmaya başladım:

“Ponte di Rialto Köprüsü’nün altından, Fondaco dé Turchi’nin ve balık pazarının yanından geçer de gondolcuya ‘Lütfen sağa!’ derseniz, gondolcu biraz şaşırılmış görünür, hatta sorar size: ‘Dove?’* Ama sağa sapmakta direktir, o küçük ve kirli kanallardan birinde gondoldan iner, gondolcuy-la pazarlığa girer, gondolcuya söylenir, sonra sıkışık sokaklar ve dumana boğulmuş karanlık kapılardan geçerek boş bir alana çıkarsınız. Neden mi yaparsınız bunları, benim anlatacağım öykü o alanda geçiyor da ondan.”

Bay Baum, usulcacık koluma dokundu: “Özür dilerim, hangi öykü?” Küçük gözleri, biraz endişeli bir ifadeyle sağa sola gidip geliyordu.

Kendisini yatıştırdım: “Bir öykü işte, Bay Baum; adı edilmeye değmeyen sıradan bir öykü. İçindeki olayın ne zaman geçtiğini de söyleyemeyeceğim. Belki Dog Alvise Mocenigo IV. zamanında, ama belki de bu tarihten biraz önce ya da sonra. Eğer gördüyseniz. Carpaccio’nun tabloları adeta erguvan rengine ipek bir zemin üzerine yapılmıştır. Re-

* Dove?: Nereye? (Ç.N.)

simlerin her köşesinden sıcacık bir şeyler, adeta ormansı bir şeyler kopup gelir. içlerindeki kısılmış ışıkların çevresinde kulak kabartmış gölgeler itişip kakışır. Giorgina mat, eski-miş izlenimi uyandıran altın yaldız bir zemin, Tizian ise siyah atlas kumaş üzerine yapmıştır resimlerini, ama benim sözünü ettiğim dönemde aydınlık tablolar revaçtaydı, beyaz ipek üzerine yapılmış tablolar. Kendisiyle oynanan, güzelim dudakların güneşe savurduğu ve titreyerek yere düşerken sevimli kulakların havada kaptıkları isim, Gian Battista Tiepolo idi.

Ancak bütün bunlar benim öykümde geçmiyor. Anlatacağım öykü gerçek Venedik'i anlatıyor sadece, sarayların, serüvenlerin, maskelerin, başkalarına benzemeyen körfez gecelerinin, gizli romansların ezgilerinin kentiyle ilgili. Benim sözünü edeceğim Venedik, yoksul günlük yaşam seslerini barındırıyor kendisinde; günler tekdüzelikle, sanki hepsi tek bir günmüş gibi bu sesler üzerinden akıp gidiyor; benim Venedik'te işitilen ezgiler yakınmalardır yalnız; giderek büyür bu yakınmalar, boşlukta yükselip çıkmaz yukarılara, dalga dalga bir duman gibi sokakların üzerine çöker. Sabahleyin ortalık ağarır ağarmaz, bir sürü ürkek insan sokakları doldurur; evlerin dar ve soğuk kapılarını sayılamayacak kadar çocuk kendilerine yurt edinmiştir, ortalıkta bol bol rastlanan cam kırıklarıyla oynarlar, San Marco Kilisesi'nin vakur mozaikleri bu camlardan kotarılmıştır. Soylular binde bir uğrar bu gettoya. Olsa olsa Yahudi kızları su almak için çeşmenin yolunu tuttuklarında, kimi vakit soylunun biri siyah bir karaltı halinde, sırtında pelerin, yüzünde maske boy gösterir. Gettodakilerden bazıları bir soylunun pelerininin kıvrımlarında bir hançer gizlediğini deneyimlerinden bilir. Gettodakilerden biri bir gece vakti ay ışığında sırtında pelerinle soylu bir delikanlının yüzünü görmüştür sözde. Daha

sonra da o siyah, boylu boslu delikanlının Proveditore Nicolò Priuli ile güzel Catharina Minelli'nin oğlu Marc Antonio Priuli'den başkası olmadığı söylenegelmiştir hep. Delikanlının, Isak Rosso'nun evinin kapısının eşğinde beklediği bilinir; ortalıktan el ayak çekildi mi, meydandan geçip yaşlı Melchisedech'in, bu varlıklı kuyumcunun dükkânından içeri girer soylu delikanlı; kuyumcunun dört oğlu, yedi kızı ve oğullarıyla kızlarından bir alay torunu vardır. En küçük kız torunu Esther, ihtiyar dedesine yaslanıp, alçak tavanlı, karanlık bir odada soylu delikanlının yolunu gözler; odayı ıslıl parıldayan, yanıp tutuşan pek çok eşya doldurur, o gür ve altından alevlerini adeta söndürmek için bütün kapların, çanakların üzeri ipek ve kadifeyle yumuşacık örtülmüştür. Marc Antonio bu odada gümüş işlemeli bir minder üzerinde, yaşlı dedenin ayakları dibinde oturur ve hiçbir yerde hiçbir zaman eşine rastlanmamış bir masal anlatır gibi, Venedik'ten konuşup durur. Tiyatro oyunlarından, Venedik ordusunun savaşlarından, yabancı konuklardan, ressamların tablolarından, boy heykellerinden, İsa'nın gökyüzüne ağdığı gündeki 'Sensa'dan, karnavalardan ve annesi Catharina Minelli'nin güzelliğinden söz eder. Bütün bunlar onun için birbirinin benzeri bir anlam taşır, güç, sevgi ve yaşam için değişik simgeleri oluşturur. Kendisini dinleyen dede ve torun için tümü yabancısıdır anlattıklarının; çünkü Yahudiler dışarıyla her türlü ilişkiden kesinlikle soyutlanmış yaşar, varlıklı Melchisedech de Büyük Şehir Meclisi'nin belirlediği bölgeden dışarı asla ayak atmamıştır; oysa kuyumcu sıfatıyla, herkesin saygısını kazanmış bir kişi olarak bunu göze alabilirdi pekâlâ. Uzun ömründe kendisine baba gözüyle bakan dindaşları için, şehir meclisinden bazı kolaylıklar sağlamıştır, ama sık sık talihsizlikler de gelip kendisini bulmuştur. Ne zaman kentin başına bir felaket gelse, bunun acısı

Yahudilerden çıkarılmak istenmiştir: Venediklilerin kendileri öyle insanlardır ki, başka uluslar gibi Yahudilerden ticaret hayatında yararlanmasını bilmez, onların vergilerle canlarını çıkarır, mallarını mülklerini yağmalar, gettolarının sınırlarını daralttıkça daraltırlar; bu yüzden de sefaletin göbeğinde mantar gibi çoğalan Yahudi aileler, evlerini biri ötekisinin çatısı üstüne gelecek gibi yapmak zorunda kalırlar. Deniz kenarında değildir gettoları, adeta bir başka denizden içerilere büyür gibi yavaş yavaş gökyüzünün derinliklerine doğru büyüüp durur; çeşmenin bulunduğu meydanın dört bir yanında dev bir kulenin duvarları gibi dik binalar yükselir.

Zengin Melchisedech hayli ilerlemiş yaşma özgü bir acayıplikle yurttaşlarına, oğullarına ve torunlarına yadırgatıcı bir dilekte bulunur bir gün. Sayısız katlar halinde birbiri üzerinde yükselen bu minik evlerin hep en üstünde oturmak ister. Onun bu kaprisi de seve seve yerine getirilir, çünkü alttaki duvarların taşıyıcı gücüne zaten fazla güvenildiği yoktur, yukarılarda öylesine hafif taşlar kullanılmaktadır ki, rüzgâr adeta bu taşlardan yapılmış duvarları fark etmez görünür. Böylece, yaşlı Melchisedech yılda iki, üç kez ev değiştirir, dedesinden ayrılmayan torunu Esther de onu yalnız bırakmaz. Sonunda öylesine yüksek bir yere taşınırlar ki, oturdukları daracık odadan düz çatıya çıktıklarında alınları hizasında şimdiden bir başka ülkeyle karşılaşırırlar adeta. Yaşlı dede bu ülkenin gelenek ve göreneklerinden karanlık, kapalı sözcüklerle yarı ilahi söyler gibi söz etmeye başlar. Artık yanlarına çıkmak için yabancı yaşamlar içinden, dik ve kaygan merdivenlerden, söylenip duran kadınların önünden geçmek, aç çocukların saldırılarını göğüsleyip uzun bir yolu geride bırakmak gerekmektedir; yolda karşılaşılan engeller başkalarıyla her türlü ilişkiyi kısıtlar. Soylu delikanlı

Marc Antonio da, kendilerini ziyarete gelmez olur artık. Esther de sevgilisinin yokluğunu pek hissetmez. Kendisiyle yalnız kaldığı saatlerde, Esther, öylesine gözlerini açarak, uzun uzun ona bakıp durmuştur ki, adeta Marc Antonio koyu gözlerinin derinliklerine düşerek orada can vermiş ve bir Hristiyan olarak inandığı yeni ve ebedi bir hayatı yaşamaya başlamıştır. Gencecik vücudundaki bu yeni duyguyla, Esther, günlerce konutlarının çatısında dikilip gözleriyle denizi arar. Ama oturdukları yer hayli yüksekte olmasına karşın, ilkin sadece Palazzo Poscari'nin üçgen çatısını, rastgele bir kuleyi, bir kilisenin kubbesini, ileride bir başka kubbeyi seçebilir, adeta ışıktaki üşür gibidir bu kubbe. Daha ötede ise nemli ve titrek bir ufkun önünde direklerden, kalaslardan ve çubuklardan örülmüş bir kafes görür.

Bir yaz sonuna doğru, yaşlı dede yüksekteki yerlerine artık zorlukla tırmanmasına aldırmaz, bir kez daha ev değiştirir; çünkü ötekilerin hepsinden yüksek yeni bir kulübe inşa edilmiştir. Uzun bir zaman sonra torunu Esther'e yaslanarak meydandan geçerken, kalabalık bir topluluk başına üşüşür, yoklayarak sağa sola uzanan ellerinin üzerine eğilerek pek çok konuda ona akıl danışır, yaşlı Melchisedech'e mezarından çıkıp gelmiş bir ölü gibi bakar, çünkü yaşlı dede ortalarda görünmeyeli epey bir zaman olmuştur. Çevresini saranların kendisine anlattıklarına göre, Venedik'te bir isyan çıkmış, soylular için tehlike çanları çalmaya başlamıştır; çok sürmeden gettonun sınırları ortadan kalkacak, herkes özgürlüğe kavuşacaktır. Yaşlı Melchisedech ise susar, sesini çıkarmaz hiç, bütün bunlar, hatta daha pek çoğu hanidir bildiği şeylermiş gibi başını sallamakla yetinir. Ardından Isak Rosso'nun evinden içeri girer. evin tepesinde kendi odaları bulunmaktadır. Günün yarısını merdivenleri tırmanıp çıkmakla geçirir. Kaldıkları odada torunu

Esther bir oğlan çocuğu dünyaya getirmiştir. sarışın. narin bir çocuktur. Lohusalıktan ayağa kalkar kalkmaz, annesi oğlunu kucağına alıp çatıya çıkarır. bütün altın gökyüzünü çocuğunun gözlerinin içine yerleştirir. Tarifsiz saydamlıkta bir güz sabahıdır. Nesnelerin üzerine bir karanlık çöker, nerdeyse bir parıltıdan yoksun bırakır onları. Havada uçan tek tük ışıklar, kocaman çiçekler gibi nesneler üzerine gelip konar, bir süre dinlendikten sonra altın çizgilerle bezenmiş kenarlarından havalanıp gökyüzüne doğru süzülürler. Gökyüzünde kayboldukları yerde, dedeyle torununun bulunduğu yükseklikten, o zamana kadar gettodakilerden hiçbirinin görmediği bir manzarayla karşılaşılır; gümüşten bir ışık, bir deniz. Ancak, gözleri bu şahane manzaraya alıştıktan sonradır ki, Esther'in gözleri çatının en ucunda dedesi Melchisedech'i fark eder. Dede, kollarını açıp ileriye uzatarak doğrulur; donuk donuk bakan gözlerini zorlayıp, giysilerinden yavaş yavaş soyunan güne bakmaya başlar. Yukarıya uzanmış kollarını indirmez aşağı, kafasında ıslıl ıslıl bir düşünce vardır, sanki bir kurban ayinini gerçekleştirir gibidir. Derken öne doğru eğildikçe eğilir, yaşlı başını o külüstür, köşeli taşlara dayar. Halk meydanda toplanmış, yukarıya bakmaktadır. Kalabalıktan tek tük sözler yükselir, tek tük el kol hareketleri fark edilir; ama bunların hiçbirisi yukarıda tek başına dua eden yaşlı Melchisedech'e kadar ulaşamaz. Aşağıdakiler gerek dedeyi, gerek torunu sanki bulutlar içindeymiş gibi görür. Ne var ki, yaşlı Melchisedech yeniden gururla doğrulur, sonra bir kez daha huşuyla yere kapanır, bütün zaman yineleyip durur bunu. Meydandaki kalabalık giderek büyür, gözlerini yaşlı dededen ayırmaz. Denizi mi görmüştür acaba yaşlı Melchisedech, yoksa Tanrı'yı, o haşmeti içinde ezeli ve ebedi Tanrı'yı mı?"

Bay Baum, o anda bir şeyler sezinleyecek gibi olduysa da, sezinleyemedi. “Belki de deniz”, dedi kuru bir sesle. “Önemli bir izlenim çünkü” diye ekledi ardından. Böylece pek aydın ve anlayışlı biri olduğunu kanıtladı.

Acele veda edip ayrıldım Bay Baum’dan, ama giderken kendisine seslenmeden de duramadım: “Benden dinlediklerinizi çocuklarınıza anlatmayı unutmayın sakın!” Bay Baum, biraz düşündü. “Çocuklara mı? Biliyor musunuz, o genç soylu Antonio, ismi neyse artık, hiç de makbul biri değil. Sonra da çocuk, o çocuk! Bu öykü sanırım –çocuklar için–” Ben, “Bakın!” diye yatıştırmaya çalıştım kendisini, “çocukların Tanrı’dan geldiğini unutmuş görünüyorsunuz! Esther’in bir oğlu olmasını çocuklar ne diye kuşkuyla karşılasınlar ki! Esther, gökyüzünün o kadar yakınında oturuyordu ki!”

Bu öykü de çocukların kulağına gitmişti. Yaşlı Yahudi Melchisedech’in o cezbe durumunda acaba ne gördüğünü sordunuz mu, hiç düşünmeden şöyle diyorlardı: “Oh, denizi gördü.”

Taşların Sesine Kulak Kabartan Adamın Öyküsü

Yine kötürüm dostumun yanındayım. Kendine özgü bir edayla gülümseyerek, “İtalya’ya ilişkin bana henüz bir şey anlatmadınız”, diyor dostum. “Yani bir an önce bunu telafi etmem gerektiğini mi söylemek istiyorsunuz?”

Dostum Ewald, evet öyle der gibi başını sallıyor; hemen gözlerini kapayıp beni dinlemeye hazırlanıyor. Ben de başlıyorum anlatmaya: “Bizim yaşadığımız bahar mevsimi, Tanrı için, yeryüzü üzerinde gezinen geçici, minik bir gülümsemedir sadece. Yeryüzü baharda bir şeyi anımsar adeta; yaz geldi mi herkese anlatır bunu, derken o büyük güz suskunluğu gelip çattığında bilgelikle donanır, bu suskunlukla birlikte yalnızların arasına katılır. Sizin ve benim yaşadığımız bütün baharları biraraya toptasak, Tanrı’nın bir saniyesini bile doldurmaya yetmez. Tanrı’nın fark edebilmesi için bir baharın ağaçlara ve çayır çimenlere sınırlı kalmaması. bir yolunu bulup insanların gönüllerinde sesini duyurması gerekir, çünkü o vakit adeta zaman içinde değil, sonsuzlukta ve Tanrı’nın huzurunda yaşanır böyle bir bahar.

Bir defasında yine böyle bir bahar yaşandı, Tanrı’nın bakışları da o karanlık kanatlarıyla İtalya üzerinde asılı kaldı ister istemez. Aşağıdaki ülke ıslık ıslık, zaman altın gibi parlıyordu. Ne var ki. geniş bedenli bir adamın gölgesi ka-

ranlık bir yol gibi. ağır ve siyah. boydan boya ülke içinde uzanıyor. onun hayli ilerisinde de adamın yaratıcı ellerinin gölgesi duruyordu tedirgin, titreyerek, bazen Pisa, bazen Napoli üzerinde, bazen de denizin kararsız deviniminde eriyerek. Tanrı, gözlerini ellerden bir türlü ayıramıyordu. İlk kavuşturulmuş görünmüştü bu eller kendisine, yakaran eller gibi tıpkı. Ama ellerden yükselen dualar onları yine birbirinden ayırdı. Gökyüzüne sessizlik çökmüştü. Tüm ermişlerin gözleri Tanrı'nın baktığı yere çevrilmiş, onun gibi İtalya'nın bir yarısını örten gölgeyi izliyorlardı. Meleklerin okudukları ilahiler yüzlerinde donup kalmış, yıldızlar titremeye başlamıştı; çünkü bir kabahat işlemiş olabileceklerinden korkuyor, boyunlarını bükmüş, Tanrı'nın ağzından çıkacak gazap dolu sözleri bekliyorlardı. Ama buna benzer bir şey olmadı. Tüm genişliğiyle İtalya üzerinde açılmıştı göklerin kapıları. Rafael, Roma'da diz çökmüştü ve rahmetli Fiesole rahibi Angelico bir bulut içinden kendisine bakıyorlardı. O saatte yeryüzünden gökyüzüne doğru yola çıkarılmış pek çok dua vardı. Ama Tanrı'nın gözü tek bir şeyden başkasını görmüyordu. Michelangelo'nun gücü, üzüm bağlarının burcu burcu kokusu gibi kendisine doğru yükselip geliyordu. Tanrı, Michelangelo'nun kafasında bu güçten başka bir şeyin yer almayışını hoşgörülle karşıladı. Derken daha çok eğilip baktı aşağıya, bu yaratıcı adamı gördü, bakışlarını adamın omuzları üzerinden kaydırıp önündeki taşın sesine kulak kabartmış dinleyen ellerine dikti ve irkildi birden: Taşlar içlerinde ruhları da mı barındırıyordu acaba? Neden bu adam kulak kabartmış taşların sesini dinlemekteydi? Ve adamın elleri birden uyandı uykusundan, önündeki taşta, içinde can çekişen bir sesin titreştiği bir mezar gibi eşinmeye başladı. 'Michelangelo!' diye seslendi Tanrı korkuyla. 'Kim var o taşın içinde?' Michelangelo kulak kabarttı, elle-

ri titriyordu. Ardından boğuk bir sesle cevap verdi: 'Sen, Rabbim. başka kim olacak! Ama sana ulaşamıyorum bir türlü.' Bunun üzerine Tanrı kendisinin aynı zamanda taşın içinde olduğunu hissetti. bir tedirginlik. bir bungunluk çöktü üzerine. Gökyüzü baştan aşağı bir taşı da, kendisi bu taş içine kapatılmıştı ve Michelangelo'nun ellerinin onu özgürlüğüne kavuşturacağını umuyor, bu ellerinin kendisine doğru yaklaştığını işitiyordu. Ama henüz uzaktaydılar, Michelangelo Usta yaratmakta olduğu eserin üzerine eğildi yeniden. Kafasından boyuna şu düşüncüyü geçiriyordu: 'Sen küçük bir mermer parçasısın; bir başkası senin *bir* insanı içinde barındığını göremezdi. Ama ben işte burada bir omzun varlığını hissediyorum. Arimathäa'lı Joseph'in omzu bu, şurada da Meryem'in eğilen vücudu; az önce çarmıhta can veren Rabbimiz İsa'yı tutan ellerinin titrediğini görüyorum. Madem bu küçük mermer parçasının içine üç kişi sığabiliyor. bir gün mezarlarında uyuyan bütün bir soyu bir mermer blokundan ne diye oyup çıkaramayayım?' Ve kocaman elleriyle Pieta'daki üç kişiyi özgürlüğüne kavuşturdu Michelangelo, ama mermerden peçeleri yüzlerinden henüz tümüyle uzaklaştırmış değildi, içerdikleri derin hüznün bu yüzlerden ellere sıçrayıp onları felce uğratacağından çekinir gibiydi. Önündeki mermer blokundan bir başkasına kaçıp sığındı. Ama bir alna tüm açık seçikliğini vermekten, bir alnı o kusursuz yuvarlaklığıyla donatmaktan her seferinde ürktü, alıkoydu kendini. Bir kadın heykeli mi yontuyor, ağzın çevresine o son gülümsemeyi oturtmaktan kaçındı, güzelliğini tümüyle ele vermeye yanaşmadı. O sırada Julius della Rovere için bir mosele projesi üzerinde çalışıyordu. Demirden Papa'nın yukarısına bir dağ konduracak, dağa bir halk yerleştirecekti. Kafası pek çok tasarıyla dolup taşarak kentten çıkıp taş ocaklarına geldi. Yoksul bir köyün üstün-

de. sarp bir yamaç yükseliyordu. Zeytin ağaçları ve soluk taşlarla kuşatılmış. yeni elde edilen mermer bloklarının yüzeyleri yaşlanan saçlar altında kocaman, solgun bir çehre gibi görünüyordu. Michelangelo. uzun süre bu yüzeydeki örtülü alnın önünde dikildi. Ansızın bu alnın altında mermerden iri iri açılmış iki göz fark etti. gözler kendisine bakıyordu. Ve Michelangelo, bu bakışın etkisiyle büyüdüğünü hissetti. Derken kendisi de ülkenin üstüne çıktı, sanki ezelden beri bir kardeş gibi bu dağ karşısında dikiliyormuş geldi Michelangelo'ya. Bir yere tırmanıp çıkan birinin altından olduğu gibi, ova bu kişinin altından gerilere çekildi, kulübel sürüler gibi sıkışıp yan yana dizildi; kaya içindeki yüz taştan beyaz peçeler altında daha bir yakın. daha bir aşına görünüm kazandı. Yüzde bir beklenti ifadesi açığa vurmuştu kendini, devinimsiz, ama yine de devinimin eşiğinde bir yüzdü. Michelangelo derin derin düşündü: 'Seni kırıp parçalamak mümkün değil, çünkü sen *bir tek şey*'sin.' Ardından sesini yükselterek şöyle dedi: 'Seni tamamlamadan bırakmayacağım. Sen benim eserimsin.' Sonra Floransa'ya döndü. Bir yıldız gördü ve katedralin kulesini gördü ayrıca. Ayaklarının çevresine akşam inmişti.

Porta Romana'ya geldiğinde duraksadı birden. Sağda ve solda sıralanmış evler adeta kollarını kendisine uzatıyordu, sonunda onu yakalayıp kentin içine çektiler. Ve sokaklar daraldıkça daraldı, yavaş yavaş büyük bir loşluktan içeri gömüldü. Michelangelo evinden içeri girer girmez karanlık ellerin ortasında hissetti kendini. bu ellerden yakasını kurtaramayacağını anladı. Kaçıp salona, oradan da alttaki yazı yazarken kullandığı, uzunluğu iki adımı geçmeyen odaya sığındı. Odanın duvarlarının iki taraftan üzerine yürüdüğünü hissetti; onun aşırı büyüklüğüyle savaşıyor. kendisini zorla eski, dar boyutlar içine tıkmaya çalışıyorlarmış gibi geldi

Michelangelo'ya. Sesini çıkarmadı. Yere diz çöktü. duvarlar tarafından şekillendirilmeye bıraktı kendini. İçinde o zamana kadar asla bilmediği bir alçakgönüllülük hissediyor. kendisi de küçülmeyi arzuluyordu. Derken bir ses yankılandı: 'Michelangelo, kim var içinde?' Ve daracık odadaki adam, alnını bütün ağırlığıyla avuçlarına dayayarak usulcacık yanıtladı: 'Sen Rabbim. başka kim olabilir!'

Ve birden Tanrı'nın çevresi açılıp genişledi ve Tanrı İtalya üzerine eğilmiş yüzünü serbestçe kaldırıp sağına soluna bakındı. Sırtlarında pelerinler, başlarında başlıklarla ermişler oracıkta dikiliyor, melekler sanki içleri ıslı ıslı su dolu testilerle ezgiler söyleyerek susamış yıldızlar arasında gidip geliyordu ve gökyüzü uçsuz bucaksızdı."

Kötürüm dostum gözlerini kaldırdı. Bakışlarını akşam bulutlarının kendileriyle alıp gökyüzüne götürmesine ses çıkarmadı. "Tanrı orada mı?" diye sordu. Sustum. Sonra dostuma doğru eğildim. "Ewald, peki bizler burada mıyız?" diye karşılık verdim. Ve içtenlikle birbirimizin elini tuttuk.

Yüksük Nasıl Tanrı Oldu

Dostum Ewald'ın penceresinden ayrıldığımda, akşam bulutları hâlâ yerli yerindeydi. Bir şey bekliyorlardı adeta. Onlara da bir öykü anlatsam mıydı? Kendilerine böyle bir öneride bulundum. Ama beni hiç dinlemediler. Onlara me-ramımı anlatmak ve aramızdaki uzaklığı kısaltmak isteye-rek seslendim: “Ben de sizler gibi bir akşam bulutuyum.” Baktım oldukları yerde durdular; belli ki bana bakıyor, be-ni süzüyorlardı. Derken o zarif, saydam ve pembe kanatla-rını uzattılar. Akşam bulutlarının selamlaşması böyleydi. Beni tanımışlardı.

“Biz yeryüzündeyiz”, diye açıkladılar. “Tam olarak Av-rupa üzerinde. Ya sen?” Ben duraksadım. “Ülkenin birin-de-” “Nasıl bir ülke bu?” Anlamak istediler. “Şey”, dedim, “nesnelerin loşluk içinde yüzüp durduğu bir ülke-” Genç bir bulut gülerek, “Avrupa burası”, dedi. “Olabilir”, diye yanıtladım, “ama Avrupa’daki nesnelerin ölü olduklarını işittim hep.” Bulutlardan bir başkası, “Evet, doğru”, dedi küçümser bir edayla. “Yaşayan nesneler! Ne saçma!” “Şey”, dedim, “benim buradakiler canlı, sizinkilerden farkı da bu. Benimkiler değişik kimliklere bürünebilir. Dünyaya kurşunkalem ya da soba olarak gözlerini açmış bir nesne-nin, gelişip ilerlemekten umudunu kesmesi gerekmez. Gü-nün birinde şansı yaver gider bakarsın, bir kurşunkalem bir

sopaya, hatta bir direğe, bir soba ise bir kent kapısına dönüşebilir.”

“Sen çok saf bir akşam bulutuna benziyorsun”, dedi daha önce de lafını hiç esirgememiş genç bulut. Yaşlı bir erkek bulut, genç bulutun bu sözlerle beni aşağıladığından korkarak gönlümü almak istedi: “Birbirinden düpedüz değişik ülkeler vardır. Benim bir ara küçük bir Alman prensliğine düşmüştü yolum; şimdiye kadar da burasının Avrupa içinde yer aldığı kanısında değilim.” Bu konuşması için kendisine teşekkür ederek dedim ki: “Gördüğüm kadarıyla, birbirimizle anlaşıcağa benziyoruz. İzin verirsiniz, son zamanlar aşağıda, hemen altımda gördüklerimi size anlatmakla yetineceğim, sanırım en iyisi bu.” Bilge erkek bulut, bütün ötekilerin adına, “Buyrun, sizi dinliyoruz”, diye yanıtladı.

Ben de başladım anlatmaya: “Bir odada insanlar vardı. Ben hayli yukarılardaydım anlayacağınız, odadakiler gözümüne çocuklar gibi göründü. Ben de kendilerinden çocuklar diye söz edeceğim kısaca. Ne diyordum, bir odaya çocuklar toplanmıştı. İki, beş, altı, yedi çocuk. Tek tek isimlerini sorup öğrenmek fazla vakit alacaktı. Hem bir konu üzerinde harıl harıl konuşuyorsa benziyorlardı; nasıl olsa konuşma sırasında birinin ya da ötekinin ismi kendini ele verecekti. Sanırım biraraya geleli çok zaman olmuştu, çünkü en büyükleri (ötekilerin kendisini Hans diye çağırdıklarını duymuştum) aralarındaki söyleyişi adeta noktalayarak şöyle dedi: ‘Hayır, kesinlikle böyle sürüp gidemez. Duyduğuma göre, eskiden anne ve babalar her akşam, en azından çocukların yaramazlık yapmadıkları günlerde onları masal anlatarak uyuturlarmış. Bugün böyle bir şey var mı?’ Ufak bir sessizliğin ardından soruyu yine Hans’ın kendisi yanıtladı: ‘Bugün böyle bir şey yok, hiçbir yerde yok. Ben kendim hani bir bakıma büyüdüm sayılır artık, bu acınacak birkaç uçurtmayı

seve seve armağan etmek isterim kendilerine. nasılmış gör-sünler. Ama anne ve babalara düşen. perilerin. cücelerin. prenslerin ve canavarların da bu dünyada yaşadığını bize söylemeleridir, yakışık alanı budur.' Çocukların arasındaki küçük kız. 'Benim bir teyzem var. bazen anlatır bana—' Hans. hemen kızın sözünü keserek. 'Teyzeleri. halaları bırak sen. *onlar* uydurup uydurup söylerler hep.' Hans'ın bu atak, ama çürütülemeyecek iddiası. odadaki bütün çocukların gözlerini korkutmuştu. Hans. sürdürdü konuşmasını: 'Hem burada önemli olan, her şeyden önce anne ve babalardır; çünkü bizi dediğim gibi bilgi sahibi kılmakla onlar yükümlüdür. Başkaları bunu yaparsa. iyilik olsun diye yapar. Böyle yapmaları ille de istenemez kendilerinden. Ama dikkat edin bir yol, kendi anne ve babalarımız bize nasıl davranıyor. Kaşlarını çatıp dargın yüzlerle sağda solda dolaşıp duruyor, ne yapsanız bir kusur buluyorlar, bizlere bağırıp çağırıyor. paylayıp azarlıyorlar. Ama beri yandan öylesine vurdumduymazlar ki, dünya yıkılsa pek farkına varacakları yoktur. İdeal diye bir şey bellemişler. İdeal dedikleri de belki bir çeşit küçük çocuklardır, yalnız bırakılmaması gereken, kendilerini hayli zahmete sokan çocuklar. O zaman bizi ne diye dünyaya getirdiler peki? Diyeceğim, bana sorarsanız, anne ve babalarımız bize gereken ilgiyi göstermiyorlar, üzücü bir şey, ama kesinlikle böyle. Ama bu, büyüklerin genel olarak aptallaştıklarını, deyim yerindeyse gerilediklerini göstermese, bizler yine katlanır, sesimizi çıkarmazdık. Onlardaki çöküşü durduracak gücümüz yok, çünkü bütün gün kendilerini yönlendirecek durumda değiliz. Kimse okuldan geç vakit eve dönen bizlerden oturup da onların şöyle doğru dürüst bir şeyle ilgilenmelerini sağlamamızı isteyemez. Sonra, lambanın altında otur otur, insan rahat edemiyor. Annelerimiz ise Pisagor Teorisi'nden bile haber-

siz. Diyeceğim. bir kez durum böyle. Büyükler giderek daha çok aptallaşacaklar... Bize bir zararı yok. bizim ne kaybımız olabilir bundan? Eğitim mi? Yolda karşılaştılar mı birbirleri önünde şapkalarını çıkarıyor. bu arada dazlak bir kafayla karşılaştılar mı gülüyorlar. Zaten gülmedikleri bir an yok ki! Bizler zaman zaman akıllıca davranıp bir ağıt tutturmasak, bu konuda da asla bir dengenin sözü edilemeyecek. Oysa bir de burunları havada ki! Hatta çocuklardan değil, büyüklerden birinin her zaman imparator olduğunu ileri sürüyorlar. Oysa ben gazetede okudum, İspanya kralı bir çocukmuş; diğer krallar ve imparator da öyle, sakın anne ve babalarımızın sözlerine kanmayın siz. Beri yandan bütün o gereksiz nesneler dışında yine de öyle bir şeyleri var ki, hiç de önemsemezlikten gelinecek gibi değil: Tanrı Baba. Gerçi ben hiçbirinde görmedim Tanrı Baba'yı – bu da işte kuşkulandırıyor insanı. Bir ara dalgınlıktan, işlerinin çokluğundan ve telaştan bir yerde onu kaybetmiş olacakları geldi aklıma. Ancak, varlığı mutlaka gerekli Tanrı Baba'nın. Pek çok şey var ki. o olmadan olmuyor, güneş doğmuyor onsuz, çocuklar dünyaya gelmiyor, ekmek de ele geçirilemiyor o olmadan. Her ne kadar ekmeği yapan *fırıncıysa* da, koca koca değirmenlerin başında oturan, onları döndüren Tanrı Baba. Tanrı Baba'nın varlığını zorunlu kılan bir sürü nedeni kolayca bulup öne sürebiliriz. Ama kesin bir şey varsa, büyüklerin onu kendilerine dert etmemeleridir; madem öyle, bunu biz çocukların yapması gerekiyor. Ben ne düşündüm biliyor musunuz? Biz tam tamına yedi çocuğuz. İçimizden her biri onu bir gün yanında taşısa, bütün hafta Tanrı Baba bizlerin yanında kalır, aranınca nerede bulunduğu bilinir her zaman.'

Bu sözler. oradakileri bir hayli şaşırtmıştı. Peki, nasıl olacaktı bu iş? Yani Tanrı Baba ele alınabilir ya da tutulup

cebe sokulabilir miydi? Buna çocuklardan biri şöyle karşılık verdi: 'Bir gün odada tek başımaydım. Yanı başımda küçük bir kandil yanıyordu: ben yatakta oturmuş, yüksek sesle akşam duamı yapıyordum. Birden kavuşturulmuş ellerimde bir şeyin kıpırdandığını hissettim. Yumuşacık bir şeydi, minik bir kuşa benziyordu. Ellerimi açamadım, duam bitmemişti çünkü. Ama meraktan da ölüyordum. Sonunda amin deyip şöyle yaptım (sözün burasında çocuk ellerini uzatıp parmaklarını araladı), baktım hiçbir şey yok ellerimde.'

Çocukların hepsi de bunun ne garip bir şey olduğunu tasarlayabiliyordu kafasında. Hans da çaresiz kalmıştı. Hepsinin gözleri ondaydı. Ve birden şöyle dedi Hans: 'Her şey Tanrı Baba olabilir. Yeter ki ne olması istendiği söylensin kendisine.' Sonra yanı başındaki kızıl saçlı oğlana dönerek, 'Bir hayvan yapamaz bunu, kaçıp gider çünkü. Ama bir nesne, anlıyor musun, yerinde durur, odaya girersin, gece olsun, gündüz olsun, bakarsın hep aynı yerdedir, kuşkusuz Tanrı Baba olabilir bir nesne.' Çocukların kafası Hans'ın söylediklerine yavaş yavaş yatmaya başlamıştı. 'Ama nereye gidersek yanımızda taşıyıp götürebileceğimiz ufak bir nesne gerekli bunun için, yoksa saçma olur. Şu ceplerinizi boşaltın bakayım!' Cepler boşaltılınca, pek tuhaf öte beriler çıktı ortaya, kâğıt parçacıkları, kalemtraşlar, silgiler, kalemler, sicimler, küçük küçük taşlar, vidalar, pipolar, talaş parçaları ve daha başka, uzaktan ne olduğu kestirilemeyecek ya da ismini bilmediğim bir sürü şey. Ve bütün bu nesneler, birden karşılarına çıkan Tanrı'ya dönüşme olanağı karşısında korkuya kapılmış, çocukların dümdüz uzanmış ellerinde duruyordu. İçlerinde az buçuk parıldayabilenleri. Hans'ın gözüne girmek için parıldamaya başlamıştı. Aralarından birini seçmek uzun zaman aldı. Küçük Resi'nin cebinden çı-

kan öteberiler arasında bir de yüksük vardı: Resi yüksüğü bir ara annesinden almıştı. Gümüşlendi sanki. ısl ısl ediyordu. Güzelliği dikkate alınarak Tanrı yapıldı yüksük. Hans da. onu alıp cebine soktu. çünkü sırayı kendisiyle başlatmıştı. Çocuklar bütün gün Hans'ın peşinden ayrılmadılar. onunla iftihar edip durdular. Ancak. ertesi gün yüksüğü kimin yanında taşıyacağı konusunda bir uzlaşmaya varmaları kolay olmadı. İşin bir kavgaya dökülmesini önlemek isteyen Hans, akıllıca davranıp bütün hafta için bir çizelge belirledi.

Bunun da genel olarak çok yerinde bir düzenleme sayılacağı anlaşıldı. Tanrı Baba'nın kimin yanında bulunduğu ilk bakışta anlaşılabilirdi, çünkü onu yanında taşıyan biraz daha başı yukarıda, görkemli bir edayla yürüyor, yüründe sanki bir bayram sevinci okunuyordu. İlk üç gün çocuklar Tanrı Baba'dan başka bir şeyden konuşmaz oldular. Her an içlerinden biri çıkıp kendisini görmek istiyordu. Taşdığı o büyük payenin etkisiyle herhangi bir değişiklik geçirmese de, yüksüklük sıfatı gerçek kimliğini saran mütevazı bir giysi gibiydi. Her şey bir düzen içinde yürüyordu. Çarşamba günü Paul'daydı yüksük, perşembe günü küçük Anna'da. Derken cumartesi oldu. Çocuklar yakalamaca oynuyor, oradan oraya nefes nefese koşup duruyorlardı ki, Hans'ın birden sesi işitildi: 'Kimde Tanrı Baba?' Çocuklar oldukları yerde durdu. Hepsi birbirine baktı. Hiçbiri onu iki günden beri gördüğünü anımsamıyordu. Hans, günleri sayarak sıranın kimde olduğunu saptadı. Küçük Marie'de olması gerekiyordu yüksüğün. Bunun üzerine hemen küçük Marie'den Tanrı Baba'yı istediler. Küçük Marie de ne yapsın, ceplerini karıştırmaya başladı. O anda aklına geldi, sabahleyin kendisi almıştı Tanrı Baba'yı. ama şimdi koydunsa bul. Belki de oyun oynadıkları yerde onu kaybetmişti.

Bütün çocuklar evlerine döndüklerinde, küçük Marie çayırdaki kalmış, arayıp duruyordu boyuna. Otlar hayli yüksekti. İki defa önünden geçenler olmuş, bir şey mi kaybettiğini sormuşlardı. Her defasında Marie, ‘Bir yüksük’ diye yanıtlamış ve aramasını sürdürmüştü. Soranlar da bir süre arama işine katılmış, ama çok geçmeden eğilip doğrulmaktan yorulmuşlardı; içlerinden biri ayrılıp giderken kıza bir öğütte bulunarak şöyle demişti: ‘En iyisi, sen şimdi dön evine. Yeni bir yüksük alınır, olur biter.’ Ama Marie yine de aramaya devam etmişti. Üzerine çöken alacakaranlık büyüdükçe, çayır yabancılaşmıştı Marie’ye. Derken otlar nemlenmeye başladı. O sırada bir adam çıkıp geldi, Marie’ye doğru eğilerek, ‘Ne arıyorsun bakayım?’ diye sordu. Marie, ağladı ağlayacak, ama metin ve inatçı, ‘Tanrı Baba’yı’ diye yanıtladı. Yabancı adam gülümseyerek onu elinden tuttu, Marie de her şey yine yoluna girmiş gibi sesini çıkarmadı. Birlikte yolda yürürlerken adam, ‘Bak, bugün ne güzel bir yüksük buldum’, dedi.”

Akşam bulutları çoktan sabırsızlanmaya başlamıştı. Derken bu arada şişmanlamış erkek bulut bana dönerek, “Özür dilerim, o ülkenin adını, hani şu sizin–” Ama öbür bulutlar gülüşerek kaçıp gökyüzünden içeri daldılar, bilge bulutu da kendileriyle çekip götürdüler.

Ölüme ve Ölüm Üzerine Yabancı Birinin Ek Yazısına İlişkin Öykü

Yavaş yavaş sönen akşam göğüne hâlâ bakıp duruyordum ki, birinin bana şöyle seslendiğini işittim: “Yukarıdaki ülkeyle pek ilgileniyor gibisiniz?”

Bakışlarım, vurulmuş gibi gökyüzünden hemen düştü aşağı. Baktım, küçük bir gömütlüğün alçak duvarı önündeyim. Duvarın arkasında elinde kürekle bir adam dikiliyor ve ciddi ciddi gülümsüyordu. “*Ben* yine *buradaki* ülkeyle ilgileniyorum”, diye ekledi adam, bazı yerlerde hışırdayıp kırmıldanan solgun yapraklar arasından yüz gösteren kara ve nemli toprağı işaret etti. Bense, bir rüzgârın çıktığının farkında değildim. Ansızın içimi güçlü bir nefret kapladı. “Ne diye bu işi yapıyorsunuz?” diye sordum. Mezarcı hâlâ gülümsüyordu. “Eh, bu işten de ekmek yiyebiliyor insan. Hem rica ederim, insanların büyük çoğunluğu da aynı şeyi yapmıyor mu? Ben burada insanları gömüyorsam, onlar da *orada* Tanrı’yı gömüyorlar.” Gökyüzünü göstererek açıkladı ardından: “Evet, orası da büyük bir mezar, yazın yabani ben-unutmalar bu mezar üzerinde boy gösteriyor—” Ben, sözünü kestim: “Bir zaman insanlar Tanrı’yı gökyüzüne gömdüler, yalan değil.” Sesinde tuhaf bir hüznle: “Peki, bugün durumda değişen bir şey var mı?” diye sordu mezarcı. Ben devam ettim: “Biliyorum, bir zaman herkes bir avuç gökyüzü

alıp üzerine attı Tanrı'nın. Ama Tanrı artık orada değildi. yoksa orada mıydı hâlâ—" Duraksamıştım.

Ardından. "Biliyor musunuz". diye başladım yeniden. "eski çağlarda insanlar nasıl Tanrı'ya yakarıyordu?" Kollarını açıp uzattım, bu arada göğsümün birden genişlediğini hissettim. "Bir zaman Tanrı bütün bu uçurumlara alçakgönüllülük ve karanlıkla kaldırıp atıyordu kendini, ancak istemeye istemeye gökyüzüne dönüyor, gökyüzünü de farkına varmadan giderek daha çok yeryüzüne yaklaşıtıyordu. Ne var ki, yeni bir din doğmuştu. Bu din kendi Tanrısının eski Tanrı'dan hangi konuda ayrıldığını insanlara anlatamadığından (çünkü yeni Tanrı'ya övgüler döşenmeye başlar başlamaz eski Tanrı'yı karşılarında görmekte gecikmiyorlardı), yeni Tanrı'nın habercisi Tanrı'ya tapınma şeklini değiştirdi. İnsanlara ellerini kavuşturmasını öğreterek işi bir kesinliğe bağladı: 'Bakın, Tanrımız kendisine böyle tapınılmasını istiyor. Yani sizin şimdiye kadar kollarınızla kucakladığınızı sandığınızdan bir başka Tanrı bu.' İnsanların da buna aklı yatmıştı, kolların açılarak Tanrı'ya yakarış aşağılık ve korkunç bir davranış sayıldı, sonradan da açık kollar çarmıha gerilerek herkese bir çaresizliğin ve ölümün simgesi diye gösterildi.

Ama bir dahaki sefer yeryüzüne bakan Tanrı irkildi anırsınız. Kavuşturulmuş ellerin yanı sıra pek çok Gotik kilise yapılmıştı; eller ve kiliselerin çatıları aynı şekilde dik ve sivri kendisine uzanıyor, düşmanların silahlarına benziyordu. Tanrı'nın cesareti bizimkinden farklıdır. Tekrar gökyüzüne dönmüştü Tanrı; kuleler ve yeni yakarışlarla büyüdüğünü fark edince, gökyüzünün öbür kapısından çıkıp gitti, izlenmekten yakasını kurtardı böylelikle. Vatanı olan ıslıl ıslıl gökyüzünün arkasında yavaş yavaş çöken bir karanlığın kendisine suskunlukla kucak açtığını görünce şaşırıldı; içinde

tuhaf bir duyguyla ilerledi alacakaranlıkta. alacakaranlık ona insanların yüreklerini anımsatıyordu. İnsanların kafalarının içinin aydınlık olduğu, ama yüreklerini benzer bir alacakaranlığın kapladığı geldi aklına, içini bir özlem duygusu sardı: bundan böyle insanların gönüllerinde yurt tutacak, hiç uyumayan düşüncelerinin o saydam ve soğuk yolunu izlemekten vazgeçecekti. Evet, Tanrı yoluna devam etti, kardıkça kardı çevresi, içinde güçlkle ilerlediği gecede verimli toprakların burcu burcu kokusundan bir şeyler saklıydı. Ve çok geçmedi aradan, cömertçe vermelerin o eski, o güzelim tavrıyla bitki köklerinin sağdan soldan kendisine uzandığını hissetti. Daireden daha çok bilge bir şekil yoktur. Gökyüzünü terk edip kaçıp giden Tanrı, yeryüzünden bize tekrar dönüp gelecektir. Kim bilir, belki siz de şu anda onun çıkıp geleceği kapıyı aralamaktasınız...” Elinde kürekle mezarıcı, “Ama bu bir masal”, dedi. Ben de usulcacık, “Konuşunca sesimizde her şey masala dönüşür, çünkü anlatılanlar onun içinde asla gerçekleşmiş olamaz”, diye yanıtladım. Mezarıcı, bir süre önüne baktı, sonra ceketini apar topar sırtına geçirip sordu: “Ben gidiyorum. Siz de geliyor musunuz?” – “Sanırım yolumuz aynı”, dedim. “Peki, siz burada kalmıyor musunuz?” Mezarıcı, küçük parmaklıklılı kapıdan çıktı; kapıyı yine yakınan rezelerine usulcacık yerleştirdikten sonra yanıtladı sorumu: “Hayır!”

Birkaç adım sonra daha bir senli benli. “Demin söylediklerinizde çok haklıydınız”, dedi. “Benim gibi bu işi yapmak isteyen birinin çıkması tuhaf. Eskiden asla düşündüğüm olmadı böyle bir şeyi. Ama yaşlandığım şu sıra, bazen aklıma öyle şeyler geliyor ki! Gökyüzüne ilişkin düşünce gibi garip şeyler, sonra daha başka düşünceler. Ölüm örneğin. Ölüm konusunda ne biliniyor. Görünürde her şey, ama gerçekte belki hiçbir şey. Çalışırken sık sık çocuklar gelir (ki-

min çocuklarıdır bilmem). dikilir çevremde. O zaman ansızın böyle bir düşünce gelir aklıma. Kollarımda kullanmak üzere bütün gücümü kafamın içinden çekip alır. bir hayvan gibi toprağı kazmaya başlarım. Yönetmelikte öngörüldüğünden çok daha derin olur kazdığım mezar. çıkarılan topraklar oracıkta dağ gibi birikir. Ama benim toprağı çılgınca kazdığımı gören çocuklar kaçmakta alırlar soluğu, benim bir şeye kızıp içerlediğimi sanırlar.” Mezarıcı bir an düşündükten sonra. “Doğru. bir çeşit öfkeden başka bir şey değil benimkisi. İnsanın duyguları giderek küntleşiyor. üstesinden geldiğini sanıyor insan. ama ansızın... Ne yapsan boş, ölüm akıl almaz bir şey, korkunç bir şey.”

Artık yapraklarını tümüyle dökmüş meyve ağaçlarının altında uzunca bir yolu birlikte yürüyorduk. Derken orman başladı sol yanımızda, her an üzerimize devrilecek bir geceye benziyordu. “İzin verirsiniz, size küçük bir öykü anlatacağım”, dedim. “Gideceğimiz yere kadar sürer ancak.” Mezarıcı. anlat, anlat der gibi başını salladı; ardından eskimiş kısa piposunu ateşledi. Ben anlatmaya koyuldum:

“Vaktiyle iki kişi vardı, biri erkek, biri kadın; birbirlerini seviyorlardı. Sevmek demek, bir yerden bir şey almamak, her şeyi unutmak ve bir zaman sahip olduğun ne varsa tümünü *bir tek* insandan alıp kabullenmek demektir. İki insanın da buydu istediğı. Gelgelelim, zaman içinde, gün içinde, gerçek bir ilişki kurmaya vakit kalmadan olayların birbirini izlediğı kalabalıklarda böyle bir sevgiye yer yoktur; dört bir yandan olaylar sökün ediyor – ve rastlantı denen şey her kapıyı aralıyor kendilerine.

Bu yüzden iki sevgili zamanın dışına çıkıp yalnızlığa sığınmaya. saat vuruşlarından ve dünyanın gürültü patırtısından çok, çok uzağı gitmeye karar verdiler. Gittikleri yerde bahçe içinde bir ev kurup çattılar kendilerine. Evin biri sağ-

da, biri solda iki kapısı vardı. Sağdaki erkeğindi ve ona ait her şey bu kapıdan girecekti içeri. Soldaki ise kadının kapısıydı, kadına ait şeyler de bu kapıdan girecekti. Böyle de oldu. Kim sabahleyin ötekinden önce uyanıp kalkarsa, aşağı inip kendi kapısını açıyordu. Ev yol kenarında değildi. öyleyken gece geç vakte kadar pek çok şey dışarıdan gelip kapılardan giriyordu eve. Alıp kabullenmesini bilen iki sevgiliye doğa geldi ve omuzlarında burcu burcu kokuyla bir rüzgâr ayrıca ve daha pek çok şey. Beri yandan geçmiş zamanlar da geldi, geçmişte kalmış kişiler, yazgılar da her iki kapıdan girdi içeri. Hepsi de gösterişe yer vermeyen bir konukseverlikle karşılandı ve bu yüzden sanki öteden beri evin sakinlerindenmişler gibi rahat hissettiler kendilerini. Böylece aradan epey bir zaman geçti, iki sevgilinin mutluluklarına diyecek yoktu. Sol kapı ötekisinden biraz daha sık açılıyor, ama sağ kapıdan da renkli konuklar geliyordu eve. Bu kapının önünde bir sabah bekleyenler arasında Azrail de vardı. Adam Azrail'i görür görmez, kapısını acele vurup kapadı, bütün gün de sımsıkı kapalı tuttu onu. Bir süre sonra Azrail bu kez sol kapının önünde belirdi. Kadın onu fark eder fark etmez korkudan titreyerek itip kapadı kapıyı, kocaman sürgüsünü sürdü. İki sevgili yaşadıkları bu olaydan birbirlerine hiç söz etmediler. Ama her iki kapıyı bundan böyle daha seyrek açmaya, evde var olanla yetinmeye başlamışlardı. Artık eskisinden çok daha yoksul bir hayat sürüyorlardı kuşkusuz. Evdeki stoklar giderek azalıyordu, kaygı ve tasalar başgöstermekte gecikmemişti. İki sevgilinin ikisi de geceleri rahat bir uyku uyuyamaz olmuştu. Böyle uykusuz geçen uzun bir gecede her ikisi aynı zamanda tuhaf, yerde sürüklenen, tak tuk bir ses işittiler ansızın. Duvarın arkasından geliyordu ses ve iki kapıdan aynı uzaklıktaydı: sanki biri taşları söküp alarak duvarın orta yerinde ken-

disine yeni bir kapı açmaya çalışır gibiydi. İki sevgili pek çok korkmalarına karşın, yine de olağanüstü bir şey duymamışlar gibi davrandılar. Birbirleriyle konuşup doğal sayılmayacak kadar yüksek sesle güldüler. Sonunda yorgun düştüler, duvardaki sesler kesildi. O geceden beri de evin iki kapısı büsbütün kapalı kaldı. Mahkûmlar gibi yaşamaya başlayan iki sevgili hastalıklı kimselere dönmüş, kendilerini tuhaf kuruntulara kaptırmışlardı. Duvardan gelen ses zaman zaman yineleniyordu. Her defasında iki sevgili dudaklarıyla gülüyor, oysa kalpleriyle ölüp ölüp diriliyorlardı. Ve her ikisi de biliyordu ki, duvardan gelen ses giderek daha gürültülü ve daha belirgin nitelik kazanmaktaydı; kendileri de seslerini giderek daha çok yükseltip birbirleriyle konuşmaya başlamışlardı, giderek daha donuk bir sesle gülüyorlardı.”

Sustum. “Evet, evet”, dedi yanı başımdaki mezarıcı, “öyledir, gerçek bir öykü bu.”

“Eski bir kitapta okudum öyküyü”, diye ekledim. “Okurken de çok tuhaf bir şeyle karşılaştım. ‘Azrail’in kadının kapısının önünde de boy gösterdiğinin anlatıldığı satırın arkasında eskimiş, solmuş bir mürekkeple küçük bir yıldız işareti çarptı gözüme. Bulutlar arasından bakar gibi sözcükler arasından size bakıyordu. Bir an düşündüm, satırlar kaybolursa ortadan, arkalarının yıldızlarla dolup taşıdığı açıkça görülebilecekti; bahar akşamları geç vakit gökyüzü aydınlandığında bazen olduğu gibi tıpkı. Derken bu önemsiz yıldız işareti tümüyle çıkıp gitmişti aklımdan; birden kitabın sonunda aynı işaretle karşılaşmayayım mı! Sanki bir gölde yansır gibi kaygan ve parlak kâğıtta onu yeniden karşımda bulmuştum. Aynı yıldızın hemen altında, kâğıdın yansımali soluk yüzeyi üzerinde, bir taraftan bir tarafa yuvarlanan dalgalar gibi zarif satırlar uzanıyordu. Yazı pek çok yerde

silinmiş, açık seçikliğini yitirmişti. Ama yine de okuyup tümüyle anlamını çıkarabilmiştim. Yaklaşık şöyle deniyordu:

‘Bu öyküyü öylesine sık okudum, hem de bunu hiçbir günü atlamadan yaptım ki, bazen onu belleğime dayanarak ben kendim kaleme aldığımı inanır gibi oldum. Ama öykü bende şimdi buraya not edeceğim gibi bir seyir izlemişti: Kadın Azrail’i görmedi asla; hiç kuşkulananmadan onu kapıdan içeri aldı. Ne var ki, Azrail, biraz telaşlı, vicdanı pek rahat olmayan biri gibi şöyle konuştu: ‘Al şu keseyi, kocana ver!’ Kadının soran gözlerle kendisine baktığını görünce, hiç durmayıp ekledi: ‘Tohum var içinde, çok iyi tohumlardır.’ Sonra, arkasına bakmadan çıkıp gitti evden. Kadın, eline tutuşturulan keseciği açtı; gerçekten bir çeşit tohum bulunuyordu içinde, sert, çirkin tanecikler. Bunun üzerine şöyle düşündü kadın: ‘Tohum henüz gelişmemiş, ileride gelişecek bir şeydir. Böyle bir tohumdan yarın neyin filizlenip yeşereceğini nereden bilirsin. Bu sevimsiz tanecikleri doğrusu kocama vermek gelmiyor içimden. Hiç de bir armağana benzer tarafları yok. En iyisi onları bahçemizdeki tarha ekeyim, bakalım ne yeşerip filizlenecek içlerinden. Sonra onu alıp kocama götürür, tohumu nerden aldığımı kendisine açıklarım.’ Böyle de yaptı kadın. Kocasıyla yine eski yaşamlarını sürdürdüler. Azrail’in kapısının önünde dikildiğini görmüş olan kocası, başlangıçta biraz tedirgindi; ama karısının her zamanki gibi büyük bir konukseverlikle, tasa ve endişeden uzak davrandığını görünce, kapısının geniş kanatlarını yeniden açtı, gürül gürül bir yaşam ve ışık yeniden evin içine dolmaya başladı. Bir sonraki bahar tarhın orta yerinde o zarif ateş zambakları arasından küçük bir fidan yüz göstermişti. Ensiz, kara kara yaprakları vardı, defne ağacınıninkileri andıran sivri yapraklar. Karanlık yüzeyleri üzerinde tuhaf bir parıltı seçiliyordu. Adam, bu bitkinin nereden bah-

çelerine geldiğini her Allahın günü karısına sormaya niyetleniyor, ama her defasında yine vazgeçiyordu. Benzer bir duygu içindeki kadın da susuyor, yapacağı açıklamayı bugünden yarına erteleyip duruyordu. Ama bir yanda bastırılmış soru, öbür yanda asla cesaret edilip açığa vurulmamış yanıt, iki sevgiliyi, yeşil karanlığıyla bahçedeki çiçeklerden alabildiğine garip biçimde ayrılan fidanın başında biraraya getiriyordu. Bir sonraki bahar geldiğinde, kadınla kocası başkalarıyla olduğu gibi bu fidanla da ilgilenmeye başladılar; fidanın hepsi boy veren çiçeklerle etrafı sarılmış, ilk yıldaki gibi yine öyle hiç değişmeden ve suskun, tüm güneş ışınlarına duyarsız, oracıkta dikildiğini görünce, bir hüznün çöktü içlerine. Üçüncü bahar geldi mi, birbirlerine hiç çıtlamadan tüm güçlerini özellikle *bu* fidanın bakımına harcamaya karar verdiler. Bekledikleri bahar yüz gösterdiğinde usulcacık, el ele vererek, her biri kendi kendisine vaat ettiği şeyi yapmaya koyuldu. Bahçeyi baştan aşağı yabancı otlar bürümüşü, ateş zambakları her zamankinden daha solgun görünüyordu. Ama bir ara, bulutlu, ağır bir geceden sonra sabah vakti sessiz, ıslık ıslık parıldayan bahçeye çıktıklarında anladılar: Yabancı fidanın siyah ve sivri yapraklarından solgun, mavi bir çiçek başını çıkarmıştı, kendisine dar gelen tohumcukların kabuklarını dört bir yandan sıkıştırıyordu. Fidanın önünde birleşmiş ve suskun, bir süre dikildiler. Asıl şimdi söyleyecek bir şey bulamıyorlardı. Çünkü artık biliyorlardı ki, karşılarında açan ölüm çiçeğidir. İki sevgili aynı zamanda eğilip körpe çiçeği koklamaya koyuldular. – Ama o sabahtan sonra dünyada her şey kendileri için başkalaşmıştı.’ Eski kitapta işte böyle yazıyordu” diyerek sözlerimi bitirdim.

“Peki, kim kaleme almış bu satırları?” diye ısrarla öğrenmek istedi mezarıcı. “Yazıya bakılırsa bir kadın”, diye

yanıtladım. “Ama kimin yazdığını araştırmak ne işe yarar! Harfler iyice sararıp solmuştu: karşımda biraz modası geçmiş bir yazı karakteri vardı. Belki yazıyı kaleme alan kadın çoktan ölmüştü.”

Mezarcı derin düşüncelere dalmıştı. Sonunda şöyle dedi: “Yalnızca bir öykü bu. Ama insanı öylesine duygulandırıyor ki!” Kendisini yatıştırmaya çalışarak, “Şey”, dedim, “seyrek öykü dinleyen insanlarda böyle olur hep.” “Ya?” dedi mezarcı, bana elini uzattı ardından; elini sımsıkı kavradım. “Ama öyküyü başkalarına da anlatmak isterim doğrusu. Sanırım bir sakıncası yoktur?” Hayır anlamında başımı salladım. Birden aklına geldi mezarcının: “Ama benim kimsem yok ki! Kime anlatacağım!” – “Bakın, kolayı var; çalışırken çocuklar sizi seyretmeye geliyor ya, onlara anlatırsınız işte. Çocuklara anlatmayıp da kime anlatacaksınız?”

Çocuklar gerçekten son üç öyküyü dinlemişti. Ancak, kulağıma yanlış gelmediyse, akşam bulutlarından öyküyü kısmen duymuşlardı. Çocuklar küçüktürler çünkü, akşam bulutlarına bizden daha uzaktırlar. Ama *bu* öyküde çok yerindedir böyle olması. Hans’ın uzun ve düzgün konuşmasına karşın, olayın çocuklar arasında geçtiğini anlayacak ve benim öyküme eleştirel açıdan, bilirkişi gözüyle bakacaklardır. Ama kendilerinin hiç zahmet çekmeden, kolaylıkla yaşadıkları şeyleri, bizlerin ne büyük bir çabayla ve ne kadar beceriksizce yaşadığımızı öğrenmemeleri daha iyidir.

İvedi Bir Gereksinimden Doğmuş Dernek

Bizim kentin içinde bir sanatçılar derneğini barındırdığını yeni öğrendim. Kısa süre önce, kolaylıkla tasarlanacağı gibi çok ivedi bir gereksinimden doğmuş derneğin hızla serpilip geliştiği sağda solda söyleniyor. Dernekler ne yapacaklarını bilemediler mi, hızla serpilip gelişmeye bakarlar; gerçek bir dernek kimliğini kazanabilmek için bunu yapmalarının zorunlu olduğunu öğrenmişlerdir.

Sayın Baum'un derneğin onur üyesi, kurucusu, bayraktarı, kısaca her şeyi olduğunu, üzerindeki değişik payeleri birbirinden ayırmakta güçlük çektiğini söylemem gereksiz. Bir genci yollayıp derneğin 'gecelerine' katılmaya çağırdı beni. Tabii pek nazıkçe teşekkür ettim ve yaklaşık beş yıldır çalışmalarımın derneğin amacına karşıt bir doğrultu izlediğini ekledim sözlerime. Gereken ciddiyeti takınıp, "Tasavvur buyurun, beş yıldan beri hiçbir dakika geçmiyor ki, üyesi olduğum bir dernekten çıkmayayım", diye açıkladım. "Ama yine de adeta beni içinde barındıran bir sürü dernek bulunuyor." Genç adam ilkin bu açıklamamdan ürkmüş göründü, ardından saygılı bir üzüntü ifadesiyle ayaklarıma dikti gözlerini. Ayaklarımdan 'derneklerden çıkıp gidişimi' görmüş olmalıydı ki, beni onaylar gibi anlayışla başını salladı. Bu davranışını pek beğenmiştim, o anda evden çıkıp gitmem gerekiyordu; "İsterseniz buyrun, yolda bana biraz ar-

kadaşlık edin” dedim. Birlikte yürümeye koyulduk. kentin dışına çıkıp istasyona yöneldik, çevrede göreçeğim bazı işler vardı. Yolda kimi konular üzerinde sohbet ettik; genç adam öğrendiğime göre bir müzisyenmiş, bunu alçakgönüllülükle bana açıkladı, ama halinden müzisyen olduğu anlaşılmıyordu pek. Gür saçları dışında başkalarına hemen yardıma hazır hizmet aşkı belirleyici özelliklerini oluşturunordu; fazla uzun sayılmayacak yolda kazara düşürdüğüm iki eldiveni yerden kaldırıp bana verdi, cebimde bir şeyler ararken şemsiyemi tuttu, sakalımdan sarkan bir şeye, burnumun üzerine konan bir toza kızarak dikkatimi çekti, yardım için yüzüme uzanmak özlemiyle yanıp tutuşan parmakları bana doğru uzar gibi oldu adeta. Hatta genç adam, o gayretkeşliğiyle zaman zaman geride kalıyor, yere düşerken ağaçların dallarına takılıp kalmış solgun yaprakları, kendini açıkça belli eden bir hazla topluyordu. Onun bu sürekli duraklamalarının bana treni kaçtırtacağını görüyordum. İstasyon henüz epey uzaktaydı, ben de bana eşlik eden delikanlıya bir öykü anlatarak onu biraz yanı başımda tutmak istedim.

Hiç vakit geçirmeden başladım anlatmaya: “Gerçek zorunluluktan doğmuş böyle bir derneğin kuruluş süreci hiç yabancıım değil. Dinleyin, göreceksiniz. Çok olmadı, üç ressam bir rastlantı sonucu eski bir kentte biraraya geldiler. Sannattan konuşmadılar tabii, en azından öyle görünüyordu. Eski bir meyhanenin bir arka odasına çekilmiş, birbirlerine sağı solu gezip dolaşırken başlarından geçenleri, yaşadıkları çeşitli maceraları aktardılar. Derken konuşmaları kısaldıkça kısaldı ve ağızlarından çıkan sözcükler daha dolaysız nitelik kazandı. Sonunda boyuna yineledikleri birkaç fıkradan başka bir şey bulamadılar söyleyecek. Bir yanlış anlamaya meydan vermemek için aklımdayken şunu belirtiyim ki,

üçü de gerçek sanatçılardı: rastlantıların değil. doğanın sanatçı yeteneğiyle donattığı kişilerdi. Meyhanenin arka bölümündeki o kasvetli akşam da bu gerçeği değiştirmekten uzaktı kuşkusuz: zaten akşamın ileride nasıl geçtiğini çok geçmeden öğreneceksiniz. Zamanla meyhaneye başka müşteriler de gelmişti; sıradan kimselerdi hepsi, bundan rahatsızlık duyan üç ressam fazla oturmayıp kalktılar: meyhanenin kapısından çıkar çıkmaz. önceki kimliklerinden sıyrılıp bir başka kimliğe büründüler. Biri öbürsünden biraz ayrı, sokak ortasından yürüyorlardı. Meyhanedeki gülüşlerin izleri, yüz hatlarındaki bu ilginç düzensizlik hâlâ kaybolmamıştı, ama gözlerine her şeye karşın çevreyi temaşa ettiklerini gösterir vakur bir ifade gelip yuvalanmıştı. Ansızın ortadaki, sağdakini dürttü. Sağdaki hemen onun ne demek istediğini anladı. Önlerinde dar bir sokak uzanıyordu, narin ve sıcacık bir loşlukla örtülmüştü. Biraz yokuştu, perspektif bakımından pek seçkin bir konumu içeriyordu: alabildiğine gizemsel, beri yandan aşına bir şeyleri kendisinde barındırır gibiydi. Üç ressam bir an kendilerini sokaktaki bu havanın etkisine bıraktılar. Hiç konuşmuyorlardı; çünkü biliyorlardı ki, gönüllerindeki duygular dile gelecek gibi değildir. Niha yet kendilerini ressam yapan da, dile getirilemeyecek bazı duyguların içlerindeki varlığıydı. Ansızın sokağın bir yerinden bir ay yükseldi, evlerden birinin sivri çatısının kenarlarına gümüşten çizgiler çekti, derken bir ezgi yankılandı bir evin avlusundan. Üç ressamdan ortadaki, 'Ne zevksiz şey', diye homurdandı. Yollarına devam ettiler. Hâlâ sokağı olanca genişliğiyle işgal ediyorlarsa da, şimdi birbirlerine biraz daha yakın yürüyorlardı. Derken, bir meydanda buldular kendilerini. Bu kez sağdaki ötekilerin dikkatini çekti. Geniş ve boş meydanda ayın ressamlarda yol açtığı bir rahatsızlık söz konusu değildi, hatta onun varlığını gerekli bu-

luyorlardı. meydanı olduğundan büyük gösteriyor. evleri şaşırtıcı. kulak kabartmış çevreyi dinleyen bir dirimsellikle donatıyordu. Kaldırım taşı döşenmiş meydanın aydınlık yüzeyini. orta yerde bir çeşmeyle onun koyu gölgesi kesintiye uğrattıyordu; öylesine atak bir davranış ki, ressamı son derece etkilemişti. Birbirlerine sökölüp adeta karşılarındaki manzaranın memelerine sarılıp emmeye koyuldular. Ne var ki, tatsız bir olay bu duruma son verdi. Yaklaşan aceleci, hafif ayak sesleri işittiler; çeşmenin karanlığından bir erkek silueti sıyrılıp çıktı derken; ayak seslerine ve onlarla ilgili ne varsa hepsine alışılmış bir sevecenlikle kucak açtı ve güzelim meydan birden acınacak bir manzaraya büründü; üç ressam da *tek* bir kişi gibi davranıp bu manzaraya sırt çevirdi. Çeşme başındaki sevgili çiftine tamamen teknik bir deyimle yaklaşarak, 'İşte yine o lanet olası yaman öge!' diye yükseltti sesini sağdaki. Ortak bir kızgınlıkla ressamı daha uzunca bir süre plansız programsız kentte dolaştılar. boyuna yeni motifler keşfederek. beri yandan her seferinde bir bayağılığın, güzel bir manzaranın sessizlik ve sadeliğinin canına okumasına ateş püskürerek. Gece yarısına doğru bir otelde, soldaki en küçüklerinin odasında oturuyor, gidip yatmayı akıllarından geçirmiyorlardı. Gece yaptıkları gezinti içlerinde bir yığın plan ve tasarının hayata gözlerini açmasını sağlamış, hepsinin de aslında aynı düşüncede kişiler olduklarını ortaya koymuş, alabildiğine büyük bir zevkle birbirlerine görüşlerini karşılıklı aktarmaya başlamışlardı. Öyle kusursuz cümlelerle konuştukları ileri sürülemezdi, sıradan insanların anlayamayacakları birkaç kelimeyle söyleşiyor, ama kendi aralarında o kadar iyi anlaşıyorlardı ki, birbirlerine komşu odalarda kalan üç ressamın sabah saat dörde kadar gözlerine uyku girmede. Ama uzun zaman birarada oturup çene çalmaları somut ve gerçek bir başarıyla sonuçlanmıştı.

Bir dernek gibi bir şey kuruldu: daha doğrusu dernek. her üç ressamın niyet ve amaçlarının birbirlerinden ayrılamayacak kadar yakınlığı anlaşıldığı an kurulmuş bulunuyordu. Kurucuların aldığı ilk ortak karar hemen hayata geçirildi. Kentten çıkıp taşranın üç saat kadar içerilerine uzanılarak ortak bir çiftlik kiralandı. Kentte kalmanın başlangıçta hiçbir anlamı yoktu. İlk taşrada yaşayıp kendilerine belli bir üslup edinmek, kişisel bir özgüven duygusunu geliştirmek, gereken bakış keskinliğini, el becerisini ve bir ressamın on-suz yaşayabileceği, ama ressamlık yapamayacağı ustalığı ele geçirmeyi düşünüyorlardı. Bütün bu erdemleri edinmelerinde de, aralarındaki dayanışma, yani dernek kendilerine yardımcı olacaktı; ama en büyük yardım derneğin onur üyesinden, yani doğadan gelecekti. ‘Doğa’ denince, üç ressam, Yüce Tanrı’nın kendi eliyle yarattığı ya da dolaylı olarak yaratmış olabileceği ne varsa bunları anlıyordu. Bir çit, bir ev, bir çeşme insan elinden çıkmış nesnelerdir nihayet.

Ne var ki, bütün bunlar bir süre var oldu da, ağaçların, çalıların ve çevrelerindeki diğer nesnelerin bazı özelliklerini kendilerine mal ettiler mi, adeta Tanrı’nın, dolayısıyla her üç ressamın mülkiyetine dönüşür. Çünkü Tanrı ve sanatçı arasında duruma göre zenginlik de, yoksulluk da birdir. – Eh, ortak çiftliklerinin çevresinde açılıp uzanan doğada Tanrı’nın fazla bir zenginliği göze çarpmıyordu. Ama çok sürmedi, Tanrı’yı yola getirdiler. Çevredeki arazi düzdü, yadsınacak gibi değildi bu. Ne var ki, gölgelerinin *derinliği* ve ışıklarının yüksekliği dolayısıyla düz arazide uçurumlar ve tepeler meydana gelmişti, bunlara karşılık arazide uzak çayırlardan ve verimli topraklardan bir sürü ara bölge yer alıyor. bu bölgeler de engebeli bir arazinin maddi değerini oluşturuyordu. Etrafta fazla ağaç yoktu, olan ağaçların hepsi de aynı türdendi. Ne var ki, açığa vurdukları duygular,

rastgele bir dalın içindeki özlem ve bir gövdedeki yumuşak saygı. onları çok sayıda bireysel canlılar olarak gösteriyordu. Bazı otlaklar vardı ki, her biri bir kişilik sahibiydi, karakterlerindeki çok yönlülük ve derinlikle her üç ressamı şaşkınlıktan şaşkınlığa sürüklüyordu. Hayranlık ve coşkuları öylesine büyüktü, çalışmalarıyla kendilerini öylesine özdeşleşmiş hissediyorlardı ki, üç ressamdan her birinin altı ay sonra kendi evini kurup buraya taşınması önem taşıyor, buna sadece bir mekân sorunu gözüyle bakılıyordu. Ancak, bir başka şey vardı ki, burada belirtmeden geçmememiz gerekiyor. Ressamlar pek kısa sürede pek çok iyi işe kaynaklık eden derneklerinin kuruluş yıldönümünü şu ya da bu şekilde kutlamak istemiş, bunun için de her biri ötekilerin evlerini gizlice resmetmeye karar vermiştir. Belirli gün gelince, biraraya toplandılar, her biri yaptığı resmi yanında getirmişti. Derken o sırada oturdukları evlerin, evlerinin konumu ve ne kadar kullanışlı olduğu konusunda sohbete koyuldular. Öylesine coşkuyla, ateşli ateşli konuşuyorlardı ki, söyleşiye dalarak her biri yanında getirdiği yağlıboya eskizlerini unutmuş, gecenin geç vakti açılmamış ambalajıyla onları alıp yine kendi evine taşımıştı. Bunun nasıl gerçekleşebildiğine doğrusu akıl erdirmek güçtü. Ama ileriki günlerde de resimlerini birbirlerine göstermediler, biri ötekileri ziyarete gittiğinde (bu da işlerin çokluğundan giderek seyrekleşmişti) dostunun resim sehпасı üzerinde, henüz çiftlikte hep birlikte kaldıkları o ilk zamana ilişkin eskizlerle karşılaşıyordu. Ne var ki, günün birinde sağdaki (şimdi de her üç evin sağındakinde oturuyordu, dolayısıyla bundan böyle de sağdaki diye nitelenebilirdi), benim en küçükleri dediğim dostunun evinde derneğin kuruluş yıldönümü kutlaması için yapılan, daha önce sözü edilmesine karşın henüz gizli tutulan tablolarından birini gördü. Düşünceli düşünceli bir sü-

re resmi seyretti, onu alarak aydınlık bir yere geldi ve ansızın gülmeye başladı: 'Bak, hiç beklemezdim doğrusu. benim evi nasıl da isabetli bir şekilde yansıtmışsın! Evimin gerçekten zekice bir karikatürü. Biçim ve renkteki abartmalarda. evimin kuşkusuz biraz fazla öne çıkarılmış çatısının resme geçirilmesinde gerçekten ustalık okunuyor.' Bu sözleri işiten en küçüklerinin yüzünde hiç de o memnun ifadelerden biri açığa vurmamıştı kendini, uğradığı şaşkınlıkla hemen ortadaki evde oturan, hepsinden daha akıllı başında biri sayılan dostlarına koşmuştu; çünkü bu gibi olaylardan sonra hemen yılgınlığa kapılıp, yeteneğinden kuşku duyan biriydi. Ortadaki dostlarını evinde bulamayınca, atölyesinde biraz sağı solu karıştırmaya başlamıştı; çok geçmeden gözüne bir tablo ilişmiş, tabloya karşı içinde tuhaf bir soğukluk duymuştu. Bir evin resmiydi bu, ama tam bir budalanın içinde oturacağı gibiydi ev. O nasıl bir cepheydi öyle! Böyle bir evi yapsa yapsa mimariden hiç nasibini almamış biri yapabilirdi ve işte böyle biri resim sanatına ilişkin düşüncelerini ev üzerinde uygulamıştı. Sanki parmaklarını yakmış gibi resmi kaldırıp bir kenara koydu. Tablonun sol kenarında yapılacak ilk jübile şenliğinin tarihi okunuyor, yanı başında da 'Bizim en küçüğümüzün evi' yazısı yer alıyordu. Kuşkusuz ev sahibini beklemeyen en küçükleri, biraz keyfi kaçmış olarak dönüp kendi evine geldi. Her üç ressamdan en küçükleriyle sağdaki o günden sonra daha temkinli davranmaya başlamış, kendilerine uzak motifler aramış, doğal olarak pek çok yararını gördükleri derneklerinin ikinci kuruluş yıldönümü için bir şey hazırlamayı akıllarından geçirmemişlerdi. Hiçbir şeyden haberi olmayan ortadaki ise, inadına giderek artan bir gayretle sağdakinin evine en yakın bir motif üzerinde çalışmaya başlamış, içindeki belirsiz bir duygu sağdakinin evini yapacağı resim için model almaktan kendisini

alıkoymuştu. – Resmi bitirip de sağdaki dostuna götürünce, dostu onu tuhaf bir soğuklukla karşıladı. resme şöyle bir baktı sadece. gelişigüzel bir şey söyleyip geçti. Bir süre sonra da şöyle dedi: ‘Son zamanda bu kadar uzak bir seyahate çıktığından hiç haberim yoktu doğrusu.’ ‘Nasıl uzak? Ne seyahati?’ Ortadaki, konuşulandan tek kelime anlamamıştı. ‘Şey – bu ustalıklı çalışma’, diye yanıtladı sağdaki. ‘Besbelli Hollanda’da ele geçirilmiş bir motif–’ Aklı başında biri olan ortadaki kakkahayla güldü bunun üzerine. Sağdaki ‘Harika doğrusu, söylediğin Hollanda motifi senin kapının önünde duruyor’ diye yanıtladı. Ve ortadakinin sözü üzerine bir türlü yatışmak bilmedi. Ama ortadaki dostu gülmemiş, hiç gülmemişti. Zorla gülümsemeye çalışarak, ‘Güzel bir şaka doğrusu!’ demişti. – ‘Hiç de değil. Kapıyı aç, sana hemen göstereyim böyle olmadığını!’ Birden ortadakileri bizzat kapıya yönelmişti. ‘Dur!’ dedi ev sahibi emredercesine. ‘Bu çevreyi asla görmediğimi ve *asla da görmeyeceğimi*, çünkü gözlerim için kısaca var olma şansına sahip olmadığını açıklamak isterim sana.’ Ortadaki, ‘Ama’, dedi şaşırarak. ‘İsrar ediyorsun demek?’ diye devam etti sağdaki, sinirlenmiş, ‘Pekâlâ, bugünden tezi yok gidiyorum buradan, sen beni buradan ayrılmaya zorluyorsun, bu çevrede yaşamak istemiyorum artık. Anlaşıldı mı?’ – Böylece ikisi arasındaki dostluk sona ermiş, ama dernek varlığını sürdürmüştü, çünkü dernekler yasasına uygun olarak bugüne kadar çalışmasını tatil etmiş değil. Hiç kimsenin aklına böyle bir şey gelmemişti; ayrıca, derneğin bütün dünyaya yayıldığını söylersek hiç de haksızlık etmiş sayılmayız.”

Hanidir dudaklarını sivriltilip duran o gayretkeş genç, “Dernek yaşamının üstünlüklerinden birini yine burada görüyoruz”, diye atıldı. “Kuşku yok ki pek çok seçkin üstatlar bu içtenlikli beraberlikten doğup çıkmıştır.” Ben,

“İzin verirseniz devanı edeyim öyküme”. dedim. Genç adam, bu arada kaşla göz arasında eliyle yenimdeki tozları uzaklaştırmıştı. “Şimdiye kadar anlattıklarım aslında bir girişti, öykünün kendisinden daha karmaşık bir giriş. Evet, az önce demiştim ki, dernek bütün yeryüzüne dağıldı, ki bu da gerçek. Üç üyesi büyük bir dehşete kapılarak birbirlerinden kaçıp gittiler. Hiçbir yerde huzur bulamadılar. Her biri bulunduğu ülkeyi ötekilerden biri tanıyabilir de yapacağı o uğursuz resimle kutsallığına gölge düşürür diye çekiniyordu. Her üçü yeryüzünün sınırında birbirine karşıt üç noktaya ulaşmıştı ki, akıllarına o hazin düşünce geldi, kendi göğüne, giderek büyüyen kendine özgülüğüyle dile getirdiği bu göğe ötekilerin ulaşabileceği sanısına kapıldı. Bu trajik anda her üçü aynı zamanda resim sehpalarıyla geri geri gitmeye koyuldu, beş adım daha gerileseler, yeryüzünün kenarından aşağı, sonsuzluktan içeri yuvarlanacak, bundan böyle baş döndürücü bir hızla hem dünyanın, hem güneşin çevresinde dönerek ikili bir devinimi gerçekleştireceklerdi. Ama Tanrı’nın ilgisi ve uyanıklığı bu kötü akıbetten korudu kendilerini. Tanrı tehlikeyi gördü ve son anda bulunduğu yerden çıkarak gökyüzünün ortasına gelip dikildi (başka da ne yapabilirdi zaten?). Onu karşılarında görünce, ilk anda ürken üç ressam daha sonra tezgâhlarını kurup paletlerini açtı. Böyle bir fırsatı elden kaçırmak istemiyorlardı. Yüce Tanrı öyle her gün, herkese gösterir miydi kendini. Üç ressamdan her biri, doğal olarak Tanrı’nın yalnızca *kendi önünde* dikildiğini sanıyordu. Beri yandan, giderek daha çok önlerindeki çalışmaya veriyorlardı kendilerini. Tanrı yine gökyüzüne çekilecek oldukça, her seferinde ermişlerden Lukas yalvarıp yakararak onu bir süre daha, resimlerini yapıp bitirinceye kadar dışarıda tutmaya çalışıyorlardı.”

“Ve ressam beyler bu resimleri hiç kuşkusuz sergilemiş, hatta belki de satmışlardır”, dedi müzisyen delikanlı, alabil-
diğine yumuşak bir tonla. “Siz ne diyorsunuz kuzum!” diye
karşı çıktım ben. “Hâlâ Tanrı’nın resmini yapıp duruyorlar,
dünyadan göçüp gidinceye kadar da sürdürecekler bu işi.
Ama hayatta bir kez daha bir araya geldiler de, ki bana gö-
re olmayacak bir şey bu, yaptıkları resimleri birbirlerine
gösterdiler mi, kim bilir resimler belki birbirinden pek ayırt
edilmeyecektir.”

Sonunda istasyona varmıştık. Daha beş dakikalık bir
zamanım vardı. Yolda bana arkadaşlık ettiği için genç ada-
ma teşekkürde bulundum, böylesine kusursuz şekilde tem-
sil ettiği o körpe dernekteki çalışmaları için sonsuz başarılar
diledim. Genç adam, sağ işaret parmağıyla küçük bekleme
salonunun pencere pervazlarına adeta yüklenen tozları top-
luyor, alabildiğine dalgın ve düşünceli görünüyordu. Ne ya-
lan söyleyeyim, anlattığım öykünün kendisini böyle düşün-
dürmesi duygularımı okşamıştı. Genç adam veda sırasında
eldivenimden kırmızı bir ipliği çekip alırken, içimde şükran
duygusuyla kendisine bir tavsiyede bulunarak şöyle dedim:
“Tarlalar arasından dönebilirsiniz, bu yol caddeden bir hay-
li daha kısadır.” Gayretkeş genç adam, “Bağışlayın”, dedi
önümde eğilerek, “ben yine caddeden döneceğim. Neredey-
di, hatırlamak istiyorum. Siz lütfedip de bana önemli bazı
şeyler anlatırken, ben tarlanın birinde bir korkuluk görür
gibi olmuşum, eski bir giysi vardı üzerinde, yenlerinden bi-
ri, sol yendi sanırım, bir kazığa takılmış sarkıyor, rüzgârda
hiç yerinden kımıldamıyordu. Ben de bu durumda, herkesin
bir hizmette bulunması gereken bir çeşit dernek gözüyle
baktığım insanlığın ortak çıkarına ufak bir katkı olsun is-
tiyor, bu sol yeni gerçek amacına yöneltmek, yani rüzgârda
kımıldamasını sağlamakla yükümlü hissediyorum kendi-

mi...” Genç adam, sevimli bir gülümsemeyle uzaklaştı. Ben-
se az kalsın treni kaçırıyordum.

Bu öykünün kimi parçalarını genç adam derneğin bir
gecesinde ezgiler halinde söyledi. Allah bilir, kim beste-
mişti bu parçaları. Sayın bayraktar Baum, ezgileri çocukla-
ra taşıdı, onlar da içlerinden bazısını öğrendiler.

Dilenci ve Mağrur Froylayn

Tesadüf bu ya. Öğretmen Bey’le aşağıdaki küçük olaya tanık olduk. Bizim orada, orman kenarına ara sıra yaşlı bir dilenci gelip dikilir. Bugün de yine aynı yerdeydi, her zamankinden daha zavallı, daha sefil; yaslandığı yıkıldı yıkılacak tahta çitin latalarına acınacak derecede benziyor, latarlardan nerdeyse ayırt edecek gibi değil. Derken küçücük bir kız koşa koşa adama yaklaştı, elindeki ufak bir madeni parayı adama verecekti. Bu kadarıyla yadırganacak bir yanı yoktu işin; insanı şaşırtan, kızın sadakayı veriş biçimiydi. Dizlerini bükerek yaptığı güzel, kusursuz reveransla, sanki kimsenin fark etmesini istemezmiş gibi ihtiyar dilencinin eline kaşla göz arasında parayı tutuşturdu, ardından yeniden bir reverans yapıp bir anda gözden kayboldu. Ne var ki, bu iki reverans en azından imparatorlara layık nitelikteydi. Olup bitene Öğretmen Bey fena içerlemişti; hiç durmayıp dilencinin yanına seğirtecek, belki adamı çitin başından kopup uzaklaştıracaktı; çünkü, bilindiği üzere, Yoksullar Derneği’nin yönetim kurulundaydı Öğretmen Bey ve sokakta dilenilmesine karşıydı. Kendisini tutup bırakmadım. “Bu insanlar bizim tarafımızdan desteklennemekte, hatta kesinlikle denebilir ki, geçimleri bizim tarafımızdan sağlanmaktadır”, dedi Öğretmen Bey öfkeyle. “Üstelik kalkıp sokakta dilenmeleri düpedüz arsızlıktan başka şey değil.” Kendisini yatış-

tırmak isteyerek. “Sayın Öğretmen–” dedim. Ama o beni hâlâ orman kenarındaki çite doğru çekip götürmeye çalışıyordu. “Sayın Öğretmen”, diye tekrarlardım, bir rica tonuyla. “Size bir öykü anlatacağım izin verirseniz?” O. “Hemen şimdi olması şart mı?” diye yanıtladı hırsla. Ben, sorusunu ciddiye alarak, “Evet, şart!” dedim. “Az önce tesadüfen izlediğimiz olay aklınızdan çıkıp gitmeden anlatmalıyım.” Öğretmen Bey, kendisine anlattığım son öyküden bu yana bana karşı bir güvensizlik duymaktaydı, yüzünden okuyordum bunu, kendisini rahatlatmak için, “Yüce Tanrı’yla ilgili değil öykü, gerçekten”, diye ekledim. “Tanrı anlatacağım öyküde yer almıyor. Tarihsel bir öykü benimkisi.” Bu sözlerim de doğrusu etkisini göstermişti. Sadece tarih sözü ağzınızdan çıkmasın, hangi öğretmen olursa hemen dike kulaklarını, çünkü tarih düpedüz saygıdeğer bir şeydir, sakıncalı tarafı yoktur. Ayrıca, pedagoji alanında kendisinden yararlanılabilir. Baktım, Öğretmen Bey gözlüklerini çıkarıp temizledi, görme gücünü kulaklarına aktardığının bir işaretiydi bu, elverişli ortamdan ustaca yararlanıp başladım anlatmaya:

“Olay Floransa’da geçiyor. Henüz hükümdarlık koltuğuna oturmamış genç Lorenzo de Medici, tam o sırada ‘Trionfo di Bacco ed Arianna’ şiirini yazmış bulunuyor, bütün bahçeler, parklar şiirle yankılanıp duruyordu. O dönemde yaşayan ezgiler vardı. Şairlerin içlerindeki karanlıktan çıkıp seslere dönüşür ve sanki gümüşten kayıklar gibi bu sesler üzerinde bilinmedik bir ülkeye doğru korkusuzca kayıp giderdi. Şair bir ezgiye başlar, onu söyleyenler de ezgiyi tamamlardı. Trionfo’da yaşam, aydınlık, şakıyan, beri yandan karanlık bir arka planı, damarlarda dolaşan kanın uğultusunu içeren bu keman kutlanıyordu. Uzunlukları birbirinden farklı dizeler yukarılara çıkarak bir esriklikle sağa sola yalpalayan neşeye karışıyor, ama bu neşenin soluksuz

kaldığı her defasında kısa ve sade bir nakaratla baş döndürücü yükseklerden aşağılara iniyor ve bir uçurumun önüne gelip ürkererek gözlerini kapar görünüyordu. Nakarat şöyleydi:

*Gençlik ne de güzeldir, şenlendirir içimizi
Ama kim alıkoyabilir onu, kaçıp gider elden
Pişmanlık duyar geldiğine.
Neşelenmek istiyorsa biri
Durmasın neşelensin bugün
Yarın için kim garanti edebilir ona böyle bir şeyi.*

Bu ezgiyi söyleyenlerin bir telaşa kapılmasında, tüm neşe ve sevinci bugünün üzerine, bu biricik kayanın, bu sağlam temelin üzerine yığmasında şaşılacak bir taraf var mı? Bütün prenslerini, kadınlarını ve dostlarını bir *tek* tabloda bir araya toplamaya çalışmış Floransalı ustaların resimlerinin insan figürleriyle dolup taşması ancak bu yoldan açıklanabilir, resimlerin yapılmasında acele edilmezdi çünkü, ileride yapılacak bir resimde ilk resimdeki figürlerin eskisi gibi genç, eskisi gibi renkli, bir birlik ve beraberlik içinde kalacaklarını kim bilebilirdi? Sabırsızlık ruhunun kendini hepsinden belirgin açığa vurduğu kişiler gençlerdi ve bu da doğaldı. İçlerinden en önde gelenleri bir araya toplanıp Palazzo Strozzi'nin terasında oturuyor, pek yakında Sante Croce Kilisesi'nin önünde düzenlenecek şenlik üzerinde çene çalıyorlardı. Kenarda, bir kameriyede ise Pella degli Albizzi ressam dostu Tomaso'yla dikilmiş duruyordu; giderek artan bir coşkuyla bir konu üzerinde tartışır gibiydiler. Sonunda Tomaso birden yükseltti sesini: 'Yapamazsın, bahse girerim ki yapamazsın!' Bu sözler, terastaki öbür gençlerin dikkatini çekti. 'Nedir sorun?' diye atıldı Gaetano Strozzi, birkaç

dostuyla yaklaştı. Tomaso da bir açıklamada bulunarak. ‘Pella.’ dedi, ‘şenlikte Beatrice Altichieri’nin. bu mağrur kadının önünde dize gelecek. kendisinden tozlu eteğinin ucunu öpmesine izin vermesini rica edecekmiş.’

Bunun üzerine oradakiler güldü; Richard ailesinden Lionard söze karıştı: ‘Pella bunu sonradan bir kez daha düşünecektir sanırım. Kadınlar içinde en güzellerinin başka erkeklere gösteremeyecekleri gülümsemeyi kendisinde, esirgemediklerini biliyor kuşkusuz.’ Oradakilerden bir diğeri ekledi: ‘Beatrice henüz genç. Dudakları gülümsemesine izin vermeyecek kadar çocuksu bir sertlikte. Onun için de böyle mağrur bir hali var.’ Pella degli Albizzi aşırı sert bir edayla, ‘Hayır’, diye yanıtladı. ‘Mağrur bir kızdır Beatrice, ama gururu gençliğinden kaynaklanmıyor. Michelangelo’nun ellerindeki bir mermer gibi mağrurdur o, Madonna tablolarındaki bir çiçek gibi mağrur, bir elmas üzerinde gezinen gün ışığı gibi mağrurdur—’ Gaeano Strozzi biraz hoyrat bir edayla sözünü kesti Pella’nın: ‘Peki sen, Pella, sen de mağrur biri değil misin? Senin sözlerini işitince, sanki dilencilerin arasına karışmak, akşam ayininde Santissima Anunziata’nın sarayının avlusunda beklemek istiyorsun, sanki Beatrice yüzünü çevirip sana sadaka olarak bir solda vermeden oradan ayrılmayacaksın.’ Pella gözleri parıldayarak, ‘Evet, böyle yapacağım!’ diye yükseltti sesini, dostlarının arasından ite kaka kendine bir yol açarak merdivene yöneldi. Tomasso onu izleyecek oldu, ama Strozzi, ‘Bırak gitsin!’ dedi. ‘Şu sıra yalnız kalması iyidir. Her şeyden çok bu onun aklını başına getirecektir.’ Ardından da gençler bahçelere dağıldılar.

Santissima Anunziata’nın dış avlusunda o akşam da yaklaşık yirmi kadar kadın ve erkek dilenci akşam ayinini bekliyordu. Kendilerini isimleriyle bir bir tanıyan ve zaman

zaman Forta San Nicolo'daki yoksul evlerine gidip onların çocuklarını ve hastalarını ziyaret eden Beatrice, ayak üstü önlerinden geçerek her birinin eline ufak bir gümüş para tutuşturuyordu. Ancak, bugün saraydan çıkıp gelmekte biraz geç kalmış gibiydi. akşam ayinine davet eden çanlar çoktan çalmış, yalnızca yankılarından örülmüş iplikçikler alacakaranlıkta kiliselerin kulelerinden sarmaktaydı. Oracıkta bekleyen yoksullar arasında bir telaş, bir tedirginlik başgöstermişti; bunun bir nedeni de, tanımadıkları yeni bir dilencinin kilise kapısının önündeki karanlıktan içeri, kimseye görünmeden, sessizce sokulmuş olmasıydı. Bir kıskançlık duygusuyla yabancı dilenciye aralarından kovup uzaklaştırmak istiyorlardı ki, siyahlar giyinmiş, nerdeyse rahibe kıyafetiyle genç bir kız sarayın dış avlusunda gözüktü; iyilikseverliğinin frenlediği bir tempoyla dilencilerin birinden ötekisine gidiyor, kendisine eşlik eden cariyesinin elindeki ağzı açık keseden küçük sadakalar alıp her birinin eline tutuşturuyordu. Dilenciler Beatrice'nin önünde dize geliyor, bir yandan hıçkırarak solgun parmaklarını velinimetlerinin gösterişsiz giysisinin eteğinin ucuna dokunduruyor ya da bir şeyler kekeleyen ıslak dudaklarıyla eteğinin ucunu öpmeye çalışıyorlardı. Derken Beatrice bir sıra halinde dizilmiş yoksul insanların sonuna gelmişti, çok iyi tanıdığı bu insanların hiçbiri eksik değildi. Ama kilise kapısının gölge bir köşesinde, sırtında paçavralarla yabancı bir dilenci görünce irkildi Beatrice, ansızın bir şaşkınlığa kapıldı. Kendi dilencilerini daha çocukluğunda tammış, onlara sadaka vermek kendisi için doğal nitelik kazanmış, her kilise girişindeki kutsal su dolu mermer kaba parmaklarını daldırıyormuş gibi bir davranışa dönüşmüştü. Ama tanıdıkları dışında başka dilencilerin de bulunabileceği o zamana kadar hiç aklına gelmemişti. Dilenmelerinin nedenine ilişkin herhangi bir bilgi sahibi

olmayıp güvenlerini kazanmadığı bu dilencilere de sadaka verme hakkını nasıl bulabilirdi kendinde? Tanımadığı birinin eline bir sadaka tutuşturmak işitilmedik bir büyüklenme sayılmaz mıydı? İçinde boğuşan bu karanlık duygularla genç kız, sanki kendisini görmemiş gibi yeni dilencinin önünden yürüyüp geçti, yüksek kilisenin serinliğinden içeri süzüldü. Ama ayın başladığında, yapması gereken dualardan hiçbirinin aklına gelmediğini gördü. Zavallı adamı ayinden sonra artık kapıda göremeyeceğini, sıkıntısını hafifletmek için hiçbir şey yapmadığını, oysa gecenin az sonra çöküp tüm yoksullukları gündüzkünden daha büyük bir çaresizlik ve kasvetle donatacağını düşününce, bir korkudur düştü gönlüne. Para kesesini taşıyan cariyesine işaret edip onunla kilisenin kapısına yöneldi. Kapının önü boşalmıştı, ama yabancı dilenci, bir sütuna dayanmış hâlâ oracıkta dikiyor, kulak kabartmış, ne tuhafsa uzaktan, adeta gökyüzünden gelir gibi kilise içinden sızıp gelen ilahileri dinliyordu. Hemen önlerine gelip durulunca, acıma ve tiksinti duygularının kendi saflarında yer aldığından emin olur olmaz iğrenç yaraları üzerindeki örtüyü kaldıran cüzzamlılarda bazen karşılaşıldığı gibi, yabancı adamın yüzü hemen tümüyle bir örtü altında gizlenmişti. Beatrice duraksadı. Küçük para kesesini ellerinde tutuyor, kese içinde sadece birkaç gümüş para kaldığını hissediyordu. Derken ani bir kararla yürüyüp yabancı dilencinin yanına geldi ve adeta bir ezgi mırıldanır gibi titrek, bocalayan bir sesle, kaçamak bakışlarını ellerinden kaldırmaksızın şöyle dedi: ‘Niyetim sizi rencide etmek değil, Sayın Bay... Ama bana öyle geliyor ki, sizi yanlış tanımadımsa benden bir alacağınız var. Sanırım babanız bizim evde o zengin korkuluğu yaptı, kakma demirle bezedi, süsledi merdivenimizi. Babanızın ara sıra çalıştığı bir oda vardı, sonradan bu odada bir para kesesi bulundu – sanıyorum

– babanız kaybetmişti bu keseyi – kuşkusuz. Ne var ki. dudaklarından dökülen yalan Beatrice’i yabancı adamın önünde diz çökmek zorunda bırakmıştı. Diba kumaşından keseyi adamın pelerinle örtülmüş ellerine bırakarak kekeleydi: ‘Bağışlayın–’

Beatrice, yabancı dilencinin titrediğini hissetmişti beriyandan. Yanındaki korkuya kapılmış cariyesiyle kaçıp kilisenin içine sığındı. Kısa bir süre açık kaldı kapı, seslerden bir sevinç dalgası bir an dışarı taşıtı. – Öykü burada sona eriyor. Messer Pella degli Albizzi sırtındaki paçavraları ileride de çıkarmadı. Bütün malını mülkünü sağa sola dağıtarak yalınayak ve beş parasız ülkenin içerilerine yöneldi. Bir söylentiye göre, ileride Sublaco yakınlarındaki bir evde yaşadı hep.”

“Ne günlermiş, ne günlermiş!” dedi Öğretmen Bey. “Neye yaradı hepsi; zevk ve sefaya düşkün biri olma yolundaydı Pella, ama yaşadığı olayla bir serseriye, kaçınık birine dönüştü. Bugün artık kimse yoktur onu bilen.” “Hayır, var!” diye yanıtladım ben alçakgönüllü. “İsmi bazen Katolik kiliselerindeki büyük ayinlerde şefaatçiler arasında anılıyor, çünkü ermişlik aşamasına yükselmişti sonunda.”

Bu öykü de çocukların kulağına gitmişti. *Onda* da Tanrı’nın yer aldığını ileri sürüyor, Öğretmen Bey’in kızıp içermesine yol açıyorlar. Ben de bu konuda biraz şaşırmamış degildim; öyle ya, Öğretmen Bey’e Yüce Tanrı’nın içinde geçmediği bir öykü anlatacağıma söz vermiştim. Ama elbet çocuklar daha iyi biliyordur.

Karanlığa Anlatılmış Öykü

Paltomu sırtıma geçirip dostum Ewald'a gidecektim. Ama bir kitaba dalmış, bu işi savsaklamıştım; üstelik *eski* bir kitaptı okuduğum. derken Rusya'da nasıl bahar ansızın çıkıp geliverirse, öylece akşam oluvermişti. Daha bir an önce odamın içi en kuytu köşelerine kadar aydınlıktı, şimdiyse nesneler sanki loşluktan başka bir şey tanımamışlar gibi bir görünüm içindeydi; dört bir yanda karanlıkta koca koca çiçekler açıyor, bir parıltı sanki yusuflukların kadife kanatlarında çiçeklerin çanaklarının çevresinde geziniyordu.

Kötürüm dostumun artık pencerenin önünde oturuyor olamayacağı kuşkusuzdu. Ben de çaresiz evde kaldım. Dostuma, nasıl bir öykü anlatacaktım, bildiğim yoktu. Ama az sonra birinin, aklımdan çıkıp gitmiş öyküyü benden anlatmamı istediğini hissettim. Yalnız insanlardan biriydi belki bu kişi, uzakta bir yerde karanlığa gömülmüş odasının penceresi önünde dikilmiş duruyordu; ama belki de beni, kendisini ve nesneleri sarıp kuşatan karanlığın kendisiydi. Bak-tım olmayacak, ben de başladım karanlığa anlatmaya. Ve karanlık giderek bana daha çok sokuldu, ben de sesimi alçalttıkça alçalttım, sonunda iyice yavaş konuşmaya başladım. bu da anlatacağım öyküye uygun düşmekteydi. Unutmadan söyleyeyim. öykü günümüzde geçiyordu ve şöyle başlıyordu:

“Uzun bir ayrılıktan sonra. Doktor Georg Lassmann memleketi olan küçük kente doğru yola çıktı. Sahip olduğu fazla bir şey hiç olmamıştı burada. Şimdi de yalnızca iki kız kardeşi kalmış, yaşıyordu baba kentinde. ikisi de evliydi, görüldüğü kadarıyla iyi de evlilik yapmışlardı. On iki yıl uzak kaldıktan sonra kız kardeşlerini yeniden görme arzusu. Doktor Lassmann'ın bu ziyaretinin nedeniydi. Hiç değilse kendisi böyle olduğuna inanıyordu. Ama geceleyin, gözüne bir türlü uyku girmedigi tıklım tıklım bir trende giderken, gerçekte onu baba kentine çekip götüren nedenin çocukluğu olduğunu anladı, kentin eski sokaklarında ele geçirmeyi umduğu bir şey vardı adeta, bir kapı, bir kule, bir çeşme, kendisini sevindirecek ya da üzüntüye boğacak bir şey; ele geçireceği bu nesneye dayanarak nasıl biri olduğunu yeniden keşfetmek istiyordu. Hayatın içinde kendini bazen kaybediyordu insan. Ansızın Doktor Georg Lassmann'ın zihnine çeşitli hayaller üşüştü: Heinrich Sokağı'ndaki pırıl pırıl kapı tokmakları ve koyu renge boyanmış taban tahtalarıyla küçük ev, evdeki bakımlı mobilyalar, nerdeyse büyük bir saygıyla mobilyaların yanı başlarında dikilmiş duran anne ve babası, koşturmacalarla, çabuk çabuk geçip giden haftanın günleri ve içi boşaltılmış salonları andıran pazarlar, gülerek ve biraz şaşkın karşılanan seyrek misafirler, akordu bozulmuş piyano, yaşlanmış kanarya, bir ata yadigârı olup üzerinde oturulmasına izin verilmeyen koltuk, bir isim günü, Hamburg'tan gelen bir amca, bir kukla tiyatrosu, bir lanterna, çocuklardan oluşan bir kalabalık ve birinin 'Klara' diye seslenişi. Doktor Lassmann uyudu uyuyacaktı. Bir istasyonda durdu tren. ışıklar gerilere kayıyor. çın çın öten tekerlekler arasında bir çekiç. kulaklarını dikmiş. gezinmeye başladı. Sanki Klara, Klara, Klara diye sesleniyorlar geçirdi içinden Doktor Lassmann, o anda iyice uyanmıştı. Kimdi bu

Klara? Ve ansızın bir çocuk yüzü belirdi gözlerinin önünde. düz taranmış sarışın saçlarla bir çocuk yüzü. Betimleyemeyeceği bir yüz. ama sessiz. çaresizlik içinde. boynu bükük: bir çift daracık omuzla yıkana yıkana rengi atmış bir giysinin daha da sıkıştırdığı bir vücut karşısında bulunuyormuş gibi bir duyguya kapıldı, bu vücuda kafasından bir yüz yaratıp yerleştirdi; ama derken anladı ki bunu yapması gereksizdir; yüz karşısındaydı, daha doğrusu karşısındaydı bir zaman. Böylece Doktor Lassmann çocukluğundaki biricik oyun arkadaşı Klara'yı anımsadı güçlkle. Yaklaşık on yaşında okullardan birine yerleştirilene kadar, her şeyi, az ya da çok ne varsa hepsini kendisiyle paylaşmıştı. Klara'nın başka kardeşi yoktu, kendisinin de yok gibi bir şeydi, çünkü ablaları onunla ilgilenmezlerdi. Ama o tarihten sonra kimseye Klara'yı sormuş değildi. Nasıl olabilmmişti bu? Doktor Lassmann arkasına yaslandı. Dindar bir kızdı Klara, hâlâ bunu anımsıyordu. Kendi kendine sordu derken: 'Klara nerede? Şimdi ne yapıyor acaba?' Onun ölmüş olabileceğini aklından geçirir geçirmez bir korku düştü içine, ama bir süre sonra korku kayboldu, dar ve sıkışık kompartımanda aşırı bir bungunluk duygusuna kapıldı; her şey kafasından geçen düşünceyi doğrular gibiydi: Hastalıklı bir kızdı Klara, evde rahat yüzü görmez, sık sık ağlayıp dururdu, kuşku yok ölmüş olmalıydı. Doktor Lassmann daha fazla dayanamadı, uyuyan bazı yolcuları rahatsız ettiğine aldırmaksızın ite kaka aralarından geçip koridora çıktı. Bir pencereyi açarak dans eden noktacılarıyla dışarıdaki karanlığa dikti gözlerini. Bu onu yatıştırdı. Kompartımana döndüğünde, rahatsız bir konumda yatmasına karşın çok geçmeden uyudu.

Evde iki ablasıyla yeniden buluşup görüşmeleri sıkıntılı bir hava içinde geçti. Üç kardeş, aralarındaki yakın akrabalığa karşın o vakte kadar birbirlerinden ne kadar uzak

yaşadıklarını unutmuşlardı. bir süre kardeşlere yakışır şekilde davranmaya çalıştılar. Ama yine de toplumsal ilişkilerin her ihtimale karşı geliştirdiği o nazik orta yolu izleme konusunda aralarında sessiz sedasız bir anlaşma vardı adeta.

Kocasının durumuna diyecek olmayan, İmparator Danışmanı ünvanıyla bir fabrika işleten küçük kız kardeşin evinde oturmuşlardı. Akşam sofrada dördüncü tabak yemek servis yapılırken, Doktor Lassmann sordu: ‘Söyler misin, Sophie, Klara ne yapıyor acaba?’ ‘Hangi Klara?’ ‘Soyadı aklıma gelmiyor. O küçük kız canım, çocukken kendisiyle oynadığım komşunun kızı?’ ‘Ha, Klara Sölner’i mi diyorsun?’ ‘Sölner, doğru, Sölner idi soyadı, şimdi anımsadım. Yaşlı Sölner, o iğrenç ihtiyar – ama Klara nerede şimdi?’ Kız kardeşi bir an duraksadı, ‘Evlendi’, dedi ardından. ‘Aklimdayken, şu sıra tamamen inzivaya çekilmiş yaşıyor.’ Küçük kız kardeşin danışman kocası da, ‘Evet’, diye ekledi. ‘Tam bir inzivaya çekilmiş durumda.’ Elindeki bıçak önündeki tabağın üzerinden kulak tırmalayıcı bir sesle kayıp gitti. Doktor Lassmann eniştesine dönüp, ‘Sen de tanıdın mı kendisini?’ diye sordu. ‘Ee-vee-t– şöylece işte. Eh, burada oldukça tanınan biridir kendisi.’ İki kız kardeş, bu görüşe katıldıklarını bildiren bir edayla birbirlerine baktı. Doktor Lassmann, bilmediği bir nedenle onların bu konuda konuşmaktan rahatsızlık duyduklarını fark etmişti, daha fazla bir şey sormadı.

Evin hanımı, beylere kahvelerini getirerek odadan çıkıp gidince, enişte bey inadına büyük bir hevesle aynı konuya döndü. Sinsice gülümseyerek, ‘Bu Klara’, dedi adeta soğan bir edayla. gözlerini piposunun ucundan gümüş kül tablasına dökülen küle dikti. ‘Bu Klara, söylediklerine göre sessiz, üstelik çirkin bir çocukmuş?’ Doktor Lassmann sus-

tu. Enište bey bir teklifsizlikle biraz daha sokuldu yanına. ‘Nedir o olup bitenler! – Hiç kulağına gelmedi mi senin?’ ‘Ben bu konuda kimseyle konuşmadım ki!’ ‘Nasıl, konuşmadın mı?’ diyerek gülümsedi enište bey. ‘Ama gazetelerden okuyabilirdin.’ ‘Neyi?’ diye sordu Doktor Lassmann huylanmış.

‘Senin anlayacağın, kocasını bırakıp kaçtı Klara.’ Danışman fabrikatör bey, bir duman bulutu gerisinden bu şaşırtıcı cümleyi yollayıp onun karşı taraf üzerinde yapacağı etkiyi sonsuz bir haz duygusuyla beklemeye koyuldu. Bu etkiden pek memnun kalmamıştı adeta. Bir iş adamı pozu takınarak koltuğunda dik oturdu ve adeta sonuçtan incinmiş, bir haber tonuyla başladı anlatmaya: ‘Hımın. İnşaat Kurulu Danışmanı Bay Lehr’le evlendirmişlerdi Klara’yı. Kendisini tanımamışsındır sen. Öyle ihtiyar bir adam değil, ben yaşıta biri, varlıklı, tek kelimeyle efendi bir adam, anlatabiliyor muyum, tek kelimeyle efendi bir adam. Klara’nın ise meteliği yoktu evlendiğinde, üstelik çirkin bir kızdı, doğru dürüst bir eğitim, bir terbiye görmemişti. Ne var ki, İnşaat Danışmanı Bay Lehr’in de öyle yüksek hanımefendilerde gözü yoktu, eşi alçakgönüllü bir ev kadını olsun istemişti. Toplumun her kesimi kapılarını açmıştı Klara’ya, herkesten sevgi saygı göstermekteydi. Diyeceğim, istese, toplumda kendisine seçkin bir yer sağlaması işten değildi. Gelgelelim, Klara, evlenmelerinin üzerinden daha iki yıl geçmişti ki, kaçıp gitti evden. Düşünebiliyor musun, alıp başını gitti. Nereye dersin? İtalya’ya. Eğlence peşinde küçük bir geziye çıkmıştı, tek başına da değil kuşkusuz. Evliliklerinin son yılında kendisini evimize hiç davet etmemiştik, sanki sezmiştik ileride olacakları. İnşaat Danışmanı, benim yakın dostumdur, şerefli bir adamdır kendisi, bir erkektir—’

‘Peki. Klara ne oldu sonra?’ diyerek Doktor Lassmann sözünü kesti enişte beyin. ayağa kalkarak. ‘Ha. evet. Klara. Tanrı’nın cezası gelip buldu kendisini. Yanındaki adam bir sanatçıymış diyorlar. anlayacağın uçarının biriyymiş, sözüm ona sanatçı. Diyeceğim, İtalya’dan dönmelerinden sonra Münih’te adiyö deyip adam kaybolmuş ortadan, bir daha da görünmemiş. Şimdi de Klara, bu adamdan olan çocuğuyla yaşıyor.’

Doktor Lassmann, odanın içinde sinirli sinirli gidip geliyordu. ‘Münih’te mi?’ diye sordu. ‘Evet, Münih’te’, diye yanıtladı Danışman Bey ve kendisi de doğrulup kalktı ayağa. ‘Söylediklerine göre pek sefil bir durumdaymış.’ ‘Nasıl yani?’ ‘Şey’, dedi Danışman Bey, gözlerini elindeki purosuna çevirerek, ‘yoksul anlayacağın, sonra genel olarak – Tanrım – böylesine bir yaratık – – –’ Birden bakımlı ellerini kaynının omuzlarına koydu, sesi duyduğu hazdan titriyordu. ‘Biliyor musun, anlattıklarına göre geçimini de–’ Sözün burasında Doktor Lassmann kısaca arkasına dönerek kapıdan çıkıp gitti. Eli kaynının omzundan aşağı düşen Enişte Bey, duyduğu şaşkınlıktan ancak birkaç dakika sonra sıyrılabilmişti. Sonra, karısının yanına giderek içerlemiş bir edayla, ‘Ben hep söylemiştim zaten, senin şu kardeşin acayip biri.’ Az önce biraz kestirmiş olan karısı miskin miskin esnedi. ‘Aman Tanrım, haklısın!’

Aradan iki hafta geçmişti ki, Doktor Lassmann kentten ayrıldı. Çocukluğunu bir başka yerde araması gerektiğini anlamıştı birden. Münih’te bir adres kitabını karıştırıp buldu Klara’nın oturduğu yeri: Klara Sölner, Schwabing, cadde ismi ve ev numarası. Bir randevu alıp yola düştü. İnce, uzun bir kadın kendisini karşılayıp aydınlık ve sevecenlik dolu bir odaya aldı.

‘Georg, hâlâ anımsıyor musunuz beni?’

Doktor Lassmann şaşırmıştı. Sonunda. ‘Demek *sizsiniz* karşımda gördüğüm. Klara!’ dedi. Klara temiz bir alınla sessiz yüzünü hiç oynatmadan tutuyor, sanki Georg’a kendisini tanıması için zaman tanımak istiyordu. Uzunca bir süre geçti aradan. Nihayet Doktor Lassmann, eski çocukluk arkadaşının gerçekten karşısında dikildiğini kanıtlayacak bir şey ele geçirmişe benziyordu. Bir kez daha Klara’nın elini eline alıp sıktı; sonra eli yavaş yavaş bıraktı yine, odada çevresine bakındı. Oda, öyle gereksiz bir eşya içermiyor gibiydi. Pencere önünde, üzerinde yazılar ve kitaplarla bir masa görölüyordu. Klara az önce bu masa başında oturmuş olmalıydı, sandalye geriye çekilmiş duruyordu henüz. ‘Yazı yazdınız galiba?’ Ama hemen Georg, bunun ne aptalca bir soru olduğunu sezdi. Klara büyük bir rahatlıkla yanıtladı soruyu: ‘Çeviri yapıyordum.’ ‘Basılacak mı sonradan?’ ‘Evet’, dedi Klara kısaca. ‘Bir yayınevine vereceğim.’ Georg, odanın duvarlarında İtalya’dan bazı fotoğraflar gördü. Aralarında Giorgione’nin konserine ilişkin bir fotoğraf da vardı. Duvardaki bir resmin yanına yaklaşıp, ‘Bunu seviyor musunuz?’ diye sordu. ‘Ya siz?’ dedi Klara. ‘Orjinalini hiç görmedim; Floransa’da olacak, değil mi?’ ‘Pitti’de’, dedi Klara. ‘Siz de gitmelisiniz oraya.’ ‘Orijinalini görmek için mi?’ ‘Orijinalini görmek için.’ Özgür, gösteriştense uzak şen bir hava esiyordu Klara’nın üzerinde. Georg, düşünceli görünüyordu.

‘Neniz var, Georg? Oturmaz mısınız?’ Georg duraksayarak, ‘Üzüldüm doğrusu’, dedi. ‘Ben öyle düşünmüştüm ki–’ Derken sözcükler birden döküldü ağzından: ‘Ama bakıyorum hiç de sefil durumda değilsiniz.’ Klara gülümsedi. ‘Başımdan geçenleri işittiniz mi?’ ‘Evet. Daha doğrusu–’ Klara, alınının bulutlandığını fark edince hemen Georg’un sözünü keserek, ‘Oh’, dedi, ‘bu konuda *gerçeğe aykırı* şekil-

de konuşmaları onların kabahati değil. Bizim yaşadığımız olaylar çokluk dile getirilemiyor: yine de bunları kalkıp başkalarına anlatanlar, ister istemez birtakım yanlışlara düşüyorlar–’ Bir an sustu Klara. Georg sordu: ‘Sizi böyle sevecen ve iyi yürekli yapan nedir?’ ‘Her şey’, diye yanıtladı Klara usulca ve sıcak bir tonla. ‘İyi ama, neden sevecen diyorsunuz?’ ‘Çünkü – çünkü aslında katı yürekli biri olmanız gerekirdi. Küçükken öylesine zayıf, boynu bükük biriydiniz ki; böyle çocuklar ileride ya katı yürekli biri olup çıkarlar ya da–’ ‘Ya da ölüp giderler demek istiyorsunuz. Eh, ben de ölmedim değil. Ah, pek çok yıl ölmüş biri gibi yaşadım. Sizi son gördüğümde bu yana, evde–’ Masadan aldığı bir resmi Georg’a uzattı. ‘Bakın işte, bu onun resmi. Olduğundan biraz yakışıklı çıkmış resimde. Yüzü o kadar aydınlık değil, ama – olsun, böyle daha iyi. Az sonra çocuğumuzu göstereceğim size, bitişik odada uyuyor. Oğlan, ismi de Angelo babası gibi. Babası şu sıra burada değil, seyahate çıktı, uzaklarda şimdi.’

‘Siz de yapayalnız kaldınız?’ dedi Georg dalgın, hâlâ gözleri fotoğrafta. ‘Evet, ben ve çocuk. Yetmez mi bu kadarı? Olup bitenleri anlatacağım size. Angelo ressamdır. Fazla tanınmış biri değil, ismini asla duymamışsınızdır. Son zamanlara kadar dünyayla, kafasındaki tasarımlarla, kendi kendisiyle ve benimle boğuşup durdu; ben ona bir yıldan beri seyahate çıkmalısın diye yalvarıyordum. Bunun kendisine ne kadar gerektiğini seziyordum çünkü. Bir ara şakadan sordu: ‘Beni mi istersin, yoksa bir çocuğu mu?’ ‘Bir çocuğu’, diye yanıtladım, bunun üzerine kalkıp seyahate çıktı.’

‘Ne zaman dönecek peki?’

‘Oğlumuz ismini söyleyince; böyle kararlaştırdık aramızda.’ Georg bir şey diyecek oldu, ama Klara güldü: ‘Öğ-

renilmesi zor bir isim. babasının dönmesine kadar daha bir süre geçecek. Angelino, ancak yaz gelince iki yaşını dolduruyor.'

'Tuhaf', dedi Georg. 'Tuhaf olan ne Georg?' diye sordu Klara. – 'Ne kadar da iyi anlıyorsunuz hayatı. Ne kadar da büyümüşsünüz Klara, beri yandan ne kadar da gençsiniz. Çocukluğunuzu ne yaptınız? – İkimiz de bir vakit öylesine – öylesine boynu bükük çocuklardık ki! Bir kez değişmeyecek bir şey bu ya da yoksanamayacak bir şey.' 'Yani sizce çocukluğumuzun *acılarını* mı yaşamalıydık, sizce doğrusu bu muydu?' 'Evet, söylemek istediğim tam da bu. Kendisiyle aramızda pek zayıf, pek silik ilişkilerin varlığını sürdürdüğü, arkamızda kalmış bu ağır karanlığın *acılarını*. Bütün ilk'lerimizi çocukluk çağımızın içine yerleştirdik, tüm başlangıçları, tüm güvenleri, belki ileride filizlenip yeşerecek ne varsa hepsinin tohumlarını. Ve ansızın öğreniyoruz ki bütün bunlar bir denizin içine gömülüp gitmiş, böyle bir şeyin ne zaman gerçekleştiğini bile tam olarak bildiğimiz yok. Hiç farkına varmadık. Sanki biri bütün parasını toplamış da gidip bir tüy almış bununla ve şapkasına takmış, ilk esen rüzgâr da alıp götürmüş onu. Böyle biri kuşkusuz tüy olmadan evine dönüp gelecektir. Tüyün şapkasından ne zaman uçup gittiğini düşünmekten başka yapacak şey kalmayacaktır kendisine.'

'Demek bunları düşünüyorsunuz, Georg?'

'Düşündüğüm yok artık. Vazgeçtim. On yaşından sonrakı bir yerde, artık Tanrı'ya dua etmekten el çektiğim bir noktadan koyuldum yaşamaya. Daha öncesi benim olmaktan çıkıp gitti.'

'Nasıl oldu da *beni* anımsadınız. Georg?'

'Size kalkıp gelmemin de nedeni bu anlattıklarım. Siz o dönemin tek tanığsınız çünkü.. Kendimde bulamadığım

bir şeyi sende bulabileceğime inanmıştım. Herhangi bir devinim örneğin, bir sözcük, kendisine tutunmuş bazı şeyleri yanı sıra sürükleyip getirecek bir isim – bir açıklama – Georg, başını indirip soğuk ve tedirgin avuçlarının içine aldı.

Klara düşüncelere dalmıştı: ‘Çocukluğumdan belleğim- de kalan çok az şey var, arada yaşanmamış binlerce yaşam bulunuyor sanki. Ama şimdi siz bana onu hatırlattıktan sonra, aklıma bir şey geldi: Akşamdı. Siz ansızın bize geldiniz; anne ve babanız sokağa çıkmış, tiyatroya ya da bir başka yere gitmişti. Bizim ev baştan aşağı aydınlatılmıştı. Babam bir misafir bekliyordu, aklımda yanlışı kalmadıysa bir akrabaydı bu; uzak, varlıklı bir akraba. Şeyden, şeyden geliyordu, aklımdan çıkıp gitti neresi olduğu, ama uzaktan geleceği kesindi. İki saatten beri kendisini bekliyorduk. Kapılar açık duruyor, lambalar yanıyordu. Annem zaman zaman gidip bir kanepenin üzerindeki örtünün karışık yerlerini düzeltiyor, babam pencerenin önünde dikiliyordu. Sandalyeleri yerlerinden oynatmamak için kimse oturmayı göze alamıyordu. Derken siz çıkıp geldiniz ve bizimle birlikte beklemeye başladınız. Biz çocukların kulakları kapıdaydı. Vakit geçtikçe, beklediğimiz misafir adeta olağanüstü bir kimliğe bürünüyordu. Hatta gelmeden geçen her dakikanın kendisini yaklaştıracığı o görkemin doruğuna ulaşmadan çıkıp gelebilir diye korkup titremeye başlamıştık. Hiç gelmeyebilir diye bir endişeye kapıldığımız yoktu; biliyorduk ki, mutlaka gelecekti; ama bir büyüklüğe ve yüceliğe ulaşabilmesi için kendisine zaman tanımak istiyorduk.’

Birden başını kaldırdı Georg ve kasvetli bir sesle, ‘İkimiz de biliyoruz ki, beklenen misafir gelmedi. Ben de o geceyi unutmuş değilim.’ ‘Hayır, gelmedi’, diye onayladı Klara. Ve kısa bir aradan sonra ekledi: ‘Ama yine de güzeldi!’

‘Neydi güzel olan?’ ‘Şey – beklemek. pek çok lambanın ya-
nıyor oluşu. – sessizlik – ortada esen bayram havası.’

. Bitişik odada bir kıpırtı oldu. Klara, bir dakika diye-
rek özür dileyip gitti. Gözlerinin içi parıldayıp yüzü güle-
rek dönüp geldiğinde, ‘Konuşmamız bitince içeri girebili-
riz’, dedi. ‘Şu anda uyanmış, gülümsüyor. – Az önce ne di-
yecektiniz?’

‘Demin düşündüm, acaba kendinizi toparlamanızı, şim-
diki bu huzura kavuşmanızı sağlayan ne oldu diye geçirdim
içimden. Güllük gülistanlık bir hayat yaşadığınız söylene-
mez çünkü. Belli ki, bende eksik olan bir şey sayesinde ger-
çekleşti bu?’ ‘Peki, ne olabilir bu sizce, Georg?’ diye sordu
Klara ve Georg’un yanına gelip oturdu.

‘Tuhaf doğrusu; ilk kez sizi anımsadığımda, üç hafta ön-
ce bir gece vakti, yolculuk sırasında, aklıma geldi, Klara uy-
sal bir kızdı dedim. Şimdi sizi gördükten sonra, beklediğim-
den bambaşka birini buldum karşımda. Ama yine de, ner-
deyse kesin olarak anlıyorum ki, önünüze düşüp sizi bütün
tehlikeler ortasından geçiren güç dindarlığınızdır?’

‘Dindarlıkla ne anlatmak istiyorsunuz?’

‘Şey, Tanrı’yla aranızdaki ilişki, ona karşı gönlünüzde
beslediğini inanç.’

Klara, gözlerini yumdu. ‘Tanrı’ya sevgi mi dediniz?
İzin verin bir düşüneyim.’ Georg, merakla Klara’ya baktı.
Klara, düşüncelerini aklına geldiği gibi yavaş yavaş dile ge-
tirmeye başladı: ‘Çocukken – o zamanlar sevdim mi Tan-
rı’yı? Sanmıyorum. Evet, bir kez – delice bir büyülenme
gibi – daha doğrusu – en büyük bir günah gibi gelirdi bana
onun var olduğunu düşünmek. Sanki bu düşünceyle onu
benim içimde. gülünç denecek uzun kollarıyla ben sıska ço-
cuğun içinde, duvarları süsleyen kartondan yapılmış sözde
bronz tabaklardan tutun da üzerlerindeki o çok değerli eti-

ketlerle şişelerdeki şaraba kadar her şeyin yapmacık ve yalancı görünümün taşıdığı zavallı evimizde var olmaya zorlanmışım gibi hissediyordum. Daha sonraları ise-` Klara, konuşmasının burasında sanki bir şeyi kendisinden uzak tutmak ister gibi elini oynattı, daha bir sıkı yumdu gözlerini, göz kapakları arasından korkunç bir şeyi görmekten korkar gibiydi - ‘O zamanlar Tanrı içimde olsaydı, kendisini kovmaktan yapamazdım. Ama işte hakkında hiçbir şey bildiğim yoktu. Tümöyle unutmuştum onu. Ancak Floransa’da, hayatımda ilk kez görmeyi, iştirmeyi, hissetmeyi, tanımayı, aynı zamanda bütün bunlar için şükretmeyi öğrendiğim bu yerde yeniden onu düşünmeye başladım. Gözlerimi nereye çevirsem, onun izleriyle karşılaşılıyor, bütün resimlerde onun gülümsemesinden izler keşfediyordum, çanlar onun sesiyle çalıyor, heykellerde onun ellerinin damgasını görüyordum.’

‘Ve buldunuz onu?’

Klara, iri iri açılmış mutlu gözlerle Georg’a baktı. ‘Onun varlığını duyumsuyordum, zamanın birinde *var olmuştun*... Ne diye bundan fazlasını hissedecektim ki! Bu kadarı yeter de artardı bile.’

Georg, ayağa kalkıp pencereye yürüdü. Dışarıda bir kır parçası görülüyordu, sonra küçük ve eski Svobya kilisesi, onun yukarısında gökyüzü, akşamla üzeri biraz örtülmüş. Ansızın Georg başını çevirmeden sordu: ‘Peki şimdi?’ Bir yanıt alamayınca, usulca dönerek eski yerine geldi.

Georg, gelip karşısına dikildiğinde, ‘Şimdi’, dedi Klara duraksayarak. Gözlerini olduğu gibi kaldırıp Georg’a baktı. ‘Şimdi bazen ileride o olacak diye düşünüyorum.’

Georg, Klara’nın elini tutup bir an bırakmadı. Klara’nın eli elinde, bir belirsizlikten içeri bakmaya başladı.

‘Ne düşünüyorsun, Georg?’

‘Yine o akşamki gibi diyorum: Siz yine o olağanüstü misafiri. Tanrı’yı bekliyorsunuz ve biliyorsunuz ki, o gelecek. – Ben de yine tesadüfen çıkıp geliyorum–’

Klara, bir hafiflik ve neşeyle doğrulup kalktı. Pek genç görünüyordu. ‘Şey, bu kez de yine birlikte bekleyelim onu.’ Bunu öylesine şen ve doğal bir edayla söylemişti ki, Georg gülümsemeden duramadı. Derken Klara onu alıp bitişik odaya, çocuğunun yanına götürdü.”

Bu öyküde çocukların bilmememeleri gereken hiçbir şey yoktu. Ama yine de öyküden haberleri olmadı çocukların. Onu bir kimseye değil, yalnızca karanlığa anlatmıştım. Ama çocuklar karanlıktan korkar, kaçarlar ondan. Bir an karanlıkta kaldılar mı, gözlerini sımsıkı yumar, kulaklarını elleriyle kaparlar. Ama onların da karanlığı sevecekleri bir zaman gelecektir. Karanlık, öykümü buyurup verecek kendilerine ve çocuklar o zaman öyküyü daha iyi anlayacaklar.

İÇİNDEKİLER

Tanrı'nın Ellerinin Masalı	7
Yabancı Adam	18
Tanrı Yoksul İnsanların Olmasını Neden İstiyor?	23
İhanet Rusya'ya Nasıl Girdi	29
Yaşlı Timofei Ezgi Söyleyerek Nasıl Öldü	36
Adalet Ezgisi	45
Venedik Gettosundan Bir Sahne	57
Taşların Sesine Kulak Kabartan Adamın Öyküsü	65
Yüksük Nasıl Tanrı Oldu	70
Ölüme ve Ölüm Üzerine Yabancı Birinin Ek Yazısına İlişkin Öykü	77
İvedi Bir Gereksinimden Doğmuş Dernek	86
Dilenci ve Mağrur Froylayn	97
Karanlığa Anlatılmış Öykü	104

Rainer Maria Rilke (1875-1926), Prag doğumlu, Avrupa'nın birçok şehrinde yaşamış gerçek bir Avrupalı. Yarım yüzyıllık yaşamını sanata adanmış, şairliğinin yanı sıra sanat üstüne denemeleri ve öyküleriyle de geniş yankı uyandırmıştır.

"Dostum Ellen Key! Bir ara bu kitabı sizin ellerinize bırakmıştım, siz de hiçbir şeyi sevmediğiniz kadar sevmiştiniz onu. Dolayısıyla, kitabın benim değil, sizin olduğunu düşünmeye alıştım. Bu yüzden, yalnız kitabınız değil, bu yeni baskıda çıkan bütün kitapların başına isminizi koymamı ve şöyle yazmamı hoş görün lütfen: TANRI'DAN MASALLAR ELLEN KEY'indir."

ISBN 975-406-722-8

